

**Τμήμα Τεχνών Ήχου και Εικόνας,
Ιόνιο Πανεπιστήμιο**

Γλυπτική σύνθεση με θεματική τη βία κατά των γυναικών



Θεόδωρος Ασδρές TX2017026

Φώτης Ραφτόπουλος

**Κέρκυρα
Οκτώβριος 2024**

Abstract	4
Περίληψη	4
1. Εισαγωγή	6
2. Έμφυλη βία, πατριαρχία και φεμινισμός	7
2.1 Έμφυλη βία.....	7
2.1.1 Μορφές έμφυλης βίας	8
2.1.2 Έμφυλη βία στην Ελλάδα.....	10
2.2 Πατριαρχία.....	10
2.3 Σεξισμός	11
2.4 Φεμινισμός.....	12
2.4.1 Πρώτο κύμα	12
2.4.2 Δεύτερο κύμα.....	13
2.4.3 Τρίτο κύμα.....	14
2.4.4 Τέταρτο κύμα	15
3. Ιστορική εξέλιξη της θέσης της γυναίκας στην κοινωνία	16
3.1 Αρχαία Αίγυπτος και Μεσοποταμία (4000 π.Χ.-600 π.Χ.)	16
3.2 Μεσαιωνική Ευρώπη και Μεσόγειος (500 π.Χ.-1600 μ.Χ.)	17
3.3 Αποικιακή εποχή (500 π.Χ.-1600 μ.Χ.)	18
3.4 Αφρική, Αμερική και Ασία στην προ-νεωτερική εποχή (600 π.Χ.-1600 μ.Χ.)	19
4. Ιστορική εικαστική απεικόνιση της γυναικείας μορφής	21
4.1 Προϊστορική και Αρχαία Τέχνη	21
4.2 Αναγεννησιακή Τέχνη	23
4.3 Μεσαίωνας.....	25
.....	26
4.4 Μοντέρνα Τέχνη.....	27
4.4.1 Φωβισμός	27
4.4.2 Κυβισμός.....	29
4.4.3 Σουρεαλισμός.....	30
4.5 Φεμινιστικό κίνημα.....	33
5. Γλυπτική Τέχνη	35
5.1.1 Υλικά	36
5.1.2 Τεχνικές	37

5.2 Ιστορία της γλυπτικής.....	38
5.2.1 Προϊστορική εποχή.....	38
5.2.2 Αρχαία Αίγυπτος.....	40
5.2.3 Αρχαία Ελλάδα.....	41
5.2.3 Αρχαία Ρώμη.....	43
5.2.4 Μεσαίωνα.....	45
5.2.5 Αναγέννηση.....	48
5.2.6 Μοντέρνα Εποχή.....	50
5.2.7 Σύγχρονη εποχή.....	55
5.2.7.1 Τρισδιάστατη σάρωση.....	56
5.2.7.2 Ψηφιακή μοντελοποίηση.....	56
5.2.7.3 Τρισδιάστατη σάρωση.....	57
5.2.7.4 Τεχνολογίες κοπής και χάραξης.....	59
5.2.7.5 Τεχνητή νοημοσύνη.....	59
5.2.7.6 Εικονική και επαυξημένη πραγματικότητα.....	60
6. Γλυπτικής σύνθεση.....	60
6.1 Περιγραφή γλυπτικής σύνθεσης.....	61
6.2 Προπαραγωγή.....	62
6.3 Παραγωγή.....	64
6.3.1 Παρουσίαση Λογισμικών και Εργαλείων Ψηφιακής Γλυπτικής.....	64
6.3.2 Διαδικασία υλοποίησης γλυπτικής σύνθεσης.....	65
7. Συμπεράσματα.....	75
8. Πρόταση για επιπλέον ανάπτυξη.....	77
Βιβλιογραφία.....	78

Abstract

Η παρούσα πτυχιακή εργασία προσεγγίζει το φαινόμενο της έμφυλης βίας μέσω διεπιστημονικής προσέγγισης, συνδυάζοντας κοινωνιολογική έρευνα, εικαστική πρακτική και σύγχρονες τεχνολογίες. Στόχος της είναι η δημιουργία γλυπτικής σύνθεσης που αναδεικνύει τη βία κατά των γυναικών, αξιοποιώντας τις δυνατότητες των ψηφιακών τεχνολογιών ως μέσο έκφρασης και κοινωνικής ευαισθητοποίησης. Αρχικά, διερευνώνται οι κοινωνικές δομές που συμβάλλουν στη διαίωνιση της ανισότητας και της έμφυλης βίας, σε συνδυασμό με την επίδραση των φεμινιστικών θεωριών στην προώθηση της ισότητας των φύλων. Έπειτα, πραγματοποιείται ιστορική ανασκόπηση της κοινωνικής θέσης των γυναικών και της εικαστικής απεικόνισής τους, αποκαλύπτοντας πώς τα καλλιτεχνικά έργα αντικατοπτρίζουν τις κοινωνικές αντιλήψεις κάθε εποχής. Επιπλέον, εξετάζεται η εξέλιξη της γλυπτικής από την προϊστορία έως σήμερα, αναλύοντας τη μετάβαση από κλασικές τεχνικές και παραδοσιακά υλικά προς σύγχρονες μεθόδους, με έμφαση στην ενσωμάτωση ψηφιακών τεχνολογιών και καινοτόμων παραγωγικών μεθόδων. Τέλος, η εργασία επικεντρώνεται στην πειραματική πρακτική για τη δημιουργία της γλυπτικής σύνθεσης, αξιοποιώντας τις δυνατότητες της ψηφιακής μοντελοποίησης και της τρισδιάστατης εκτύπωσης. Μέσω της αξιοποίησης σύγχρονων τεχνολογιών, επιδιώκεται η ανάδειξη της βίας κατά των γυναικών, συνδυάζοντας τις αρχές της παραδοσιακής γλυπτικής με τις δυνατότητες που προσφέρουν τα νέα μέσα.

Περίληψη

Η έμφυλη βία αποτελεί ένα πολυδιάστατο και διαχρονικό κοινωνικό φαινόμενο που διαμορφώνεται και επηρεάζεται από τις δομές εξουσίας και τις αντιλήψεις περί φύλου. Παράλληλα, η τέχνη αποτελεί έναν ουσιαστικό φορέα ανάδειξης και κριτικής κοινωνικών ζητημάτων, συμπεριλαμβανομένων των έμφυλων ανισοτήτων. Η παρακάτω εργασία επιχειρεί μια ολοκληρωμένη ανάλυση του φαινομένου, συνδυάζοντας κριτική βιβλιογραφική έρευνα και καλλιτεχνική πρακτική. Στο πλαίσιο αυτό, ο κύριος στόχος είναι η δημιουργία γλυπτικής σύνθεσης που ενσωματώνει το θεωρητικό υπόβαθρο και αναδεικνύει το θέμα της βίας κατά των γυναικών, αξιοποιώντας ψηφιακές τεχνολογίες, ώστε να προσφέρει μια σύγχρονη προσέγγιση στην εικαστική πρακτική και να προωθήσει τον διάλογο για την ισότητα.

Αρχικά παρουσιάζεται το φαινόμενο της έμφυλης βίας σε συνάρτηση με θεμελιώδεις όρους, όπως η πατριαρχία και ο σεξισμός, που αποτελούν βασικούς παράγοντες εμφάνισης και αναπαραγωγής της βίας κατά των γυναικών. Επιπλέον, διερευνώνται οι διάφορες εκφάνσεις της έμφυλης βίας, καταλήγοντας στην ανάλυση της αυξητικής τάσης των περιστατικών στην Ελλάδα. Παράλληλα, εξετάζεται η συμβολή του φεμινιστικού κινήματος και των

διαφορετικών κυμάτων, με τις ποικίλες θεωρητικές προσεγγίσεις και πρακτικές δράσεις που ανταποκρίνονται σε ξεχωριστά ζητήματα και προκλήσεις κάθε εποχής. Επιπρόσθετα, επισημαίνεται η επιτακτική ανάγκη για κοινωνικές και θεσμικές μεταρρυθμίσεις που θα διασφαλίσουν την προστασία των γυναικών και θα συμβάλουν στην αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου της έμφυλης βίας.

Στην συνέχεια, διερευνάται η ιστορική εξέλιξη των έμφυλων ανισοτήτων, με ιδιαίτερη έμφαση στον ρόλο που διαδραμάτισαν οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές δομές στη διαμόρφωση και διατήρηση της υποδεέστερης θέσης των γυναικών στην κοινωνία, μέσα από την ανάλυση ιστορικών περιόδων που εκτείνονται σε όλη την διάρκεια της ανθρωπότητας. Ακολούθως, αναπτύσσεται η ιστορική εξέλιξη της εικαστικής απεικόνισης της γυναικείας μορφής, εξετάζοντας πώς οι κοινωνικές και πολιτισμικές αντιλήψεις κάθε περιόδου επηρέασαν τη συμβολική και αισθητική παρουσία της στην τέχνη. Από τις πρώιμες αναπαραστάσεις, στις οποίες η γυναικεία μορφή συνδέεται με θέματα γονιμότητας και θρησκευτικής λατρείας, μέχρι τις μοντέρνες προσεγγίσεις στις οποίες διερευνάται μέσα από ποικίλα θέματα που εκτείνονται από την αισθητική και τον ρεαλισμό στην αφαίρεση και την κοινωνική κριτική. Ως εκ τούτου, η εικαστική απεικόνιση της γυναικείας μορφής αναλύεται ως ένα καίριο εργαλείο κατανόησης των μεταβαλλόμενων κοινωνικοπολιτισμικών προτύπων.

Το επόμενο κεφάλαιο εστιάζει στην εξέλιξη της γλυπτικής, διατυπώνοντας την πορεία της από τις προϊστορικές απαρχές έως τις σύγχρονες καλλιτεχνικές πρακτικές. Παρουσιάζεται η μετάβαση από τις παραδοσιακές μορφές και υλικά σε σύγχρονες τεχνολογίες, που αμφισβητούν τα φυσικά όρια. Η μελέτη εξετάζει τη διαμόρφωση της γλυπτικής τέχνης από μιμητικές αναπαραστάσεις και συμβολισμούς σε αφηρημένες και εννοιολογικές συνθέσεις, αναδεικνύοντας το αντίκτυπο των κοινωνικών και πολιτισμικών αλλαγών. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στα ψηφιακά εργαλεία και στις σύγχρονες τεχνολογίες, όπως η μοντελοποίηση, η τρισδιάστατη εκτύπωση, η εικονική και η επαυξημένη πραγματικότητα, καθώς και η τεχνητή νοημοσύνη. Τέλος, αναλύεται η πρακτική εφαρμογή της έρευνας, η οποία, βάση του ερευνητικού υπόβαθρου της κοινωνιολογικής ανάλυσης και της καλλιτεχνικής προσέγγισης που αναπτύχθηκε, καταλήγει στη δημιουργία γλυπτικής σύνθεσης με κεντρικό θέμα τη βία κατά των γυναικών. Η σύνθεση υλοποιείται μέσω αξιοποίησης σύγχρονων ψηφιακών τεχνολογιών, ενσωματώνοντας καινοτόμες τεχνικές που επαναπροσδιορίζουν την πρακτική της γλυπτικής. Η προσέγγιση αυτή αντικατοπτρίζει την εξέλιξη των γλυπτικών τεχνικών, συνδυάζοντας παραδοσιακές καλλιτεχνικές αρχές με σύγχρονες μεθόδους, αναδεικνύοντας τη δυναμική των ψηφιακών τεχνολογιών στη διαμόρφωση νέων εκφραστικών δυνατοτήτων.

1. Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε με αφετηρία το προσωπικό ενδιαφέρον για τις αναδυόμενες ψηφιακές τεχνολογίες, ιδίως την τρισδιάστατη εκτύπωση, καθώς και τον έντονο προβληματισμό που εγείρει η ραγδαία αύξηση περιστατικών έμφυλης βίας κατά των γυναικών. Εντάσσεται στο διεπιστημονικό πεδίο που συνδυάζει την τέχνη, την τεχνολογία και τις κοινωνικές επιστήμες, με κεντρικό στόχο τη διερεύνηση της έμφυλης βίας ως κοινωνικό φαινόμενο και την ανάδειξη του ρόλου της τέχνης ως μέσου ευαισθητοποίησης και κοινωνικής κριτικής. Η έμφυλη βία αποτελεί ένα πολυδιάστατο και παγκόσμιο πρόβλημα, το οποίο συνδέεται στενά με τις πατριαρχικές δομές που διαιώνίζουν την ανισότητα των φύλων. Όπως καταδεικνύουν τα στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, μία στις τρεις γυναίκες παγκοσμίως έχει υποστεί σωματική ή/και σεξουαλική βία κατά τη διάρκεια της ζωής της, αναδεικνύοντας τη σοβαρότητα και την έκταση του φαινομένου.¹

Παράλληλα, η τέχνη, μέσω των καλλιτεχνικών απεικονίσεων και των ποικίλων εκφραστικών της μέσων, παρέχει δυνατότητες κριτικής αποτύπωσης και κοινωνικού προβληματισμού, επιτρέποντας στα έργα τέχνης να αποκτούν ενεργό ρόλο στην ερμηνεία και την αμφισβήτηση κοινωνικών φαινομένων. Συμβάλλει ουσιαστικά στη διαμόρφωση της συλλογικής συνείδησης και αποτελεί ισχυρό μέσο μετάδοσης ιδεών, αξιών και κοινωνικών μηνυμάτων². Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της δυναμικής είναι η φεμινιστική τέχνη, η οποία αξιοποιεί καλλιτεχνικά μέσα και συμβολισμούς για την ανάδειξη θεμάτων έμφυλης ανισότητας και βίας. Μέσω αισθητικών προσεγγίσεων, λειτουργεί ως εργαλείο κοινωνικής κριτικής, αμφισβητώντας τις πατριαρχικές δομές και προωθώντας την ευαισθητοποίηση του κοινού γύρω από την ισότητα των φύλων. Με τον τρόπο αυτό, η τέχνη αποκτά μια εννοιολογική διάσταση που υπερβαίνει την απλή αισθητική, προάγοντας την κριτική σκέψη και τον διάλογο γύρω από κρίσιμα κοινωνικά ζητήματα.³

Ο κύριος στόχος της εργασίας είναι η δημιουργία γλυπτικής σύνθεσης που αναδεικνύει το πολυδιάστατο φαινόμενο της έμφυλης βίας, αξιοποιώντας τις δυνατότητες των σύγχρονων ψηφιακών τεχνολογιών για κριτική, ευαισθητοποίηση και καλλιτεχνική παρέμβαση. Η εργασία επιδιώκει να συνδυάσει τη θεωρητική έρευνα με την εικαστική πρακτική,

¹ "Violence against Women," World Health Organization, accessed August 30, 2024, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>.

² 1. Zahra Al-Zadjali, "The Significance of Art in Revealing a Culture's Identity and Multiculturalism," *Open Journal of Social Sciences* 12, no. 01 (2024): 232–50, <https://doi.org/10.4236/jss.2024.121015>, 238–40.

³ Hal Foster, Rosalind Krauss, Yve-Alain Bois, and Benjamin H. D. Buchloh, "1975: Φεμινιστική τέχνη," στο *Η τέχνη από το 1900: Μοντερνισμός, αντιμοντερνισμός, μεταμοντερνισμός*, 3η έκδοση, επιμ. Μ. Παπανικολάου, μετάφρ. Ι. Τσολακίδου (Αθήνα: Επίκεντρο, 2013), 615–6.

προσφέροντας ένα ερευνητικό μοντέλο που ενσωματώνει τις κοινωνιολογικές και ιστορικές παραμέτρους του φαινομένου, αξιοποιώντας παράλληλα τις εκφραστικές δυνατότητες που προσφέρει η τέχνη και η τεχνολογία.

Η μεθοδολογική προσέγγιση της εργασίας βασίζεται σε δύο κύριους άξονες: (α) τη θεωρητική ανάλυση και κριτική διερεύνηση επιστημονικών πηγών και (β) την καλλιτεχνική πειραματική πρακτική που καταλήγει στη δημιουργία της γλυπτικής σύνθεσης. Πιο συγκεκριμένα, πραγματοποιείται εκτενής βιβλιογραφική και διαδικτυακή έρευνα μέσω έγκυρων επιστημονικών πηγών, ακαδημαϊκών άρθρων και βιβλίων, με στόχο τη συλλογή και ανάλυση αξιόπιστων δεδομένων που θα υποστηρίξουν τόσο τη θεωρητική όσο και την πρακτική προσέγγιση του θέματος. Η έρευνα εστιάζει στην κοινωνική θέση των γυναικών, στις εικαστικές τους αναπαραστάσεις στην τέχνη, καθώς και στην ιστορική εξέλιξη της γλυπτικής, εξετάζοντας πώς οι κοινωνικές και καλλιτεχνικές μεταβολές έχουν συμβάλει στη διαμόρφωση των εκφραστικών της τάσεων και τεχνικών. Επιπροσθέτως, η πρακτική υλοποίηση της γλυπτικής σύνθεσης εστιάζει στην ενσωμάτωση σύγχρονων ψηφιακών τεχνολογιών, όπως η τρισδιάστατη εκτύπωση και η ψηφιακή μοντελοποίηση, συμβάλλοντας στη δημιουργία ενός έργου που ανταποκρίνεται στις σύγχρονες καλλιτεχνικές τάσεις και επιτρέπει μια κριτική προσέγγιση στο ζήτημα της βίας κατά των γυναικών.

2. Έμφυλη βία, πατριαρχία και φεμινισμός

2.1 Έμφυλη βία

Το 1993, τα Ηνωμένα Έθνη καθόρισαν τον πρώτο επίσημο ορισμό της έμφυλης βίας ορίζοντας τον ως *“κάθε πράξη βίας με βάση το φύλο που έχει ως αποτέλεσμα ή είναι πιθανό να έχει ως αποτέλεσμα σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βλάβη ή ταλαιπωρία των γυναικών, περιλαμβάνοντας τις απειλές τέτοιων πράξεων, τον εξαναγκασμό ή την αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας, είτε αυτές συμβαίνουν στη δημόσια είτε στην ιδιωτική ζωή”*. Η βία κατά των γυναικών και των κοριτσιών περιλαμβάνει σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική και οικονομική κακοποίηση, συχνά αναφέρεται ως έμφυλη βία, καθώς εν μέρει προκύπτει από την υποδεέστερη θέση της γυναίκας στην κοινωνία. Οι δύο πιο συνηθισμένες μορφές βίας κατά των γυναικών είναι η κακοποίηση από οικείους άνδρες συντρόφους και η εξαναγκαστική σεξουαλική επαφή, η οποία μπορεί να συμβεί σε οποιοδήποτε στάδιο της ζωής, από την παιδική ηλικία μέχρι την ενηλικίωση. Η κακοποίηση από τον σύντροφο, γνωστή και ως

ενδοοικογενειακή βία, περιλαμβάνει ξυλοδαρμούς και ψυχολογική κακοποίηση και σε ένα σημαντικό ποσοστό περιπτώσεων συνοδεύεται και από εξαναγκαστικό σεξ. Πολλές γυναίκες που κακοποιούνται από τους συντρόφους τους βιώνουν επαναλαμβανόμενη κακοποίηση, δημιουργώντας μια ατμόσφαιρα συνεχούς φόβου και ψυχολογικής πίεσης.⁴

2.1.1 Μορφές έμφυλης βίας

Η έμφυλη βία εκδηλώνεται μέσα από ποικίλες μορφές, με κάθε μία να έχει τις δικές της ιδιαίτερες συνέπειες και τρόπους εκδήλωσης. Πρώτα απ' όλα, η σωματική βία αποτελεί μια κατηγορία επιθετικής συμπεριφοράς που χαρακτηρίζεται από την πρόκληση άμεσων σωματικών τραυματισμών και πόνου στα θύματα. Οι ενέργειες μπορεί να περιλαμβάνουν χτυπήματα, μώλωπες, κοψίματα, κατάγματα και εσωτερικές αιμορραγίες, με τις επιθέσεις να εκδηλώνονται τόσο στο οικογενειακό όσο και στο εργασιακό περιβάλλον. Συχνά, η σωματική βία συνοδεύεται από ψυχολογική βία, γεγονός που εντείνει τη σοβαρότητα και τις συνέπειες της κακοποίησης. Οι άμεσες συνέπειες της σωματικής βίας είναι συνήθως εμφανείς και περιλαμβάνουν σωματικές κακώσεις, ενώ οι μακροχρόνιες επιπτώσεις μπορεί να οδηγήσουν σε σοβαρές ψυχικές διαταραχές, όπως μετατραυματικό στρες, άγχος και κατάθλιψη.⁵

Η ψυχολογική βία, η οποία συχνά συνοδεύει τη λεκτική βία, εκδηλώνεται μέσα από μια σειρά ελεγκτικών, χειραγωγικών και ταπεινωτικών πρακτικών που μειώνουν την αυτονομία και την αυτοεκτίμηση των θυμάτων. Η ψυχολογική βία εντοπίζεται κυρίως στο οικιακό περιβάλλον και συνήθως διαπράττεται από μέλη της οικογένειας ή γνωστά άτομα. Ενώ η ψυχολογική βία δεν αφήνει φυσικά σημάδια, οι συνέπειές της είναι εξαιρετικά σοβαρές και μπορούν να οδηγήσουν σε σοβαρές ψυχικές και συναισθηματικές βλάβες, όπως η αυτοκτονία. Οι πρακτικές της ψυχολογικής βίας, όπως η ζήλια, η υποτίμηση και η συνεχής επιτήρηση, δημιουργούν ένα τοξικό και καταπιεστικό περιβάλλον που ενισχύει την απομόνωση των θυμάτων, υπονομεύοντας τις ψυχολογικές τους αντοχές και καθιστώντας δύσκολη την έξοδο από την ψυχολογική κακοποιητική σχέση.⁶

Στενά συνδεδεμένη με την ψυχολογική και σωματική βία είναι η σεξουαλική βία, η

1. "Violence against Women," World Health Organization, accessed August 30, 2024, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>.

⁵ Lisa A. Goodman, Mary P. Koss, and Nancy Felipe Russo, "Violence against Women: Physical and Mental Health Effects. Part I: Research Findings," *Applied and Preventive Psychology* 2, no. 2 (1993): [https://doi.org/10.1016/s0962-1849\(05\)80114-3](https://doi.org/10.1016/s0962-1849(05)80114-3), 82-5.

⁶ Luiza Moura Azevedo and Uanderson Pereira Silva, "Psychological Violence against Women: A Silent Pandemic," *Health and Medicine: Science, Care, and Discoveries*, January 11, 2024, <https://doi.org/10.56238/sevened2023.004-019>.

οποία περιλαμβάνει κάθε μορφή σεξουαλικής δραστηριότητας που επιβάλλεται μέσω εξαναγκασμού, παρενόχλησης ή βίας. Αυτή η κατηγορία εκδηλώνεται σε διάφορα κοινωνικά πλαίσια, όπως ο βιασμός εντός γάμου ή σχέσεων, η σεξουαλική κακοποίηση από άτομα σε θέσεις εξουσίας, καθώς και ο βιασμός από άγνωστους ή πολλαπλούς δράστες. Επιπλέον, περιλαμβάνει μορφές όπως η σεξουαλική παρενόχληση, η σωματική βία κατά τη διάρκεια σεξουαλικών επαφών και η εμπορία ανθρώπων για σεξουαλική εκμετάλλευση. Οι συνέπειες της σεξουαλικής βίας είναι πολυδιάστατες και μακροχρόνιες, επηρεάζοντας ουσιαστικά την ψυχική και σωματική ευημερία των θυμάτων.⁷

Η οικονομική βία αποτελεί μια ακόμη μορφή έμφυλης βίας που εκδηλώνεται μέσω του περιορισμού της πρόσβασης και του ελέγχου των γυναικών σε κρίσιμους πόρους, όπως η υγειονομική περίθαλψη, η εκπαίδευση και η απασχόληση. Επιπλέον, οι γυναίκες συχνά υφίστανται διακρίσεις που βασίζονται σε παραδοσιακούς πατριαρχικούς νομικούς κανόνες κληρονομιάς και δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, με αποτέλεσμα να αποκλείονται από τη λήψη οικονομικών αποφάσεων και τη χρήση κοινοτικής γης. Η οικονομική βία, δεν περιορίζεται στον χώρο εργασίας, αλλά επεκτείνεται και στην οικογενειακή σφαίρα, όπου οι γυναίκες ενδέχεται να υφίστανται περιορισμούς στην επαγγελματική τους δραστηριότητα από τους συντρόφους τους ή να εγκαταλείπονται οικονομικά από αυτούς. Οι συνέπειες της οικονομικής βίας είναι σοβαρές, καθώς εντείνουν τη φτώχεια, περιορίζουν τις εκπαιδευτικές και αναπτυξιακές ευκαιρίες και αυξάνουν την έκθεση των γυναικών σε σωματική βία και σεξουαλική εκμετάλλευση.⁸

Τέλος, η ενδοοικογενειακή βία συνδυάζει όλες τις παραπάνω μορφές κακοποίησης, περιλαμβάνοντας την οικονομική, σωματική, σεξουαλική, συναισθηματική και ψυχολογική βία, με στόχο την υποβάθμιση της ψυχολογικής και σωματικής υγείας των θυμάτων. Προκαλεί επιδείνωση της ποιότητας ζωής, μειωμένη την παραγωγικότητα και σε ορισμένες περιπτώσεις οδηγεί στην θνησιμότητα. Πολλές περιπτώσεις που δεν αναφέρονται στους επαγγελματίες υγείας ή στις νομικές αρχές, καθιστώντας τη μάχη κατά της ενδοοικογενειακής βίας μια δύσκολη και σύνθετη διαδικασία.⁹

⁷ Gurvinder Kalra and Dinesh Bhugra, "Sexual Violence against Women: Understanding Cross-Cultural Intersections," *Indian Journal of Psychiatry* 55, no. 3 (2013): <https://doi.org/10.4103/0019-5545.117139> 245-7.

⁸ Olufunmilayo I. Fawole, "Economic Violence to Women and Girls," *Trauma, Violence, & Abuse* 9, no. 3 (July 2008): <https://doi.org/10.1177/1524838008319255>, 169-70.

⁹ 1. Patrick Tolan, Deborah Gorman-Smith, and David Henry, "Family Violence," *Annual Review of Psychology* 57, no. 1 (August 31, 2006): 557-83, <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.57.102904.190110>, 559.

2.1.2 Έμφυλη βία στην Ελλάδα

Η έμφυλη βία στην Ελλάδα έχει καταγράψει ραγδαία αύξηση τα τελευταία χρόνια, γεγονός που αναδεικνύει την επιτακτική ανάγκη για ενδελεχή διερεύνηση και παρέμβαση. Ειδικότερα, τα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας έχουν σημειώσει δραματική άνοδο, όπως αποτυπώνεται στα επίσημα στατιστικά στοιχεία. Το έτος 2022, ο αριθμός των καταγγελλόμενων εγκλημάτων ενδοοικογενειακής βίας ανήλθε σε 11.534, υπερδιπλασιαζόμενος σε σύγκριση με το 2020, όταν είχαν καταγραφεί 5.669 αντίστοιχα περιστατικά. Η αύξηση αυτή δεν αποτελεί μεμονωμένο φαινόμενο, αλλά εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο κλιμάκωσης της έμφυλης βίας στη χώρα. Η κατακόρυφη αυτή αύξηση στις καταγγελίες αντικατοπτρίζει, αφενός, την εντατικοποίηση της βίας, και αφετέρου, μια πιθανή μεταβολή στη στάση των θυμάτων, τα οποία πλέον εμφανίζονται πιο διατεθειμένα να αναφέρουν τα περιστατικά κακοποίησης. Σημαντική είναι και η αύξηση στις καταγγελίες για σεξουαλική βία, όπου το 2022 οι αναφορές για προσβολή γενετήσιας αξιοπρέπειας αυξήθηκαν σε 542, από μόλις 147 το 2021. Επιπλέον, οι αναφορές για βιασμό γυναικών παρουσίασαν επίσης αξιοσημείωτη άνοδο, με τον αριθμό των θυμάτων να αυξάνεται από 142 το 2020 σε 303 το 2022, καταγράφοντας αύξηση της τάξης του 140%. Η βία που ασκείται στο πλαίσιο συντροφικών και συζυγικών σχέσεων εξακολουθεί να αποτελεί την κυρίαρχη μορφή έμφυλης βίας, με την πλειονότητα των θυμάτων να είναι γυναίκες που βρίσκονται ή έχουν βρεθεί σε τέτοιου είδους σχέσεις με τους δράστες. Οι κατηγορίες της ψυχολογικής και σωματικής βίας καταλαμβάνουν ιδιαίτερη θέση στις καταγραφές, με την ψυχολογική βία να εμφανίζει σταθερά αυξητική τάση. Το γεγονός αυτό υπογραμμίζει την πολυδιάστατη φύση της έμφυλης βίας, η οποία δεν περιορίζεται μόνο στη σωματική κακοποίηση, αλλά περιλαμβάνει και άλλες μορφές καταπίεσης, όπως η συναισθηματική και η οικονομική βία.¹⁰

2.2 Πατριαρχία

Στο πεδίο της κοινωνικής επιστήμης, η έννοια της πατριαρχίας αναφέρεται σε ένα κοινωνικό σύστημα που χαρακτηρίζεται από την ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών. Αυτό το σύστημα ενσωματώνει μια ποικιλία κοινωνικών, νομικών, οικονομικών, πολιτικών-πολιτισμικών δομών και πρακτικών, οι οποίες διασφαλίζουν τη θέση των ανδρών ως κυρίαρχο

¹⁰ Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων, "Στατιστικά Στοιχεία Παρατηρητηρίου και Δικτύου Δομών," στο *4η Ετήσια Έκθεση για τη Βία κατά των Γυναικών* (Αθήνα, Νοέμβριος 2023), 115-28, <https://isotita.gr/wp-content/uploads/2023/11/4h-ethsia-ekthesi-gia-ti-Via-kata-twn-gynaikwn.pdf>.

στην κοινωνική ιεραρχία. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, οι άνδρες διαθέτουν την εξουσία να περιθωριοποιούν και να εκμεταλλεύονται τις γυναίκες, τόσο στο ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα. Η παραπάνω δυναμική δημιουργεί μια οργανωμένη και ευρεία βάση ανισότητας που διαπερνά τις πτυχές της κοινωνικής οργάνωσης και λειτουργίας για τις γυναίκες. Στο πλαίσιο της φεμινιστικής επιστήμης, η πατριαρχία κατανοείται ως ένα σύστημα εξουσίας, στο οποίο οι άνδρες, ως κοινωνική ομάδα, κατασκευάζονται ως ανώτεροι σε σχέση με τις γυναίκες. Ως αποτέλεσμα, οι άνδρες ασκούν εξουσία και κυριαρχία πάνω στις γυναίκες. Ορισμένοι μελετητές έχουν διακρίνει μεταξύ της «πατρικής» πατριαρχίας (paternal patriarchy), η οποία αναφέρεται σε μορφές κυριαρχίας στην ιδιωτική ζωή, όπως η οικογενειακή ιεραρχία υπό την ηγεσία του πατέρα, και της «αδελφικής» πατριαρχίας (fraternal patriarchy), η οποία αναφέρεται στην κυριαρχία των ανδρών στο δημόσιο πεδίο. Σημαντικό είναι το γεγονός ότι οι κατηγορίες άνδρας/γυναίκα, αρρενωπότητα/θηλυκότητα θεωρούνται θεμελιώδεις για την οργάνωση της κοινωνικής ζωής. Αυτές οι κατηγορίες διατάσσονται ιεραρχικά, με τις γυναίκες να κατασκευάζονται ως κατώτερες από τους άνδρες, ενώ τα χαρακτηριστικά που θεωρούνται «θηλυκά» υποτιμώνται. Αυτές οι κατασκευασμένες διαφορές είναι ενσωματωμένες στα συστήματα σκέψης και πρακτικής, καθώς και στις κοινωνικές σχέσεις, δομές και θεσμούς, και παρέχουν ισχυρά επεξηγηματικά εργαλεία για την ανάλυση της ανισότητας των γυναικών σε διακριτές ιστορικές και πολιτισμικές περιόδους.¹¹

2.3 Σεξισμός

Ο σεξισμός αποτελεί ένα σύνολο πεποιθήσεων, συμπεριφορών και οργανωτικών πρακτικών που είτε βλάπτουν τα άτομα με βάση το φύλο τους είτε συμβάλλουν στη διατήρηση της ανισότητας των φύλων στην κοινωνία. Αν και ο σεξισμός αναφέρεται ευρύτερα στην ανισότητα μεταξύ φύλων, η κύρια χρήση του είναι κατά των γυναικών, εξαιτίας της επικρατούσας αντίληψης ότι οι γυναίκες θεωρούνται λιγότερο ισχυρές σε σχέση με τους άνδρες. Ειδικότερα, οι σεξιστικές πεποιθήσεις περιλαμβάνουν αντιλήψεις που κατατάσσουν τις γυναίκες ως πιο αδύναμες ή λιγότερο ικανές από τους άνδρες, προδιαγράφοντας ότι πρέπει να προστατεύονται, να φροντίζονται και να αγαπιούνται. Αυτές οι πεποιθήσεις συντελούν στη συστηματική διατήρηση της ανισότητας των φύλων. Από την πρώιμη παιδική ηλικία, οι κοινωνικές αντιλήψεις για το φύλο διαμορφώνονται μέσω στερεοτύπων που υποδεικνύουν θεμελιώδεις διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το κυρίαρχο στερεότυπο προβάλλει τις

¹¹ C.J. Nash, "Patriarchy," *International Encyclopedia of Human Geography*, 2009, 102–7, <https://doi.org/10.1016/b978-008044910-4.00982-2>.

γυναίκες ως ευαίσθητες, συναισθηματικές, μη ανεξάρτητες και παθητικές, σε αντίθεση με τους άνδρες, οι οποίοι παρουσιάζονται ως ενεργητικοί, κυρίαρχοι, μη συναισθηματικοί και φιλόδοξοι. Ωστόσο, αυτά τα στερεότυπα αποτελούν ευρείες γενικεύσεις που δεν μπορούν να είναι απόλυτα ακριβείς, καθώς αγνοούν τις ποικιλόμορφες ατομικές διαφορές εντός των κοινωνικών ομάδων. Επιστημονικές έρευνες έχουν δείξει ότι υπάρχουν περισσότερες ομοιότητες παρά διαφορές μεταξύ των φύλων.¹²

2.4 Φεμινισμός

Ο φεμινισμός μπορεί να οριστεί ως η θεμελιώδης αρχή της ισοτιμίας των φύλων, η οποία υποστηρίζει ότι όλα τα άτομα, ανεξαρτήτως φύλου, διαθέτουν εγγενή αξία και δικαιούνται ίση μεταχείριση και πρόσβαση σε ευκαιρίες. Η επιδίωξη της ισότητας δεν περιορίζεται σε ατομικό επίπεδο, αλλά επεκτείνεται στο κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο, με στόχο την αντιμετώπιση των συστημικών ανισοτήτων και διακρίσεων που παραβιάζουν την αρχή της ισότητας. Ο φεμινισμός αναγνωρίζει ότι το φύλο διασταυρώνεται με άλλες κοινωνικές κατηγορίες, όπως η φυλή, η κοινωνική τάξη και η σεξουαλικότητα, οι οποίες επηρεάζουν τις ευκαιρίες και τις εμπειρίες των ατόμων σε διαφορετικά πλαίσια. Η έννοια του φεμινισμού, ως αναπόσπαστο στοιχείο ενός ευρύτερου κοινωνικού κινήματος, έχει υποστεί σημαντικές μεταβολές με την πάροδο του χρόνου, ενώ συνεχίζει να προκαλεί συζητήσεις και αμφισβητήσεις σχετικά με την εφαρμογή και τη συνάφεια της στον σύγχρονο κόσμο. Η ιστορία του φεμινιστικού κινήματος χαρακτηρίζεται από διακριτά κύματα, καθένα από τα οποία ανέδειξε και οργάνωσε τις ομοιότητες και τις διαφορές στην έρευνα και τη δράση που αναπτύχθηκαν σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. Κάθε νέο φεμινιστικό κύμα ενσωμάτωσε και αναδιατύπωσε τις προηγούμενες συνεισφορές, οδηγώντας στη διαρκή εξέλιξη και πρόοδο του κινήματος, προσαρμόζοντας το σύμφωνα με τις συνθήκες της εκάστοτε εποχής.¹³

2.4.1 Πρώτο κύμα

Το πρώτο κύμα φεμινισμού, το οποίο αναδύθηκε στα μέσα του 19ου αιώνα, αποτελείται από εκτεταμένες και οργανωμένες προσπάθειες με σκοπό την προώθηση της

¹² Fabio Lorenzi-Cioldi and Clara Kulich, "Sexism," *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2015, 693–9, <https://doi.org/10.1016/b978-0-08-097086-8.24089-0>.

¹³ Bell Hooks, "Feminist Politics: Where We Stand," in *Feminism Is for Everybody: Passionate Politics* (Cambridge, MA: South End Press, 2000), 1-10.

ισότητας των φύλων, με επίκεντρο την επιτυχία της εκστρατείας για το δικαίωμα ψήφου των γυναικών. Κατά την περίοδο αυτή, οι γυναίκες στις Ηνωμένες Πολιτείες αντιμετώπιζαν σοβαρούς νομικούς και κοινωνικούς περιορισμούς, οι οποίοι περιλάμβαναν τον αποκλεισμό τους από την άσκηση βασικών πολιτικών δικαιωμάτων, όπως η ψήφος, καθώς και την αδυναμία κατοχής περιουσίας, σύνταξης διαθηκών και υπογραφής νομικών εγγράφων. Επιπλέον, οι γυναίκες στερούνταν της νόμιμης επιμέλειας των παιδιών τους, και η διαδικασία διαζυγίου ήταν εξαιρετικά δύσκολη για αυτές, ενώ δεν διέθεταν το δικαίωμα να αρνηθούν τη σεξουαλική επαφή με τους συζύγους τους. Κεντρικές προσωπικότητες του πρώτου φεμινιστικού κύματος, όπως η Elizabeth Cady Stanton και η Lucretia Mott, πρωτοστάτησαν στην οργάνωση της Συνέλευσης για τα Δικαιώματα των Γυναικών στο Seneca Falls το 1848, με σκοπό την ανάδειξη της καταπιεστικής μεταχείρισης των γυναικών και την απαίτηση ίσων δικαιωμάτων. Η συνέλευση αυτή προώθησε την ισότιμη πρόσβαση των γυναικών στην εκπαίδευση, στην αγορά εργασίας και στις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης. Παράλληλα, διεκδικούσαν την άρση των περιορισμών που εμποδίζαν τις γυναίκες από την είσοδο και την άσκηση επαγγελμάτων όπως η νομική και η ιατρική. Μέσω αυτών των δράσεων, επιδίωκαν μια ευρύτερη κοινωνική και νομική αναγνώριση της ισότητας των φύλων, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για συστηματική και διαρθρωτική αλλαγή στις κοινωνικές και νομικές δομές.¹⁴

2.4.2 Δεύτερο κύμα

Στα τέλη της δεκαετίας του 1960, τα ζητήματα που αφορούσαν τη θέση των γυναικών στην κοινωνία και την αγορά εργασίας απέκτησαν αυξημένη πολιτική σημασία. Μία κρατική επιτροπή ανατέθηκε να διερευνήσει τις διακρίσεις και ανισότητες που αντιμετώπιζαν οι γυναίκες, με έμφαση στις εργασιακές συνθήκες και τη γενικότερη κοινωνική δομή. Η επιτροπή αυτή πρότεινε νομοθετικά μέτρα για την εξασφάλιση ίσης αμοιβής και ίσων ευκαιριών απασχόλησης. Ωστόσο, τα προτεινόμενα μέτρα θεωρήθηκαν ανεπαρκή, καθώς η κοινωνία εξακολουθούσε να χαρακτηρίζεται από έμφυλες διακρίσεις, όπως ο διαχωρισμός των θέσεων εργασίας με βάση το φύλο, οι περιορισμοί στην πρόσβαση των γυναικών στην αντισύλληψη και η έλλειψη καταγραφής περιστατικών βιασμών και ενδοοικογενειακής βίας. Το δεύτερο κύμα φεμινισμού επικεντρώθηκε στην αναδόμηση της κοινωνίας και των θεσμών της, οι οποίοι θεωρούνταν εγγενώς πατριαρχικοί. Οι νέες φεμινίστριες, επηρεασμένες από ριζοσπαστικές

¹⁴ Dianne G. Bystrom and Barbara C. Burrell, "First-Wave of Feminism," in *Women in the American Political System: An Encyclopedia of Women as Voters, Candidates, and Office Holders* (USA: Bloomsbury Publishing, 2018), 1-10.

θεωρίες, υποστήριξαν ότι η καταπιεστική θέση των γυναικών ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με τη δομή του κοινωνικού ιστού, καθιστώντας αναγκαία μια ριζική αναμόρφωση της κοινωνίας για την επίτευξη ουσιαστικής ισότητας. Στο πλαίσιο αυτό, το φεμινιστικό κίνημα στόχευε στην ανατροπή των υφιστάμενων ιεραρχικών και παραδοσιακών κοινωνικών σχέσεων. Η ανάπτυξη του γυναικείου κινήματος συνέπεσε με το κίνημα για τα πολιτικά δικαιώματα, με γυναίκες όλων των ηλικιών να εμπλέκονται ενεργά στις συζητήσεις για το φύλο, τις διακρίσεις και τη φύση της ισότητας. Μία από τις κυριότερες οργανώσεις του δεύτερου κύματος φεμινισμού ήταν η Εθνική Οργάνωση Γυναικών (National Organization for Women - NOW), η οποία επικεντρώθηκε στην προώθηση της νομικής ισότητας των φύλων μέσω συστηματικών εκστρατειών για νομοθετικές μεταρρυθμίσεις. Η NOW και άλλες φεμινιστικές ομάδες διοργάνωσαν καθιστικές διαμαρτυρίες και πορείες, προωθώντας την κοινωνική και νομική ισότητα. Παράλληλα, κάποιες ομάδες εντός του φεμινιστικού κινήματος υποστήριξαν την ανάγκη ανατροπής παραδοσιακών θεσμών, όπως η οικογένεια και το κράτος, ως προϋπόθεση για την απελευθέρωση των γυναικών. Αυτή η προσέγγιση θεωρούσε τους θεσμούς αυτούς φορείς πατριαρχικών δομών που διαιωνίζουν την καταπίεση των γυναικών. Άλλες φεμινιστικές ομάδες επικεντρώθηκαν στην προάσπιση της ατομικής ελευθερίας, εκφράζοντας αντιρρήσεις για την κρατική εμπλοκή στα ζητήματα των γυναικών, υποστηρίζοντας την ανάγκη διαχωρισμού από τους άνδρες για την πλήρη γυναικεία απελευθέρωση, με τη δημιουργία αυτόνομων γυναικείων κοινοτήτων. Η έντονη διεκδίκηση των φεμινιστικών ακτιβιστριών αυτής της περιόδου οδήγησε σε σημαντικές νομοθετικές αλλαγές σε πολλές χώρες. Η νομιμοποίηση της άμβλωσης αποτέλεσε ένα από τα πιο σημαντικά επιτεύγματα, καθώς διασφάλισε το δικαίωμα των γυναικών να αποφασίζουν για την υγεία και το σώμα τους, συμβάλλοντας στην ενίσχυση της αυτονομίας και της ισότητας των φύλων.¹⁵

2.4.3 Τρίτο κύμα

Το τρίτο κύμα φεμινισμού, παρουσιάζεται στις αρχές της δεκαετίας του 1990, εισήγαγε καινοτόμες προσεγγίσεις και ανανεωμένες κατευθύνσεις στη φεμινιστική θεωρία και πρακτική. Οι φεμινίστριες της εποχής επιδίωξαν να επαναπροσδιορίσουν τον φεμινισμό, αποφεύγοντας τη σύνδεση με παραδοσιακούς και συχνά περιοριστικούς όρους, όπως «φεμινίστρια» και «λεσβία», οι οποίοι θεωρούνταν από πολλές ως επιβαρυντικοί και

¹⁵ Laura Brunell and Elinor Burkett, “The Second Wave of Feminism,” *Feminism*, July 29, 2024 <https://doi.org/https://www.britannica.com/topic/feminism>.

περιοριστικοί για την ευρύτερη αποδοχή του κινήματος. Το τρίτο κύμα έριψε τις δογματικές πτυχές μιας ιδεολογίας που κρινόταν καταπιεστική και προώθησε μια ανανεωμένη αντίληψη του φεμινισμού. Οι βασικές αρχές του τρίτου κύματος περιλαμβάνουν την ενίσχυση της ποικιλομορφίας και την αποδοχή της συνεχούς αλλαγής, εστιάζοντας στην ενσωμάτωσή της μέσω της αναγνώρισης και της αξιολόγησης των πολλαπλών διαστάσεων της ανθρωπίνης ταυτότητας. Οι φεμινίστριες αυτής της περιόδου επικεντρώθηκαν στην αναγνώριση και καταπολέμηση των παραδοσιακών κοινωνικών δομών που περιθωριοποιούν ή αποκλείουν συγκεκριμένες ομάδες γυναικών, συμπεριλαμβανομένων των γυναικών διαφορετικών φυλών, κοινωνικών τάξεων, σεξουαλικών ταυτοτήτων και εθνοτικών ομάδων. Συνολικά, ο φεμινισμός του τρίτου κύματος διαφέρει σημαντικά από τις προσεγγίσεις του φεμινισμού της δεκαετίας του 1970, αντανακλώντας τις νέες κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες της εποχής. Παράλληλα, διατηρεί την προτεραιότητα της προάσπισης των δικαιωμάτων των γυναικών, καταφέροντας να ενσωματώσει στο φεμινιστικό κίνημα μια ευρύτερη ποικιλία γυναικείων εμπειριών, ιδιαίτερα από έγχρωμες γυναίκες, και να ενδυναμώσει την έννοια της ατομικής επιλογής και της σεξουαλικής απελευθέρωσης.¹⁶

2.4.4 Τέταρτο κύμα

Το τέταρτο κύμα του φεμινισμού εμφανίστηκε γύρω στα μέσα της δεκαετίας του 2010, αξιοποιώντας τις δυνατότητες των ψηφιακών τεχνολογιών και των κοινωνικών μέσων δικτύωσης για την ανάδειξη ζητημάτων σεξισμού. Οι φεμινίστριες του τέταρτου κύματος ενσωματώνουν αυτές τις τεχνολογίες για να εστιάσουν σε πολυάριθμα προβλήματα που πλήττουν γυναίκες από ποικίλα κοινωνικά στρώματα, προβάλλοντας τον ανεξέλεγκτο σεξισμό και τις αδικίες που υφίστανται. Η χρήση της τεχνολογίας έχει ενισχύσει την ικανότητα καταγραφής και κοινοποίησης περιστατικών βίας, καταλαμβάνοντας κρίσιμο ρόλο στην προώθηση κοινωνικών αλλαγών. Οι διαδικτυακές πλατφόρμες επιτρέπουν τη μαζική διάδοση αυτών των ζητημάτων, διευκολύνοντας την άμεση κινητοποίηση της κοινής γνώμης και ασκώντας πίεση για την επιβολή αυστηρότερων νομικών ποινών και την ενίσχυση της προστασίας των θυμάτων. Η σύγκλιση της τεχνολογίας με τη φεμινιστική δράση ενσωματώνει και επαναστατεί τις προσεγγίσεις των προηγούμενων κυμάτων του φεμινισμού, ιδίως του δεύτερου και τρίτου κύματος, προσαρμοσμένες στις νέες συνθήκες του ψηφιακού κόσμου. Το τέταρτο κύμα εστιάζει στην επίτευξη ισότητας και στη βελτίωση της νομικής προστασίας μέσω

1. Rosemarie Tong, "Third-Wave Feminism," essay, in *Feminist Thought: A More Comprehensive Introduction* (Boulder, Colorado: Westview Press, 2009), 284–89.

της χρήσης της τεχνολογίας για την καταγραφή και δημοσιοποίηση περιστατικών σωματικής και ψυχολογικής βίας, συμπεριλαμβανομένων επιθέσεων, βιασμών και άλλων μορφών κακοποίησης. Αυτή η νέα δυναμική υπογραμμίζει τη σημασία της τεχνολογίας στην ενίσχυση της φεμινιστικής δράσης και στην οικοδόμηση μιας ασφαλέστερης και δικαιότερης κοινωνίας για όλες τις γυναίκες.¹⁷

3. Ιστορική εξέλιξη της θέσης της γυναίκας στην κοινωνία

Η μελέτη της κοινωνικής θέσης της γυναίκας σε διάφορες ιστορικές περιόδους είναι θεμελιώδης για την κατανόηση των εξελικτικών διαδικασιών που διαμορφώνουν τις κοινωνικές δομές και τις πολιτισμικές αξίες. Παρέχει πολύτιμες πληροφορίες για το πώς οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες επηρεάζουν τη θέση και τις καθημερινές εμπειρίες των γυναικών, αποκαλύπτοντας τις μεταβαλλόμενες αντιλήψεις για τους ρόλους και τα δικαιώματά τους. Η προσέγγιση αυτή επιτρέπει τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ φύλου, εξουσίας και κοινωνικών αλλαγών, διευκολύνοντας την κατανόηση των ιστορικών παραγόντων που διαμορφώνουν τις σύγχρονες κοινωνίες. Επίσης, η ανάλυση των μεταβολών συμβάλλει στην αναγνώριση των αιτίων των συνεχιζόμενων ανισοτήτων.

3.1 Αρχαία Αίγυπτος και Μεσοποταμία (4000 π.Χ.-600 π.Χ.)

Στην αρχαία Μεσοποταμία και την αρχαία Αίγυπτο, ο γάμος θεωρούνταν τυπικά μονογαμικός, παρόλο που οι άνδρες είχαν τη δυνατότητα να συνάπτουν περισσότερους από ένα γάμο, εφόσον η οικονομική τους κατάσταση το επέτρεπε, και ιδίως σε περιπτώσεις όπου η πρώτη σύζυγος δεν είχε τεκνοποιήσει. Το διαζύγιο, αν και ήταν νομικά εφικτό, συνοδευόταν από σημαντικές κοινωνικές και νομικές δυσκολίες καθώς ο γάμος δεν συνιστούσε απλώς την ένωση δύο ατόμων, αλλά επέφερε τη σύνδεση δύο οικογενειών. Συχνά, οι γάμοι κανονίζονταν από τους γονείς των ενδιαφερομένων, οι οποίοι αξιολογούσαν σχολαστικά τους υποψήφιους

¹⁷ Negar Shiva and Zohreh Nosrat Kharazmi, "The Fourth Wave of Feminism and the Lack of Social Realism in Cyberspace," *Journal of Cyberspace Studies* 3, no. 2 (July 2019), <https://doi.org/10.22059/jcss.2019.72456>.

συντρόφους με βάση κοινωνικών, οικονομικών και οικογενειακών κριτηρίων, με στόχο την εξασφάλιση της καλύτερης δυνατής συμμαχίας που θα εξυπηρετούσε τα συμφέροντα και των δύο οικογενειών.

Στον αρχαίο κόσμο, παρόλο που οι νόμοι περί κληρονομιάς ήταν συνήθως διαμορφωμένοι υπέρ των ανδρών, ωστόσο, υφίσταντο περιπτώσεις όπου οι σύζυγοι όριζαν τις γυναίκες τους ως αποκλειστικούς δικαιούχους της κληρονομιάς. Η πρακτική αυτή οδήγησε στην ανάγκη αναγνώρισης νομικών δικαιωμάτων για τις γυναίκες από τις νομικές αρχές της εποχής, προκειμένου να εξασφαλιστεί η διατήρηση της οικογενειακής ευημερίας και συνοχής. Οι γυναίκες απέκτησαν τη δυνατότητα να διαχειρίζονται αυτόνομα την περιουσία τους, να αναγνωρίζονται ως ανεξάρτητα νομικά πρόσωπα, να προσφεύγουν στη δικαιοσύνη και να κατέχουν δημόσια αξιώματα. Η πλήρης ανάληψη της κληρονομιάς του συζύγου από τη σύζυγο δεν ήταν γενικευμένη, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις που η σύζυγος ανήκε σε επιφανείς ή πλούσιες οικογένειες με ισχυρούς άνδρες συγγενείς.¹⁸

3.2 Μεσαιωνική Ευρώπη και Μεσόγειος (500 π.Χ.-1600 μ.Χ.)

Η θέση της γυναίκας και οι συνθήκες της οικογενειακής ζωής, στη Μεσαιωνική Ευρώπη και Μεσόγειο, από το 500 μ.Χ. μέχρι το 1600 μ.Χ., καθορίζονταν από αυστηρές θρησκευτικές, κοινωνικές, και νομικές δομές. Στη χριστιανική Ευρώπη, η εκκλησία είχε καθοριστικό ρόλο, προωθώντας τη συναίνεση των συζύγων ως θεμέλιο του γάμου και θεωρώντας τον ακατάλυτο μυστήριο, απαγορεύοντας τις εξωσυζυγικές σχέσεις, την πολυγαμία και το διαζύγιο. Οι γυναίκες αναμενόταν να προσφέρουν προίκα στο γαμπρό και να ζουν υπό πατριαρχικό καθεστώς. Στην ανατολική Ευρώπη, οι Ορθόδοξες Εκκλησίες ήταν πιο ευέλικτες όσον αφορά το διαζύγιο, επιτρέποντάς το σε περιπτώσεις όπως η μοιχεία και η στειρότητα. Στη βορειοδυτική Ευρώπη, οι γυναίκες παντρεύονταν σε μεγαλύτερη ηλικία και δημιουργούσαν ανεξάρτητα νοικοκυριά. Ωστόσο, ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού δεν παντρευόταν ποτέ, κάτι που λειτουργούσε ως σημαντικός έλεγχος στην αύξηση του πληθυσμού. Στις μουσουλμανικές περιοχές, μετά την Οθωμανική κατάκτηση, η οικογενειακή ζωή διαμορφωνόταν από το ισλαμικό δίκαιο, το οποίο επέτρεπε την πολυγαμία για τους άνδρες, και περιείχε σαφείς διατάξεις για το διαζύγιο, σε αντίθεση με τις γυναίκες οι οποίες ήταν άκρως περιορισμένες με ελάχιστα δικαιώματα. Γενικά, οι γυναίκες στη χριστιανική και μουσουλμανική κοινωνία αντιμετώπιζαν περιορισμούς και είχαν κυρίως ευθύνες για την

¹⁸ Merry E. Wiesner-Hanks, "Ancient Egypt and Mesopotamia (4000 BCE–600 BCE)," in *Gender in History: Global Perspectives*, 2nd ed. (Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2011), 27-29.

ανατροφή των παιδιών. Στη χριστιανική Ευρώπη, η εκκλησία ρύθμιζε τις οικογενειακές σχέσεις, ενώ στον μουσουλμανικό κόσμο, το ισλαμικό δίκαιο καθόριζε τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γυναικών. Παρά τις περιφερειακές διαφορές, η θρησκεία παρέμεινε ο βασικός παράγοντας που διαμόρφωνε τη θέση της γυναίκας και τις οικογενειακές δομές.¹⁹

3.3 Αποικιακή εποχή (500 π.Χ.-1600 μ.Χ.)

Η ευρωπαϊκή εξερεύνηση και αποικιοκρατία προκάλεσαν ουσιαστικές μεταβολές στις προϋπάρχουσες οικογενειακές δομές πριν από το 1500 μ.Χ. Η επιβολή ευρωπαϊκών θρησκευτικών, πολιτικών και οικονομικών θεσμών, καθώς και των αντίστοιχων ιδεολογιών για την οργανωμένη οικογενειακή ζωή, αναμόρφωσε τις κοινωνικές δομές στις αποικιακές περιοχές. Οι θρησκευτικές αρχές χρησίμευσαν ως θεσμικό πλαίσιο για τη διαμόρφωση των οικογενειακών προτύπων στις αποικίες, και χρησιμοποιήθηκαν για τη δικαιολόγηση της καταπίεσης και υποδούλωσης των ιθαγενών πληθυσμών. Η περιορισμένη παρουσία Ευρωπαίων γυναικών στις αποικίες οδήγησε στη σύναψη σεξουαλικών σχέσεων μεταξύ Ευρωπαίων ανδρών και ιθαγενών γυναικών, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα τη γέννηση παιδιών μεικτής καταγωγής. Η αποικιακή διοίκηση εφάρμοσε ένα σύνθετο σύστημα κατηγοριοποίησης, γνωστό ως σύστημα κάστας, το οποίο βασιζόταν στην υποτιθέμενη φυλετική καθαρότητα. Οι γυναίκες μεικτής καταγωγής συχνά υποβάλλονταν σε περιορισμούς και διακρίσεις, σε σύγκριση με τις γυναίκες καθαρής ευρωπαϊκής ή ιθαγενής καταγωγής, αντανακλώντας τις ιεραρχίες και τις κοινωνικές ανισότητες που επιβάλλονταν από το αποικιακό καθεστώς. Επιπλέον, η κοινωνική τους θέση καθοριζόταν σε μεγάλο βαθμό από την εμφάνισή τους και την ικανότητα να παρουσιαστούν ως μέλη μιας ανώτερης κάστας, κάτι που συχνά ήταν υποκειμενικό και αυθαίρετο. Η πρακτική των γάμων εντός ευρύτερων οικογενειακών κύκλων ήταν συχνή μεταξύ των Ευρωπαίων, περιορίζοντας τις επιλογές γάμου των ιθαγενών γυναικών, οδηγώντας πολλές εξ αυτών στην αγαμία. Στις αγροτικές ιθαγενείς κοινότητες, η βιολογική οικογένεια ασκούσε έλεγχο στην επιλογή των συζύγων, ενώ οι σκλάβοι και οι φτωχοί συχνά ζούσαν σε μακροχρόνιες ενώσεις χωρίς να παντρεύονται επίσημα. Τα ποσοστά γεννήσεων εκτός γάμου ήταν υψηλά, με ισχυρούς άνδρες να αποκτούν

¹⁹ Merry E. Wiesner-Hanks, "Medieval and Early Modern Europe and the Mediterranean (500 CE–1600 CE)," in *Gender in History: Global Perspectives*, 2nd ed. (Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2011), 36-8.

παιδιά από σκλάβες ή υπηρέτριες. Σε πολλές περιπτώσεις, τα παιδιά από τέτοιες προσωρινές σχέσεις παρέμεναν με τις μητέρες τους ή εντάσσονταν ως ιδιοκτησία ισχυρών οικογενειών.²⁰

3.4 Αφρική, Αμερική και Ασία στην προ-νεωτερική εποχή (600 π.Χ.-1600 μ.Χ.)

Κατά την περίοδο 600 π.Χ.-1600 μ.Χ., η θέση της γυναίκας σε περιοχές όπως η Αφρική, η Αμερική και η Νοτιοανατολική Ασία καθοριζόταν από ένα σύνολο κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών κανόνων που ήταν άρρηκτα συνδεδεμένοι με την οικογενειακή δομή. Η οικογένεια αποτελούσε τον πυρήνα της κοινωνίας, με τις γυναίκες να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο, αν και οι ελευθερίες τους περιορίζονταν από ιεραρχίες φύλου και ηλικίας. Σε πολλές από αυτές τις κοινωνίες, οι γυναίκες συμμετείχαν ενεργά στις οικονομικές δραστηριότητες, όπως η γεωργία και η διαχείριση της οικογενειακής περιουσίας, και σε αντίθεση με την Ευρώπη, διατηρούσαν σημαντικό έλεγχο στην περιουσία και την οικονομία της οικογένειας. Παρά τις διαφορές στις οικογενειακές δομές και τις πολιτισμικές πρακτικές, ένα κοινό χαρακτηριστικό ήταν η ισχυρή επιρροή της βιολογικής τους οικογένειας στην κοινωνική τους θέση. Οι αποφάσεις που σχετίζονται με το γάμο, την εκπαίδευση και την κατανομή των πόρων λαμβανόντουσαν συλλογικά με την άποψη των μεγαλύτερων μελών της οικογένειας, και ιδίως των ανδρών, να έχει καθοριστική σημασία. Σε πολλές περιπτώσεις, οι γυναίκες ήταν περισσότερο εξαρτημένες από τους αδελφούς τους παρά από τους συζύγους τους και διατηρούσαν ισχυρούς δεσμούς με τις βιολογικές τους οικογένειες, γεγονός που ενίσχυε την κοινωνική και οικονομική τους θέση εντός του οικογενειακού πλαισίου. Η πολυγαμία ήταν ευρέως διαδεδομένη σε πολλές από αυτές τις κοινωνίες, κυρίως σε ισχυρούς οικονομικά και κοινωνικά άνδρες οι οποίοι αξιοποιούσαν τους γάμους ως στρατηγικό μέσο για τη σύναψη συμμαχιών και την περεταίρω ενίσχυση της κοινωνικής τους θέσης. Παράλληλα, αρκετές κοινωνίες επέδειξαν ευελιξία στον θεσμό του διαζυγίου, επιτρέποντας στις γυναίκες να τερματίζουν τους γάμους τους με σχετική ευκολία, κάτι που δεν συναντάται τόσο συχνά σε άλλους πολιτισμούς της ίδιας εποχής. Παρ' όλα αυτά, οι ρόλοι των γυναικών και

²⁰ Merry E. Wiesner-Hanks, "The Colonial World (1500–1900)," in *Gender in History: Global Perspectives*, 2nd ed. (Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2011), 39-45.

οι δομές της οικογένειας ποίκιλλαν σημαντικά ανάλογα με τις τοπικές πολιτισμικές παραδόσεις, αναδεικνύοντας τη διαφοροποίηση των γυναικείων εμπειριών.²¹

3.5 Βιομηχανική και μεταβιομηχανική εποχή (1800-2010)

Στον 19ο και 20ό αιώνα, η βιομηχανική επανάσταση προκάλεσε μαζική μετακίνηση γυναικών από τα αγροτικά νοικοκυριά στα εργοστάσια. Η ενσωμάτωση τους στο βιομηχανικό εργατικό δυναμικό οφειλόταν σε αντιλήψεις που θεωρούσαν τις γυναίκες ως υπάκουες και πρόθυμες να αποδεχτούν χαμηλότερους μισθούς σε σύγκριση με τους άνδρες εργάτες, αναδεικνύοντας τις έμφυλες διακρίσεις στη διαδικασία πρόσληψης και εργασίας. Η ενασχόληση τους στον βιομηχανικό τομέα προσέφερε μια νέα μορφή οικονομικής ανεξαρτησίας, η οποία, ωστόσο, συχνά συνδεόταν με τη μείωση της πατρικής εξουσίας και με ενδεχόμενους κινδύνους για την κοινωνική τους θέση, καθώς η επαφή με άνδρες που δεν ήταν συγγενείς τους θεωρούνταν απειλή για την ηθική τους. Οι κοινωνικές αντιλήψεις σχετικά με τη θέση των γυναικών ήταν αυστηρές και περιοριστικές, οι παντρεμένες γυναίκες ενθαρρύνονταν να μην εργάζονται, αλλά να επικεντρώνονται στις οικιακές τους υποχρεώσεις και στην ανατροφή των παιδιών. Οι μισθοί των ανδρών προορίζονταν να είναι αρκετοί ώστε να συντηρούν ολόκληρη την οικογένεια, προβάλλοντας έτσι τη διάκριση μεταξύ του "ιδιωτικού" κόσμου της οικιακής ζωής και του "δημόσιου" κόσμου της εργασίας και της πολιτικής. Η οικονομική πραγματικότητα του βιομηχανισμού συχνά αντιφάσκει με τις κοινωνικές αντιλήψεις για την οικογένεια, καθώς ο μισθός των ανδρών σπάνια ήταν αρκετός για να συντηρήσει μόνοι του την οικογένεια, και η εργασία των γυναικών ήταν απαραίτητη για την επιβίωση. Παρ' όλα αυτά, οι χαμηλοί μισθοί των γυναικών, σε συνδυασμό με τις αυξημένες υποχρεώσεις ανατροφής των παιδιών, δημιουργούσαν επιπλέον οικονομικές πιέσεις για τις οικογένειες, αυξάνοντας την ανάγκη για αντισύλληψη και έλεγχο των γεννήσεων. Οι γάμοι ήταν κατά κύριο λόγο μονογαμικοί, ωστόσο, τόσο λόγω πολιτισμικών επιρροών όσο και λόγω οικονομικών αλλαγών, επήλθε αποδυνάμωση των δεσμών της οικογένειας.

Η ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στην εργασία και η αυξανόμενη αναγνώριση της συμβολής τους στην οικογένεια και την κοινωνία συνιστούν καθοριστικά χαρακτηριστικά της νέας εποχής. Όμως, οι παραδοσιακές αντιλήψεις και πρακτικές συνέχισαν να ασκούν επιρροή στις ζωές των γυναικών, δημιουργώντας μια συνθήκη όπου οι

²¹ Merry E. Wiesner-Hanks, "The Classical Cultures of China, India, and the Mediterranean (600 BCE–500 CE)," in *Gender in History: Global Perspectives*, 2nd ed. (Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2011), 27-29.

νέες κοινωνικές αξίες και ρόλοι συνυπάρχουν με επιρροές από παλαιότερες εποχές. Η αλληλεπίδραση μεταξύ των νεωτερικών κοινωνικών μεταβολών και των παραδοσιακών αξιών αναδεικνύει τις σύνθετες προκλήσεις και αντιφάσεις που χαρακτηρίζουν την κοινωνική θέση των γυναικών διαχρονικά.²²

4. Ιστορική εικαστική απεικόνιση της γυναικείας μορφής

Η εικαστική αναπαράσταση της γυναικείας μορφής λειτουργεί ως ουσιαστικό εργαλείο κατανόησης της κοινωνικής θέσης των γυναικών στο πλαίσιο των διαφορετικών ιστορικών και πολιτισμικών συγκυριών. Η μελέτη καλλιτεχνικών έργων αποκαλύπτει τις μεταβαλλόμενες κοινωνικές και πολιτισμικές αντιλήψεις για τη γυναικεία ταυτότητα και ρόλο, παρέχοντας αναλυτική εικόνα της δυναμικής των εκάστοτε αντιλήψεων διαχρονικά. Η καλλιτεχνική απεικόνιση δεν λειτουργεί απλώς ως αντανάκλαση των επικρατούντων αξιών της εποχής, αλλά και ως μέσο διαμόρφωσης και ενίσχυσης αυτών των αξιών. Η μελέτη της τέχνης ως μέσο κατανόησης των κοινωνικών και πολιτισμικών παραμέτρων που επηρεάζουν τη θέση της γυναίκας παρέχει πολύτιμες πληροφορίες για την κοινωνιολογική και ιστορική ανάλυση της γυναικείας φύσης και των ρόλων της στην κοινωνία. Η συγκεκριμένη προσέγγιση εμβαθύνει στην κατανόηση της σχέσης μεταξύ τέχνης και κοινωνίας, ενισχύοντας την αναγνώριση της τέχνης ως δυναμικού εργαλείου διαμόρφωσης και ανάλυσης κοινωνικών αξιών και πρακτικών.²³

4.1 Προϊστορική και Αρχαία Τέχνη

Η γυναικεία μορφή αναπαρίσταται σε προϊστορικά έργα τέχνης μέσω ιερογλυφικών, μεγαλιθικών μνημείων και γλυπτών ειδωλίων, αντανakλώντας ένα ευρύ φάσμα καλλιτεχνικών εκφράσεων. Οι αναπαραστάσεις ποικίλλουν από ρεαλιστικές απεικονίσεις που τονίζουν τα φυσικά χαρακτηριστικά της γυναικείας μορφής, έως στυλιζαρισμένες αναπαραστάσεις που επικεντρώνονται στις συμβολικές διαστάσεις της θηλυκότητας. Τα έργα πέρα από τη διακοσμητικής τους σημασίας, αντανakλούν τη σημασία της γυναίκας ως κεντρικού

²² Merry E. Wiesner-Hanks, "The Industrial and Postindustrial World (1800–2010)," in *Gender in History: Global Perspectives*, 2nd ed. (Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2011), 39-45.

²³ Krishnendu Polley and Ranjana Ray, "Prehistoric Art, Artefact and Gender." *Gendering Material Culture: Representations and Practice* (Bhopal, Jaipur: Indira Gandhi Rashtriya Manav Sangrahalaya Rawat Publications, 2013), 65–78, 65-66.

σύμβολου γονιμότητας, μητρότητας και ζωτικής σημασίας για τη ζωή στην προϊστορική κοινωνία. Σε σπηλαιογραφίες, οι γυναικείες μορφές απεικονίζονται σε συνάρτηση με θέματα που σχετίζονται με την εγκυμοσύνη, παρουσιάζοντας κυρίως ρόλους ως μητέρες και φορείς της ζωής, ενώ οι αναφορές στις υπόλοιπες πτυχές της καθημερινότητάς τους είναι περιορισμένες. Αντίθετα, οι ανδρικές μορφές κυριαρχούν σε σκηνές που σχετίζονται με το κυνήγι και τη συλλογή τροφής, δραστηριότητες που τονίζουν τη σωματική τους δύναμη και τη θέση τους ως κυνηγών και προστάτες της κοινότητας. Αυτή η ανδροκεντρική προσέγγιση αποκαλύπτει τις πολιτισμικές αξίες της εποχής, όπου η δύναμη και η κυριαρχία θεωρούνταν κατεξοχήν ανδρικά χαρακτηριστικά, ενώ οι γυναικείες απεικονίσεις λειτουργούν κυρίως ως σύμβολα γονιμότητας και μητρότητας. Σε διάφορα αρχαιολογικά ευρήματα της εποχής, όπως αγαλματίδια, σφραγίδες και κεραμικά, η γυναικεία μορφή παρουσιάζεται με έντονη πληθωρικήτητα. Στα γυμνά ειδώλια θεοτήτων, η θηλυκότητα αναδεικνύεται μέσω της υπερβολικής απεικόνισης σεξουαλικών χαρακτηριστικών, όπως οι μη ρεαλιστικές αναλογίες των στήθων και οι υπερτονισμένοι γοφοί, που αντικατοπτρίζουν τα ιδανικά πρότυπα της θηλυκότητας (εικόνα.1).²⁴

²⁴ Sreecheta Mukherjee and Tarun Tapas Mukherjee, eds., *Chitrolekha International Magazine on Art and Design*, Vol. 6, No. 1 (2016), "Woman in Early Indian Paintings," (ISSN 2231-4822). Available at www.chitrolekha.com/V6/n1/03_women_in_paintings.pdf. 24-31



(Εικόνα: 1)

Seated Mother Goddess, Terracotta, Indus civilization, Mehrgarh style, 3000–2500 π.Χ, προέλευση: Βαλουχιστάν, Πακιστάν. Γλυπτό, 8,6 εκ. × 2,9 εκ., The Metropolitan Museum of Art, Νέα Υόρκη.

4.2 Αναγεννησιακή Τέχνη

Η Ιταλική Αναγέννηση, εκτείνεται από τον 14ο έως τον 16ο αιώνα και συνιστά μια περίοδο καθοριστικής πολιτιστικής ανανέωσης και καλλιτεχνικής επανάστασης. Κατά τη διάρκεια αυτής της εποχής, οι καλλιτέχνες εισήγαγαν καινοτόμες τεχνικές, όπως η προοπτική και η φωτοσκίαση, οι οποίες επέτρεψαν την αποτύπωση της ψευδαίσθησης του βάθους και της τρισδιάστατης διάστασης στους καλλιτεχνικούς τους δημιουργούς. Οι δημιουργοί αξιοποίησαν ποικιλία μέσων, περιλαμβάνοντας τοιχογραφίες, μαρμάρινα και χάλκινα γλυπτά, καθώς και έργα μεταλλοτεχνίας.²⁵ Κατά τη διάρκεια της Αναγέννησης, οι γυναίκες ζούσαν σε μια κοινωνία που παρά την έντονη πολιτιστική και πνευματική αναγέννηση, τις υπέτασσε σε περιοριστικούς ρόλους, στερώντας τους πολιτικά δικαιώματα και καθιστώντας τις νομικά εξαρτημένες από τον πατέρα ή τον σύζυγό τους. Εντούτοις, η τέχνη της Αναγέννησης, αν και

²⁵ Rachel D. Masters, *The Portraiture of Women During the Italian Renaissance* (Honors Thesis, University of Southern Mississippi, 2013), 3-4. https://aquila.usm.edu/honors_theses/118.

αντικατόπτριζε αυτή την κοινωνική πραγματικότητα, επιδίωξε την εξιδανίκευση της γυναικείας μορφής, προβάλλοντας την ως σύμβολο ιδανικής ομορφιάς και γονιμότητας. Η γυμνή γυναικεία μορφή καταλαμβάνει κεντρική θέση, συνδυάζοντας αισθησιακή απόλαυση με την αναβίωση των αρχαίων ιδανικών της Ελλάδας και της Ρώμης. Η απεικόνιση του γυμνού γυναικείου σώματος συνδέεται στενά με τα πλατωνικά ιδανικά της αρετής και της τελειότητας, συνδυάζοντας τα αισθητικά με τα ηθικά πρότυπα της εποχής. Η γυμνή γυναίκα στην αναγεννησιακή τέχνη δεν αναπαρίσταται απλώς ως αισθητικό αντικείμενο, αλλά ενσωματώνει βαθύτερες κοινωνικές αξίες και αντιλήψεις σχετικά με τον γάμο και τη θέση των γυναικών στην κοινωνία. Η γυμνή Αφροδίτη στο έργο του Sandro Botticelli, *The Birth of Venus* (εικόνα.2), αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της αναγεννησιακής τέχνης, όπου λειτουργεί ως σύμβολο της ομορφιάς, της αγνότητας, και της αρετής. Η απεικόνιση της Αφροδίτης συνδυάζει την εικόνα της γυναίκας ως ιδανικής συζύγου και ενσαρκώνει την έννοια της αγάπης, τονίζοντας την επιθυμητή κατάσταση της γυναίκας πριν από το γάμο. Η τέχνη της εποχής συνδυάζει την προσωπική τελειότητα με τις κοινωνικές αξίες, αποδίδοντας μια ιδανική εικόνα της γυναίκας που συνάδει με τις πολιτισμικές και κοινωνικές προσδοκίες της εποχής.²⁶



(Εικόνα: 2)

Sandro Botticelli, *The Birth of Venus*, 1483–1485, τέμπρα σε καμβά, 172,5 εκ. × 278,5 εκ., Galleria degli

²⁶ Eva Zhao, “Women in Italian Renaissance Art: Representation, Societal Ideals, and Identity,” *The General: Brock University Undergraduate Journal of History* 2 (April 17, 2017), <https://doi.org/https://doi.org/10.26522/tg.v2i0.1489>, 106-112.

4.3 Μεσαίωνας

Κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα, από τον 5ο έως τον 15ο αιώνα, η κοινωνική θέση των γυναικών ήταν αυστηρά προκαθορισμένη από τη θρησκευτική και φεουδαρχική δομή της κοινωνίας. Οι θρησκευτικές και πολιτικές αρχές διαμόρφωναν τους ρόλους των γυναικών με βάση την κοινωνική τους τάξη, καθορίζοντας έτσι τα όρια των δυνατοτήτων και των δικαιωμάτων τους. Οι γυναίκες που ανήκαν στον κλήρο, κυρίως μοναχές, περιορίζονταν σε θρησκευτικές δραστηριότητες, συμβάλλοντας σημαντικά στη διατήρηση των θρησκευτικών και ηθικών αξιών της εποχής. Αντίστοιχα, οι γυναίκες της αριστοκρατίας ανέλαβαν την ευθύνη για τη διαχείριση της γης και των περιουσιακών στοιχείων, ενώ οι γυναίκες των κατώτερων τάξεων συμμετείχαν σε αγροτικές και χειρωνακτικές εργασίες, μαζί με τους άνδρες τους. Η Παναγία κατείχε κεντρική θέση στα καλλιτεχνικά και λογοτεχνικά έργα του Μεσαίωνα, λειτουργώντας ως ιδανικό πρότυπο της γυναικείας αρετής, αντανakλώντας την ιδέα της θεοποίησης. Τα εικονογραφημένα χειρόγραφα και οι θρησκευτικοί πίνακες απεικόνιζαν την Παναγία με χαρακτηριστικά που τόνιζαν τη θεϊκή της φύση και την ηθική της ανωτερότητα (εικόνα.3). Η ιδανική απεικόνιση λειτουργούσε όχι μόνο ως σύμβολο της θρησκευτικής πίστης αλλά και ως μέσο για τη διατήρηση της κοινωνικής και πατριαρχικής σταθερότητας, αντιπροσωπεύοντας τα ιδανικά της θηλυκής αρετής. Μέσα από αυτή την εικονογραφική και λογοτεχνική αποτύπωση, η γυναικεία μορφή εδραιώθηκε σε έναν συγκεκριμένο και περιορισμένο ρόλο στην κοινωνία, με κύριο καθήκον τη διαφύλαξη των θρησκευτικών και ηθικών αξιών.²⁷

²⁷ Joshua J Mark, "Women in the Middle Ages," in *World History Encyclopedia*, March 18, 2019, <https://www.worldhistory.org/article/1345/women-in-the-middle-ages/>.



(Εικόνα: 3)

Giotto di Bondone, *Madonna col Bambino in Trono e Profeti (Maestà di Santa Trinita)*, 1310–1315. Λάδι σε ξύλο, διαστάσεις 215 × 165 εκ. Galleria degli Uffizi, Φλωρεντία.

4.4 Ρομαντισμός

Η Ρομαντική περίοδος, παρατηρείται από τα τέλη του 18ου έως τις αρχές του 19ου αιώνα, χαρακτηρίζεται από την έμφαση στο συναίσθημα, τη φαντασία και τη φυσική ομορφιά, ως αντίδραση στον ορθολογισμό του Διαφωτισμού. Οι γυναίκες στην τέχνη παρουσιάζονται κυρίως ως σύμβολα αισθητικής τελειότητας, αγνότητας και έμπνευσης (εικόνα..4). Η γυναικεία μορφή στην καλλιτεχνική παραγωγή των ρομαντικών καλλιτεχνών αντανακλά την έμφυλη ανισότητα της εποχής, καθώς συχνά απεικονίζεται μέσα από την ανδρική ματιά, στερούμενη αυτονομίας και εσωτερικής βούλησης. Παράλληλα, οι κοινωνικοί ρόλοι που επιβάλλονται στις γυναίκες από την κυρίαρχη πατριαρχική δομή τις περιορίζουν κυρίως στη σφαίρα της οικογένειας, επιβεβαιώνοντας τη θέση τους ως παθητικά υποκείμενα της τέχνης και της κοινωνίας. Η απεικόνιση αυτή, ενώ εξιδανικεύει τη γυναικεία μορφή και απομακρύνει

την πραγματικότητα της ανθρώπινης ύπαρξης, περιορίζοντας την έκφραση της γυναικείας ταυτότητας σε στερεοτυπικές και ιδανικές αναπαραστάσεις. Μέσα από την καλλιτεχνική παραγωγή της εποχής, αναδεικνύεται μια αντίφαση: η ρομαντική τέχνη αναζητά την ατομικότητα και την προσωπική έκφραση, αλλά συχνά την αρνείται στη γυναικεία μορφή, η οποία αναπαρίσταται κυρίως ως αντικείμενο ανδρικού πόθου και φαντασίας.²⁸



(Εικόνα: 4)

Jacques-Louis David, Portrait of Mademoiselle Guimard as Terpsichore. Λάδι σε καμβά 1773–1775, 195.5 x 120.5 εκ. Σε προσωπική συλλογή, Νέα Υόρκη.

4.4 Μοντέρνα Τέχνη

4.4.1 Φωβισμός

Ο Φωβισμός (1905–1910), αποτέλεσε ένα πρωτοποριακό καλλιτεχνικό κίνημα, που χαρακτηρίστηκε από την απλοποίηση των μορφών και τη χρήση έντονων, καθαρών χρωμάτων,

²⁸ Mora Dianne O'Neill, "In Her Place: Changing Images of Women in Western Society from the Seventeenth to the Twentieth Century," *Atlantis: A Women's Studies Journal* 11, no. 2 (April 1, 1986): 154–79, 164–169.

τα οποία συχνά εφαρμόζονταν απευθείας από το σωληνάριο. Οι εκπρόσωποι του κινήματος, όπως οι Henri Matisse και André Derain, απομακρύνθηκαν από τις παραδοσιακές ρεαλιστικές χρωματικές αποδόσεις, δημιουργώντας συνθέσεις με έντονες χρωματικές αντιθέσεις και εκρηκτικά χρώματα. Στα έργα τους, η γυναικεία μορφή παρουσιάζεται με απλοποιημένες γραμμές και μη ρεαλιστικές χρωματικές επιλογές, που στοχεύουν στην ανάδειξη της εκφραστικότητας και της εσωτερικής ζωής, αντί της πιστής ρεαλιστικής απεικόνισης.²⁹ Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της πρωτοποριακής προσέγγισης αποτελεί το έργο "Blue Nude" (1907) του Henri Matisse (εικόνα 5). Η γυναικεία μορφή απεικονίζεται σε μια κλασική στάση που παραπέμπει στην Αφροδίτη, με το σώμα να παρουσιάζεται αισθησιακά και ταυτόχρονα αφαιρετικά. Οι παραμορφώσεις στη διαμόρφωση του σώματος, όπως η διόγκωση του στήθους και των γλουτών, καθώς και η απόδοση του κορμού και των γοφών από διαφορετικές οπτικές γωνίες, καταργούν την παραδοσιακή προοπτική, ενισχύοντας την αίσθηση της επίπεδης επιφάνειας του καμβά. Το κυρίαρχο μπλε χρώμα προσδίδει στη μορφή μια ψυχρή αλλά και ζωντανή ποιότητα, ενώ η έντονη αντίθεση φωτός και σκιάς ενσωματώνει τη φιγούρα στο περιβάλλον, αναδεικνύοντας την αρμονία της σύνθεσης και την πλαστικότητα της ανθρώπινης μορφής.³⁰



²⁹ Charles W. Millard, "Fauvism," *The Hudson Review* 29, no. 4 (1976): 576, <https://doi.org/10.2307/3850497>, 576-580.

³⁰ Elizabeth Gail Kirk, *Neo-Orientalism: Ugly Women and the Parisian Avant-Garde, 1905-1908* (University of British Columbia, 1988), <http://dx.doi.org/10.14288/1.0097681>.

(Εικόνα: 5)

Henri Matisse, *Blue Nude*, 1907, λάδι σε καμβά, 92 × 140 εκ., The Walters Art Museum Βαλτιμόρη.

4.4.2 Κυβισμός

Ο Κυβισμός, κατά τις αρχές του 20ού αιώνα, με τη θεμελιώδη συνεισφορά των Pablo Picasso και Georges Braque, εισήγαγε μια ριζοσπαστική προσέγγιση στη σύνθεση και απεικόνιση της πραγματικότητας, αποδομώντας αντικείμενα και μορφές σε γεωμετρικά σχήματα και παρουσιάζοντάς τα ταυτόχρονα από πολλαπλές οπτικές γωνίες. Αυτή η καινοτόμος προσέγγιση είχε βαθιά επίδραση στην απεικόνιση της γυναικείας μορφής, μεταμορφώνοντας τη θηλυκότητα μέσω μιας αφηρημένης και πολυδιάστατης ερμηνείας που απομακρύνεται από τις παραδοσιακές αισθητικές νόρμες.³¹ Οι γυναίκες εμφανίζονται συχνά στον Κυβισμό ως σχήματα και όγκοι, αποδομώντας την παραδοσιακή γυναικεία εικονογραφία και επαναπροσδιορίζοντας τη θηλυκότητα μέσω μιας αφηρημένης, δυναμικής μορφής. Ο πίνακας *Les Femmes d'Alger (O. J. R. M.)* (1907) του Pablo Picasso (εικόνα 6), συνιστά ένα εμβληματικό παράδειγμα της κυβιστικής προσέγγισης και εντάσσεται ως σημείο καμπής στη μοντέρνα τέχνη. Στο έργο, πέντε γυναικείες φιγούρες εμφανίζονται με γωνιώδη, γεωμετρικά χαρακτηριστικά. Μέσω της αποδόμησης της τρισδιάστατης προοπτικής και της ταυτόχρονης παρουσίας των μορφών από πολλαπλές οπτικές γωνίες, ο Picasso εισάγει μια νέα αντίληψη της γυναικείας μορφής. Η επίδραση των αφρικανικών και ιβηρικών καλλιτεχνικών παραδόσεων στο έργο αμφισβητεί τα παραδοσιακά δυτικά πρότυπα ομορφιάς, προσφέροντας μια κριτική ανάλυση της σεξουαλικότητας και της θηλυκότητας.³² Στον Κυβισμό, οι γυναικείες μορφές δεν περιορίζονται σε παθητικά αντικείμενα θέασης, αλλά αναδεικνύονται ως ενεργά υποκείμενα μιας νέας καλλιτεχνικής αναζήτησης. Η θηλυκότητα επανερμηνεύεται μέσω της αποδόμησης και ανασύνθεσης των μορφών, ενώ η χρήση πολλαπλών οπτικών γωνιών αναδεικνύει τη μορφή. Σε αυτό το πλαίσιο, η θηλυκότητα παρουσιάζεται πλέον όχι ως αισθητική ποιότητα, αλλά ως ένα δυναμικό, πολύπλευρο φαινόμενο που συνδυάζει αντιφάσεις.³³

³¹ Deborah Gustlin and Zoe Gustlin, “Cubism (1907-the 1920s).” *Herstory: A History of Women Artists* (LibreTexts, 2023), 7.3.1-7.3.11,

[https://human.libretexts.org/Bookshelves/Art/Herstory%3A_A_History_of_Women_Artists_\(Gustlin\)/07%3A_Women_Artists_in_the_Early_20th_Century_\(1900_CE_-_1940_CE\)/7.03%3A_Cubism_\(1907-the_1920s\)](https://human.libretexts.org/Bookshelves/Art/Herstory%3A_A_History_of_Women_Artists_(Gustlin)/07%3A_Women_Artists_in_the_Early_20th_Century_(1900_CE_-_1940_CE)/7.03%3A_Cubism_(1907-the_1920s)), 7.3.1-7.3.2.

³² María Méndez Baiges and Diana Mathieson, “An Archaeology of Modernism.” *Les Femmes d'Alger (O. J. R. M.) and Modernism* (Firenze, Italy: Firenze University Press, 2022), 11–19, <https://books.fupress.com/catalogue/les-femmes-dalger-and-modernism/4869>, 13-17.

³³ Deborah Gustlin and Zoe Gustlin, “Cubism (1907-the 1920s).” *Herstory: A History of Women Artists* (LibreTexts, 2023), 7.3.1 7.3.11,



(Εικόνα: 6)

Pablo Picasso, *O Les Femmes d'Alger*, 1907. Λάδι σε καμβά, 243,9 × 233,7 εκ. Museum of Modern Art (MoMA), Νέα Υόρκη.

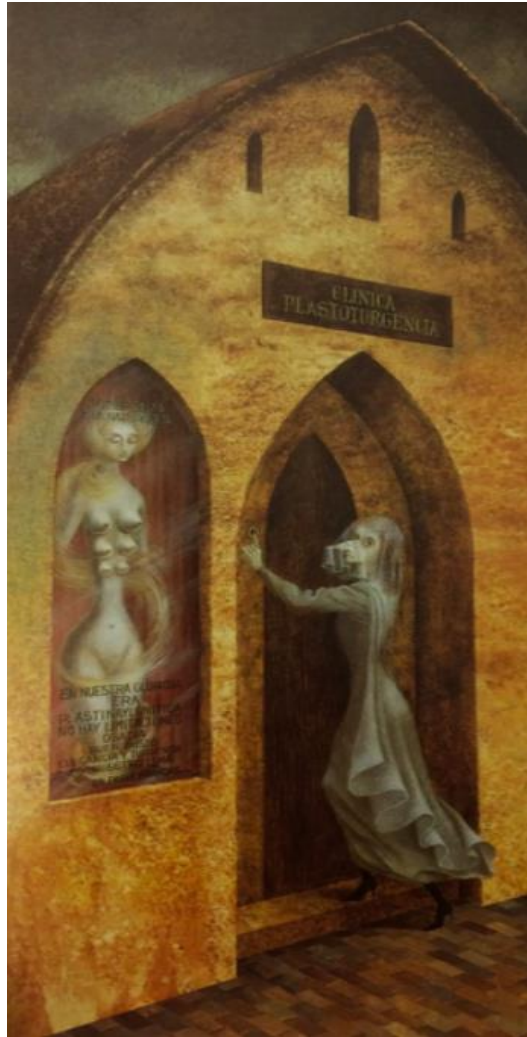
4.4.3 Σουρεαλισμός

Η Σουρεαλιστική τέχνη, εμφανίζεται στη δεκαετία του 1920, η γυναικεία μορφή απεικονίζεται συχνά μέσα από κατακερματισμένα ή παραμορφωμένα σώματα, τα οποία αντικατοπτρίζουν την πολύπλοκη και διττή αντίληψη των Σουρεαλιστών για τη φύση της γυναίκας. Η γυναικεία φιγούρα συνδέεται άρρηκτα με το ασυνείδητο, τα όνειρα και τις φαντασιώσεις, λειτουργώντας ως συμβολικό μέσο εξερεύνησης των εσωτερικών συγκρούσεων και των ψυχικών παραδόξων. Οι αναπαραστάσεις αυτές αντανακλούν μια βαθιά αμφιθυμία προς τη γυναικεία φύση, την οποία οι Σουρεαλιστές προσλάμβαναν ως μια

αινιγματική, ερωτική αλλά και τρομακτική δύναμη, που συμβόλιζε ταυτόχρονα τη δημιουργικότητα και το χάος του ανθρώπινου ψυχισμού. Ως εκ τούτου, η γυναικεία μορφή υπερβαίνει τη συμβατική της αναπαράσταση και μετατρέπεται σε μέσο κατανόησης των βαθύτερων ψυχολογικών και υπαρξιακών ανησυχιών του ανθρώπου.³⁴ Τα έργα, *Visiting the plastic surgeon* της Remedios Varo (εικόνα.7) και *Specter of Sex Appeal* του Salvador Dalí (εικόνα.9), αποτυπώνουν τις ποικιλόμορφες προσεγγίσεις του σουρεαλιστικού κινήματος όσον αφορά την αναπαράσταση της γυναικείας μορφής και της ομορφιάς. Αν και οι δύο πίνακες αναδεικνύουν διαφορετικές οπτικές, παρατηρείται η κοινή χρήση σουρεαλιστικών στοιχείων για την κριτική της κοινωνικής κατασκευής των γυναικείων προτύπων.

Στον πίνακα *Visiting the plastic surgeon* η Varo χρησιμοποιεί σουρεαλιστικά στοιχεία για να κριτικάρει την εμπορευματοποίηση και την πλαστική χειρουργική. Η εικόνα της γυναίκας που στέκεται μπροστά από το γραφείο του πλαστικού χειρουργού, με υπερβολικά χαρακτηριστικά και μια στάση γεμάτη αγωνία, σατιρίζει την πίεση της κοινωνίας για την επίτευξη ενός ιδανικού, αλλά μη ρεαλιστικού, πρότυπου ομορφιάς. Η βιτρίνα με τη γυναικεία κούκλα, που έχει υπερβολικά και αφύσικα χαρακτηριστικά, αναδεικνύει την εμπορική διάσταση του γυναικείου σώματος και τις κοινωνικές πιέσεις για την αλλαγή της εμφάνισης των γυναικών.

³⁴ Charles Cramer and Kim Grant, "Surrealism and Women," *Smarthistory*, March 25, 2020, <https://smarthistory.org/surrealism-and-women/>.

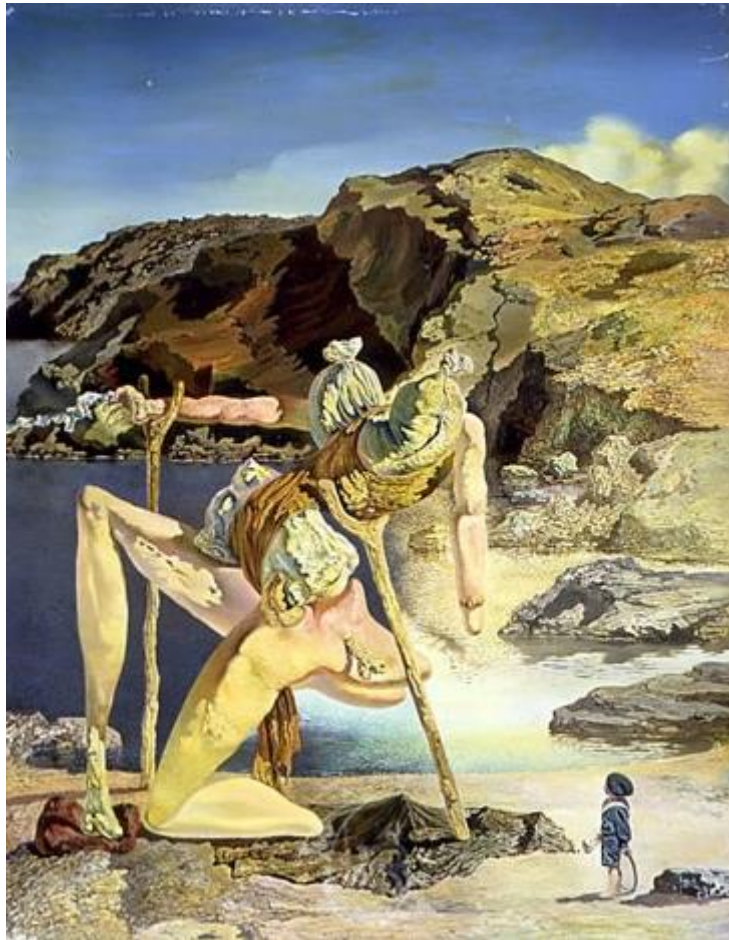


(Εικόνα: 7)

Remedios Varo, Visiting the plastic surgeon, 1960. Λάδι σε ξύλο, 37,5 × 28,5 εκ. Συλλογή Jaime και Margery Asch.

Αντίθετα, στον πίνακα *The Specter of Sex Appeal*, ο Salvador Dalí (εικόνα.8) παρουσιάζει μια γυναικεία μορφή που έχει υποστεί δραματική παραμόρφωση, ενσωματώνοντας τα χαρακτηριστικά της «femme fatale». Η φιγούρα συνδυάζει στοιχεία θανάτου και ερωτισμού, με τα υπερβολικά παραμορφωμένα χαρακτηριστικά να αντανακλούν μια σύνθεση επιθυμίας και απογοήτευσης. Μέσω της χρήσης του υποσυνείδητου, ο Dalí δημιουργεί μια εικόνα της γυναίκας που αμφισβητεί τις παραδοσιακές αντιλήψεις περί γυναικείας ομορφιάς. Το έργο αναπαριστά τη γυναικεία μορφή μέσω αρνητικών στερεοτύπων, παρουσιάζοντας τις γυναίκες είτε ως εξιδανικευμένα όντα είτε ως απειλητικά και αποτρόπαια

πλάσματα. Η παραμόρφωση της γυναικείας μορφής στον πίνακα ενσωματώνει τη μισογυνική στάση και την σεξουαλική απογοήτευση του Dalí.³⁵



(Εικόνα: 8)

Salvador Dalí, *Specter of Sex Appeal*, 1934, λάδι σε καμβά, 17,9 × 13,9 εκ. Dalí Theatre and Museum, Φιγκέρες.

4.5 Φεμινιστικό κίνημα

Το φεμινιστικό κίνημα στην τέχνη διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση σύγχρονων καλλιτεχνικών πρακτικών και θεωρητικών προσεγγίσεων, εισάγοντας καινοτόμες μεθοδολογίες στην αναπαράσταση της γυναικείας ταυτότητας και των έμφυλων σχέσεων. Βασισμένο στη φεμινιστική θεωρία, το κίνημα επικεντρώνεται στην αποδόμηση των παραδοσιακών έμφυλων στερεοτύπων και ρόλων, οι οποίοι συχνά περιορίζουν και

³⁵ Jacquelyn Yvonne White, "The Surrealist Woman: The Art of Remedios Varo" (Syracuse University Honors Program Capstone Projects, 2014), 744, https://surface.syr.edu/honors_capstone/744

υποβαθμίζουν τη γυναικεία παρουσία και συνεισφορά στην κοινωνία και την τέχνη. Κεντρικός άξονας της φεμινιστικής καλλιτεχνικής πρακτικής είναι η κριτική αποδόμηση της ανδροκεντρικής απεικόνισης του γυναικείου σώματος, με ιδιαίτερη έμφαση στη διερεύνηση της γυναικείας υποκειμενικότητας, της σεξουαλικότητας και της προσωπικής εμπειρίας. Η υιοθέτηση καινοτόμων καλλιτεχνικών μέσων της εποχής όπως οι εγκαταστάσεις και τα πολυμέσα, επέτρεψε στις φεμινίστριες καλλιτέχνιδες να αναδείξουν τις πολυδιάστατες όψεις της γυναικείας εμπειρίας, αμφισβητώντας παράλληλα τις κοινωνικές και πολιτισμικές δεσμεύσεις που επιβάλλουν παραδοσιακές καλλιτεχνικές αφηγήσεις. Ενδεικτικά, το *The Dinner Party* της Judy Chicago (εικόνα.9), συνιστά ένα ανατρεπτικό παράδειγμα της φεμινιστικής τέχνης και αναδεικνύει τη γυναικεία κληρονομιά μέσω μιας πολυδιάστατης εγκατάστασης πολυμέσων. Το έργο περιλαμβάνει ένα τριγωνικό τραπέζι, το οποίο έχει τοποθετηθεί σε ένα σκοτεινό δωμάτιο και περιβάλλεται από πολύχρωμες ταπισερί, πάνω σε ένα δάπεδο διακοσμημένο με 2.300 πορσελάνινα πλακίδια, τα οποία φέρουν ονόματα 999 γυναικών από τη μυθολογία και την ιστορία. Το τριγωνικό τραπέζι περιλαμβάνει 39 σερβίτσια, καθένα από τα οποία αναφέρεται σε σημαντικές γυναίκες που προέρχονται από διάφορες ιστορικές περιόδους. Το έργο, που αρχικά είχε την πρόθεση να δημιουργήσει αφηρημένα πορτρέτα, εξελίχθηκε σε μια επανερμηνεία του Μυστικού Δείπνου, εστιάζοντας στη γυναικεία προοπτική και στη χρήση παραδοσιακών «θηλυκών» τεχνών, όπως το κέντημα και η χρήση της πορσελάνης, για την αναβάθμιση της γυναικείας τέχνης. Η Judy Chicago, σε συνεργασία με την ομάδα της, χρησιμοποίησε αυτές τις τεχνικές για να αμφισβητήσει καλλιτεχνικά και κοινωνικά στερεότυπα, αναδεικνύοντας την αξία των γυναικών.³⁶

Το φεμινιστικό κίνημα, αναδεικνύεται ως κρίσιμο εργαλείο για την αναθεώρηση παραδοσιακών αντιλήψεων περί φύλου και τέχνης, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην αναγνώριση της γυναικείας οπτικής και στην ενίσχυση της ισότιμης εκπροσώπησης, τόσο στον καλλιτεχνικό χώρο όσο και στην κοινωνία γενικότερα. Μέσω της κριτικής αναθεώρησης παραδοσιακών δομών και μορφών, το κίνημα διαδραματίζει κομβικό ρόλο στη διαμόρφωση σύγχρονων καλλιτεχνικών πρακτικών, προωθώντας έναν πιο πλουραλιστικό και συμπεριληπτικό διάλογο γύρω από την ταυτότητα και τις κοινωνικές δυναμικές.

³⁶ Hal Foster, Rosalind Krauss, Yve-Alain Bois, and Benjamin H. D. Buchloh, "1975: Φεμινιστική τέχνη," στο *Η τέχνη από το 1900: Μοντερνισμός, αντιμοντερνισμός, μεταμοντερνισμός*, 3η έκδοση, επιμ. Μ. Παπανικολάου, μετάφρ. Ι. Τσολακίδου (Αθήνα: Επίκεντρο, 2013), 614–7.



(Εικόνα: 9)

Judy Chicago, *The Dinner Party*, 1974–79, Εγκατάσταση μεικτών μέσων, 121,9 x 106,7 x 7,6 εκ, Brooklyn Museum, Νέα Υόρκη.

5. Γλυπτική Τέχνη

Η γλυπτική αποτελεί μια καλλιτεχνική μορφή κατά την οποία ποικιλία πρώτων υλών επεξεργάζονται με τη χρήση διάφορων τεχνικών για τη δημιουργία τρισδιάστατων έργων. Είναι μία από τις αρχαιότερες μορφές τέχνης, με την προέλευσή της να εντοπίζεται στις απαρχές της ανθρώπινης ιστορίας. Καθ' όλη τη διάρκεια των αιώνων, η γλυπτική εξελίχθηκε παράλληλα με την τεχνολογική πρόοδο, τις κοινωνικές αντιλήψεις και τις καλλιτεχνικές τάσεις, μετασχηματίζοντας τόσο τα υλικά όσο και τις τεχνικές της. Από παραδοσιακά υλικά, όπως η πέτρα, το ξύλο, ο πηλός και το μέταλλο, μέχρι σύγχρονες πειραματικές μορφές, η γλυπτική συνεχώς επαναπροσδιορίζεται και διευρύνει το εκφραστικό της πεδίο. Αρχικά, η

γλυπτική εστίασε στην αναπαραστατική τέχνη, μιμούμενη ανθρώπινες μορφές, και λειτουργούσε ως μια τέχνη της στερεάς μάζας, ωστόσο, με την έλευση του 20ού αιώνα άρχισε να απομακρύνεται από τα παραδοσιακά πρότυπα, διερευνώντας τις αφηρημένες μορφές. Στην ιστορική της πορεία, η γλυπτική υπήρξε ένα καίριο εργαλείο έκφρασης ισχύος και θρησκευτικού συμβολισμού, και ήταν στενά συνδεδεμένη με την αρχιτεκτονική, μέσω της διακόσμησης δημόσιων και θρησκευτικών κτιρίων. Σήμερα, ο όρος γλυπτική περιλαμβάνει ένα διευρυμένο φάσμα τεχνικών και υλικών, εστιάζοντας στη δημιουργία έργων τέχνης που αλληλεπιδρούν με τον θεατή, προσφέροντας μια αισθητική και βιωματική εμπειρία. Η επιλογή των υλικών και η εφαρμογή των τεχνικών αντικατοπτρίζουν άμεσα τις ανάγκες και τις δυνατότητες κάθε εποχής. Κάθε υλικό διαθέτει συγκεκριμένες φυσικές και αισθητικές ιδιότητες που επιδρούν τόσο στη διαδικασία δημιουργίας όσο και στο τελικό αποτέλεσμα.³⁷

5.1.1

Υλικά

Τα υλικά που αξιοποιήθηκαν στη γλυπτική από τις πρώιμες κι όλες εποχές περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα οργανικών και μη πρώτων υλών. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται ορυκτά, ξύλα, μέταλλα, πηλοί και κερί, καθώς και σπανιότερες οργανικές ύλες όπως το ελεφαντόδοντο, τα οστά και τα κέρατα. Παρόλα αυτά, κατά τη διάρκεια των αιώνων αποδείχθηκε ότι στη γλυπτική είναι δυνατή η χρήση σχεδόν οποιουδήποτε υλικού που μπορεί να υποστεί επεξεργασία μέσω τεχνικών όπως η κοπή, το σκάλισμα, η μοντελοποίηση, και η χύτευση. Ωστόσο, η επιλογή του κατάλληλου υλικού είναι καθοριστική, καθώς κάθε υλικό φέρει μοναδικές φυσικές ιδιότητες, όπως χρώμα, υφή, σκληρότητα και ανθεκτικότητα, οι οποίες καθορίζουν τις δυνατότητες και τους περιορισμούς κατά την διάρκεια της επεξεργασίας. Συνολικά, τα υλικά που χρησιμοποιούνται στη γλυπτική κατηγοριοποιούνται σε δύο κύριες ομάδες: τις ανθεκτικές και μόνιμες ύλες, και τα πιο εύπλαστα και ευμετάβλητα υλικά. Τα σκληρά και μόνιμα υλικά, όπως η πέτρα, το ξύλο και τα μέταλλα, έχουν μακρά παράδοση στη γλυπτική λόγω της ανθεκτικότητάς τους. Αντίθετα, τα παροδικά και εύπλαστα υλικά, όπως διάφοροι τύποι πηλού και το κερί, προσφέρουν σημαντική ευελιξία στην καλλιτεχνική δημιουργία, επιτρέποντας τις γρήγορες προσαρμογές και μεταβολές της μορφής,

³⁷ Mahmoud M. Farag, “Historical Overview: Dawn of History to Neoclassism,” essay, in *Materials and Processes of Contemporary Sculpture* (Newcastle: Cambridge Scholars Publisher, 2020), 22.

αν και η περιορισμένη αντοχή τους καθιστά δύσκολη τη μακροχρόνια συντήρηση των δημιουργιών.³⁸ Επιπλέον, στην σύγχρονη εποχή, η ανάπτυξη νέων υλικών όπως διάφορα πολυμερή και μέταλλα, έχουν επεκτείνει τις δυνατότητες στη γλυπτική, επιτρέποντας τη δημιουργία σύνθετων μορφών και δομών με βελτιωμένα χαρακτηριστικά αντοχής και ευελιξίας.³⁹

5.1.2

Τεχνικές

Οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται στη γλυπτική αντικατοπτρίζουν τις φυσικές ιδιότητες των υλικών και τις καλλιτεχνικές απαιτήσεις των έργων. Κάθε τεχνική αποσκοπεί στην αξιοποίηση των χαρακτηριστικών του επιλεγμένου υλικού, επιτρέποντας τη δημιουργία έργων με διαφορετικά αισθητικά και λειτουργικά αποτελέσματα. Αρχικά, η τεχνική του σκαλίσματος συνιστά μια αφαιρετική μέθοδο επεξεργασίας υλικών, και αναγνωρίζεται ως μία από τις αρχαιότερες τεχνικές στη γλυπτική, αποτελώντας θεμελιώδη πρακτική στην κατασκευή γλυπτών και αρχιτεκτονικών στοιχείων. Κατά την εκτέλεση της διαδικασίας του σκαλίσματος, εφαρμόζονται ελεγχόμενες δυνάμεις για την αφαίρεση επιφανειακών στρωμάτων από την ακατέργαστη πρώτη ύλη, με σκοπό τη διαμόρφωση επιθυμητών μορφών και σχημάτων. Η μέθοδος του σκαλίσματος εφαρμόζεται, κυρίως σε σκληρά υλικά όπως ορυκτά, τα οποία παρέχουν την απαιτούμενη ανθεκτικότητα για τη δημιουργία έργων που προορίζονται να διατηρηθούν για μεγάλες χρονικές περιόδους.⁴⁰

Η χύτευση είναι μια μεταλλουργική τεχνική που επιτρέπει την παραγωγή μεταλλικών γλυπτών με υψηλή ακρίβεια και ανθεκτικότητα. Η διαδικασία περιλαμβάνει την εισαγωγή υγρού μετάλλου σε προκαθορισμένα καλούπια, τα οποία έχουν σχεδιαστεί για να αναπαριστούν την επιθυμητή μορφή. Συνήθως χρησιμοποιούνται μέταλλα όπως ο μπρούντζος, ο χαλκός και το αλουμίνιο, τα οποία εκτίθενται σε υψηλές θερμοκρασίες που μεταβάλλουν την μορφή τους από στερεά σε υγρή, διευκολύνοντας το γέμισμα των καλουπιών. Καθώς το μέταλλο ψύχεται, στερεοποιείται και αποκτά την τελική μορφή που

³⁸ Jack C. Rich, "The Anatomy of Sculpture," essay, in *The Materials and Methods of Sculpture* (New York: Dover Publications, 1988), 3-4.

³⁹ Chao Gao et al., "Research on the Analysis and Application of Polymer Materials in Contemporary Sculpture Art Creation," *Polymers* 15, no. 12 (June 18, 2023): 2727, <https://doi.org/10.3390/polym15122727>.

⁴⁰ Jack C. Rich, "The Anatomy of Sculpture," essay, in *The Materials and Methods of Sculpture* (New York: Dover Publications, 1988), 4.

καθορίζεται από το καλούπι, διασφαλίζοντας την κάθε λεπτομέρεια με ακρίβεια.⁴¹

Η μοντελοποίηση είναι μια διαδικασία που αφορά τη χρήση εύπλαστων υλικών. Αξιοποιώντας τις πλαστικές ιδιότητες των εύπλαστων υλικών, δίνεται η δυνατότητα ακριβούς τροποποίησης και λεπτομερούς διαμόρφωσης των επιθυμητών μορφών. Ωστόσο, η διαδικασία από μόνη της δεν επαρκεί για να εξασφαλίσει τη μακροχρόνια ανθεκτικότητα του τελικού αποτελέσματος. Για την επίτευξη της δομικής ακεραιότητας και αντοχής, απαιτείται η εφαρμογή της θερμικής επεξεργασίας, όπως το ψήσιμο. Μέσω αυτής της διαδικασίας, το αρχικά εύπλαστο υλικό υποβάλλεται σε υψηλές θερμοκρασίες, οι οποίες επιφέρουν την αλλαγή της μικροδομής του υλικού, αυξάνοντας τη σκληρότητα και τη σταθερότητά του. Το ψήσιμο συμβάλλει επίσης στη διατήρηση της λεπτομέρειας και της ακρίβειας της αρχικής μορφής, καθιστώντας το τελικό αντικείμενο ανθεκτικό και ικανό να διατηρηθεί αναλλοίωτο σε βάθος χρόνου.⁴²

5.2 Ιστορία της γλυπτικής

Οι απαρχές της γλυπτικής δεν μπορούν να καθοριστούν με απόλυτη ακρίβεια, καθώς τα πρώιμα δείγματα, που πιθανώς κατασκευάστηκαν από φθαρτά υλικά όπως όπως οργανικές μάζες, εύθραυστα ορυκτά και ξύλα δεν θα μπορούσαν να διατηρηθούν στο πέρασμα του χρόνου. Παρά την απουσία αυτών των αρχαίων τεκμηρίων, τα ευρήματα από διατηρημένα γλυπτά σε πιο ανθεκτικά υλικά, όπως πέτρα, οστά και πηλός, υποδηλώνουν ότι η γλυπτική εμφανίζεται ήδη από την παλαιολιθική περίοδο. Τα πρώτα διασωθέντα γλυπτικά χρονολογούνται περίπου το 30.000 π.Χ., και αποδεικνύουν την ικανότητα των πρώιμων ανθρώπινων κοινωνιών στην επεξεργασία υλικών.

5.2.1 Προϊστορική εποχή

Τα πιο αναγνωρίσιμα δείγματα της προϊστορικής γλυπτικής περιλαμβάνουν τα λεγόμενα ειδώλια της Αφροδίτης, τα οποία έχουν ανασκαφεί σε διάφορες γεωγραφικές περιοχές της Ευρώπης. Ένα ενδεικτικό παράδειγμα είναι η Αφροδίτη του Willendorf

⁴¹ Jack C. Rich, "The Anatomy of Sculpture," essay, in *The Materials and Methods of Sculpture* (New York: Dover Publications, 1988), 17.

⁴² Jack C. Rich, "The Anatomy of Sculpture," essay, in *The Materials and Methods of Sculpture* (New York: Dover Publications, 1988), 4-5.

(εικόνα.10), η οποία αναδεικνύει την έντονη αναπαράσταση γυναικείων χαρακτηριστικών, όπως το στήθος και οι γλουτοί, στοιχεία που συνδέονται με συμβολισμούς γονιμότητας. Εκτός από τις ανθρωπόμορφες αναπαραστάσεις, η προϊστορική γλυπτική περιλάμβανε επίσης αναπαραστάσεις ζώων, όπως βίσωνες, άλογα και ελάφια, οι οποίες παρουσιάζονται σε χαράξεις και ανάγλυφα στους τοίχους των σπηλαίων. Οι ζωόμορφες αναπαραστάσεις σχετίζονται με τελετουργικές πρακτικές και καθημερινές δραστηριότητες των προϊστορικών κοινωνιών, καταδεικνύοντας εξελιγμένη κατανόηση της πανίδας και της σημασίας της στον πολιτισμικό βίο της εποχής.

Η επιλογή των υλικών για την κατασκευή προϊστορικών γλυπτικών έργων διαφοροποιείται αναλόγως την γεωγραφική τοποθεσία και της διαθεσιμότητας των πρώτων υλών. Τα γλυπτά συχνά κατασκευάζονταν κυρίως από ανθεκτικά υλικά, όπως πέτρα, οστά και ξύλο. Τα σκληρότερα πετρώματα, όπως ο ασβεστόλιθος, ο ψαμμίτης, ο βασάλτης και ο γρανίτης, χρησιμοποιούνταν συστηματικά για τη δημιουργία έργων μεγαλύτερης κλίμακας και αυξημένης ανθεκτικότητας χρησιμοποιώντας την τεχνική του σκαλίσματος. Επιπλέον, ο πηλός αποτέλεσε ένα από τα βασικότερα υλικά της εποχής, ιδίως για τη δημιουργία μικρότερων ειδωλίων και καθημερινών αντικειμένων, μέσω της τεχνικής της μοντελοποίησης. Κατά τη διάρκεια της μετάβασης από την Παλαιολιθική στη Μεσολιθική και στη συνέχεια στη Νεολιθική περίοδο, παρατηρείται μια σταδιακή αύξηση της κλίμακας των γλυπτών καθώς και βελτίωση των τεχνικών. Οι καλλιτέχνες χρησιμοποίησαν πιο εξελιγμένα εργαλεία και τεχνικές σκαλίσματος, επιτυγχάνοντας υψηλότερα επίπεδα λεπτομέρειας και ρεαλισμού.

Συνοψίζοντας, η προϊστορική γλυπτική αποκαλύπτει τη σύνθετη αλληλεπίδραση μεταξύ των πρώιμων κοινωνιών και του φυσικού τους περιβάλλοντος, υπογραμμίζοντας την ικανότητα των αρχαίων ανθρώπων να επεξεργάζονται και να αξιοποιούν τα διαθέσιμα υλικά με καινοτόμους και λειτουργικούς τρόπους. Η έμφαση σε χαρακτηριστικά όπως η γονιμότητα στις ανθρωπόμορφες αναπαραστάσεις και η αποτύπωση της ζωικής πανίδας αντανακλά την εμβάθυνση στις τελετουργικές και καθημερινές πτυχές της εποχής. 42



(Εικόνα: 10)

Venus of Willendorf, 28.000–25.000 π.Χ., ασβεστόλιθος, 11,1 εκ. Natural History Museum, Βιέννη.

5.2.2 Αρχαία Αίγυπτος

Στην αρχαία Αίγυπτο, η γλυπτική κατείχε κεντρική θέση στη θρησκευτική και πολιτισμική δομή της κοινωνίας, με έργα τέχνης που απεικονίζουν θεότητες, βασιλείς και ιερατικά πρόσωπα να τοποθετούνται σε ναούς και τάφους. Τα γλυπτά στους ναούς και στα ταφικά μνημεία λειτουργούσαν ως φορείς ιερών και συμβολικών αναπαραστάσεων, στενά συνδεδεμένων με τη θρησκευτική κοσμολογία και τις αντιλήψεις περί μεταθανάτιας ζωής. Ήδη από το 3.500 π.Χ., οι Αιγύπτιοι γλύπτες παρήγαγαν αγάλματα και μάσκες που απεικόνιζαν θεότητες και σημαντικές προσωπικότητες της εποχής. Η Αγυπτιακή γλυπτική ακολουθούσε αυστηρές καλλιτεχνικές συμβάσεις, οι οποίες διαμόρφωσαν το χαρακτηριστικό ύφος της τέχνης της. Για παράδειγμα, οι απεικονίσεις των προσώπων χαρακτηρίζονταν από νεανική

εμφάνιση και τις ιδανικές αναλογίες (εικόνα.11). Επιπρόσθετα, οι αρχαίοι Αιγύπτιοι ανέπτυξαν τεχνικές δημιουργίας μνημειακών γλυπτών με άμεσο σκάλισμα σε βράχους και βουνοπλαγιές, όπως είναι η Μεγάλη Σφίγγα της Γκίζας. Τέλος, παρήγαγαν γλυπτά με μεγάλη ποικιλία υλικών όπως πολύτιμους λίθους, ξύλο, ελεφαντόδοντο, χαλκό, γυαλί, πηλό και χρυσό.⁴³



(Εικόνα:11)

Bust of Queen Nefertiti, περίπου 1345 π.Χ., ασβεστόλιθος και γύψος, 48 εκ. The Egyptian Museum of Berlin, Γερμανία.

5.2.3 Αρχαία Ελλάδα

Η γλυπτική στην αρχαία Ελλάδα σημείωσε εντυπωσιακή πρόοδο, τόσο σε τεχνικό όσο και σε αισθητικό επίπεδο, αποτελώντας τη βάση της κλασικής τέχνης που άσκησε βαθιά και διαρκή επιρροή στον δυτικό πολιτισμό. Η γεωπολιτική θέση της Ελλάδας, ως σταυροδρόμι μεταξύ Ανατολής και Δύσης, συνέβαλε καθοριστικά στην ανάπτυξη της τέχνης, καθώς οι Έλληνες, μέσα από την αλληλεπίδραση με άλλους πολιτισμούς, υιοθέτησαν και προσάρμοσαν πολιτισμικά στοιχεία στις δικές τους καλλιτεχνικές και κοινωνικές ανάγκες. Οι επιρροές από την Ανατολή και τη Μεσόγειο, καθώς και τα μνημειακά και στατικά στοιχεία της αιγυπτιακής

⁴³ Mahmoud M. Farag, “Historical Overview: Dawn of History to Neoclassism,” essay, in *Materials and Processes of Contemporary Sculpture* (Newcastle: Cambridge Scholars Publisher, 2020), 25.

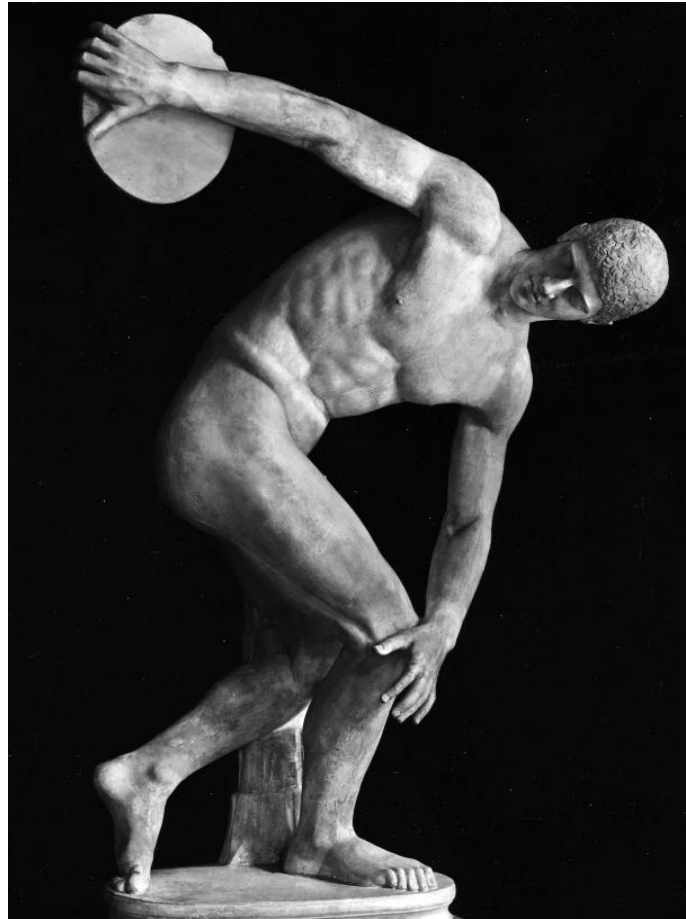
γλυπτικής, ενσωματώθηκαν με τρόπο δημιουργικό και πρωτότυπο στη δική τους αισθητική, διαμορφώνοντας μια μοναδική καλλιτεχνική παράδοση. Παράλληλα, οι καλλιτεχνικές εκφράσεις ανέπτυξαν τοπικές διαφοροποιήσεις ανάλογα με την γεωγραφική θέση, αντανακλώντας τις ιδιαίτερες πολιτισμικές συνθήκες και τις καλλιτεχνικές παραδόσεις κάθε περιοχής.⁴⁴ Τα πρώτα ελληνικά γλυπτά, κατασκευάστηκαν από ξύλο, και εξελίχθηκαν με την πάροδο του χρόνου με τη χρήση ανθεκτικότερων υλικών, όπως η πέτρα και το μάρμαρο, διατηρώντας βασικά χαρακτηριστικά, όπως η αυστηρή έκφραση. Η μυθολογία, η θρησκεία και η φιλοσοφία αποτελούσαν βασικές πηγές έμπνευσης για τους γλύπτες, καθώς τα έργα τους συχνά απεικόνιζαν θεότητες, ήρωες και μυθολογικές σκηνές, λειτουργώντας τόσο ως καλλιτεχνικά δημιουργήματα όσο και ως λατρευτικά αντικείμενα και σύμβολα ευσέβειας. Οι απεικονίσεις αυτές είχαν βαθιά θρησκευτική και πολιτισμική σημασία, ενσωματώνοντας τις θεολογικές και φιλοσοφικές πεποιθήσεις της εποχής, αντικατοπτρίζοντας την πνευματική και κοσμική ζωή της αρχαίας ελληνικής κοινωνίας. Κεντρική θέση κατείχε η απεικόνιση του ανθρώπινου σώματος, το οποίο θεωρούνταν ως το ανώτατο σύμβολο ομορφιάς και αρμονίας (εικόνα.12). Οι γλύπτες επικεντρώθηκαν στην απόδοση των ιδανικών αναλογιών και της φυσικής κίνησης, με στόχο την αναπαράσταση του σώματος με ρεαλισμό. Εμπνευσμένοι από ανθρωποκεντρικές φιλοσοφικές αντιλήψεις, όπως αυτή του Πρωταγόρα, που υποστήριζε πως *”ο άνθρωπος είναι το μέτρο όλων των πραγμάτων”*, επιδίωκαν την ανάδειξη τόσο της σωματικής όσο και της πνευματικής τελειότητας. Έργα όπως ο «Δισκοβόλος» του Μύρωνα (εικόνα.12), αποτυπώνουν την αναζήτηση του ιδανικού, με την ανθρώπινη μορφή να αποδίδεται σε δυναμικές στάσεις που εκφράζουν κίνηση, ζωντάνια, φυσικότητα και αρίστη αρμονία. Η φιλοσοφική διάσταση της γλυπτικής και η επίτευξη αρμονίας μεταξύ σώματος, πνεύματος και ομορφιάς, καθιστούν τα ελληνικά γλυπτά διαχρονικά πρότυπα αισθητικής και αρτιότητας.⁴⁵

Η αρχαία ελληνική γλυπτική έφτασε στο απόγειο της κατά την κλασική περίοδο, με τον Φειδία και τον Πραξιτέλη να αναδεικνύονται ως κεντρικές μορφές. Τα έργα του Φειδία, όπως η *”Προμάχου Αθηνά”* και η γλυπτική διακόσμηση του Παρθενώνα, ανέδειξαν την τεχνική και αισθητική τελειότητα της κλασικής τέχνης, καθιερώνοντας πρότυπα μνημειακότητας και αρμονίας. Παράλληλα, ο Πραξιτέλης διακρίθηκε για την εισαγωγή ενός πιο αισθησιακού και εκλεπτυσμένου καλλιτεχνικού ύφους, με έμφαση στη φυσικότητα της ανθρώπινης μορφής. Τέλος, ο Λύσιππος ήταν ο τελευταίος μεγάλος γλύπτης της αρχαίας ελληνικής περιόδου, ο οποίος προσπάθησε να διατηρήσει τη θεμελιώδη ποιότητα και τις αξίες

⁴⁴ William Ordway Partridge, “History of Sculpture,” essay, in *Technique of Sculpture* (Boston: Ginn, 1895), 5-7.

⁴⁵ Diyu Chen and Cui Yang, “Analysis of Sculpture Art in the Context of Ancient Greek Society and Culture,” *Art and Performance Letters* 4, no. 8 (2023), <https://doi.org/10.23977/artpl.2023.040802>, 9-13.

της ελληνικής γλυπτικής, σε μια εποχή κατά την οποία η τέχνη άρχισε να επηρεάζεται βαθιά από το ρωμαϊκό πολιτιστικό και αισθητικό ιδεώδες, σηματοδοτώντας τη μετάβαση προς μια νέα καλλιτεχνική εποχή.⁴⁶



(Εικόνα: 12)

Myron, Discobolus (Discus Thrower), 450 π.Χ., Ρωμαϊκή μαρμάρινη κόπια ελληνικού χάλκινου έργου. National Roman Museum, Ρώμη.

5.2.3 Αρχαία Ρώμη

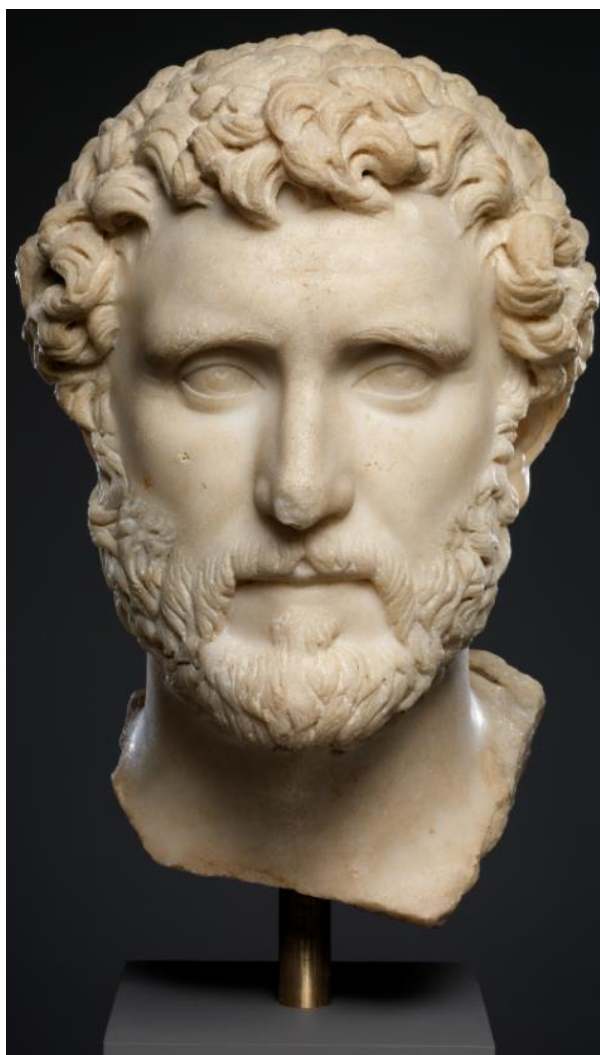
Η Ρώμη κληρονόμησε σχεδόν όλες τις γνώσεις της για τη γλυπτική από την Ελλάδα. Πριν από την ελληνική επιρροή, η τέχνη στην Ιταλία ήταν κυρίως συνδεδεμένη με την

⁴⁶ William Ordway Partridge, “History of Sculpture,” essay, in *Technique of Sculpture* (Boston: Ginn, 1895), 8-9.

Ετρουρία, μια περιοχή που υπήρξε το πολιτιστικό κέντρο της πρώιμης ιταλικής ιστορίας. Η ετρουσκική τέχνη επηρεάστηκε βαθιά από την Αρχαία Αίγυπτο και την Αρχαία Ελλάδα και αν και πιο πρωτόγονη και ρεαλιστική σε σχέση με αυτές, άσκησε βαθιά επίδραση στη ρωμαϊκή κουλτούρα. Επιπλέον, από την Ετρουρία, η Ρώμη δανείστηκε πολλούς θρησκευτικούς και πολιτικούς θεσμούς, καθώς και σημαντικούς βασιλείς, που διαμόρφωσαν το πρώιμο πολιτικό της σύστημα.

Κατά τη διάρκεια της ύστερης Ρωμαϊκής Δημοκρατίας, η Ρώμη καπήλευσε πληθώρα ελληνικών αγαλμάτων, κυρίως ως πολεμικά λάφυρα. Η μαζική εισαγωγή ελληνικών έργων μετέτρεψε τη Ρώμη σε ένα είδος μουσείου της ελληνικής τέχνης, με εκθέματα υψηλής καλλιτεχνικής αξίας, να συμβάλουν σημαντικά στην πολιτισμική και αισθητική αναβάθμιση της πόλης. Σταδιακά, τα ελληνικά αριστουργήματα απέκτησαν κυρίαρχη θέση τόσο σε δημόσιους χώρους όσο και σε ιδιωτικές συλλογές, επιδρώντας καθοριστικά στη διαμόρφωση της ρωμαϊκής καλλιτεχνικής κληρονομιάς εισάγοντας την ελληνική αισθητική στη ρωμαϊκή τέχνη. Ενσωματώνοντας πολλά από τα ελληνικά καλλιτεχνικά ιδανικά, όπως οι ανθρωποκεντρικές ιδεολογίες και η απεικόνιση θεϊκών μορφών, οι Ρωμαίοι διαφοροποιήθηκαν, δίνοντας μεγαλύτερη βαρύτητα στην ακριβή αναπαράσταση των φυσικών χαρακτηριστικών. Η προσωπογραφία κατέστη βασικό χαρακτηριστικό της ρωμαϊκής τέχνης, με έμφαση στην απόδοση των ηγετών και αξιωματούχων με μεγάλη λεπτομέρεια, αντικατοπτρίζοντας τα πολιτικά και κοινωνικά πρότυπα της εποχής, σε αντίθεση με την πιο ιδεαλιστική ελληνική τέχνη (εικόνα.13). Ωστόσο, η άνοδος του χριστιανισμού σηματοδότησε την παρακμή της γλυπτικής, οι πρώτοι χριστιανοί θεωρούσαν ειδωλολατρική την αντιγραφή της ανθρώπινης μορφής και πολλά δείγματα ελληνικής και ρωμαϊκής γλυπτικής παραμορφώθηκαν ή καταστράφηκαν.⁴⁷

⁴⁷ William Ordway Partridge, "History of Sculpture," essay, in *Technique of Sculpture* (Boston: Ginn, 1895), 11-4.



(Εικόνα: 13)

Portrait of the Emperor Antoninus Pius, 138–161 π.Χ., μάρμαρο, 40.2 εκ. The Metropolitan Museum of Art, Νέα Υόρκη.

5.2.4 Μεσαίωνα

Η περίοδος του Μεσαίωνα, ξεκινάει χρονικά από τα τέλη της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας , και χαρακτηρίζεται από τον έντονο θρησκευτικό συμβολισμό και τις σημαντικές κοινωνικοπολιτικές ανακατατάξεις. Η εδραίωση του Χριστιανισμού ως κυρίαρχη θρησκεία και η διαμόρφωση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας με την μεταφορά της πρωτεύουσας στην Κωνσταντινούπολη καθόρισαν την εξέλιξη της τέχνης, της αρχιτεκτονικής και της γλυπτικής . Οι κοινωνικοπολιτικές επιρροές που διαμόρφωσαν τον μεσαιωνικό κόσμο αντανακλώνται σαφώς στις καλλιτεχνικές πρακτικές, καθώς η τέχνη εξελίχθηκε υπό την αιγίδα θρησκευτικών και πολιτικών αρχών, που αποσκοπούσαν στη θεμελίωση και διάδοση της χριστιανικής πίστης.

Η γλυπτική, η οποία στην κλασσική εποχή βασιζόταν σε φυσιοκρατικές τάσεις της ελληνορωμαϊκής τέχνης, άρχισε να υιοθετεί χριστιανικά μοτίβα και συμβολισμούς. Οι μορφές των αγίων και οι σκηνές από τη βίβλο απεικονίζονταν με έμφαση στη θεολογική τους διάσταση, ενώ η φυσική ανατομία και η κίνηση περιορίζονταν προς όφελος της πνευματικής και συμβολικής παρουσίας. Οι καλλιτέχνες της βυζαντινής εποχής, διακρίθηκαν στην επεξεργασία πολυτίμων υλικών, όπως το ελεφαντόδοντο, ο χρυσός και το ασήμι, για τη δημιουργία θρησκευτικών αντικειμένων όπως σταυρών, λειψανοθηκών, εικονισμάτων και άλλων λατρευτικών αντικειμένων, που εξυπηρετούσαν τις ανάγκες της χριστιανικής λατρείας. Ωστόσο, οι έντονες θεολογικές και πολιτικές διαμάχες σχετικά με τη χρήση και λατρεία των θρησκευτικών εικόνων κατά την περίοδο της Εικονομαχίας τον 8ο και 9ο αιώνα, είχαν βαθύτατες επιπτώσεις στην καλλιτεχνική παραγωγή, καθώς η καταστροφή πολυάριθμων έργων τέχνης, σε συνδυασμό με την απαγόρευση απεικόνισης θρησκευτικών μορφών, οδήγησε σε δραστική εξασθένηση της τέχνης.⁴⁸

Στη Δύση, κατά τον 9ο και 10ο αιώνα, η πολιτική και κοινωνική σταθερότητα που επήλθε μετά από μια μακρά περίοδο αναταραχών συνέβαλε καθοριστικά στην ανάπτυξη της ρωμανικής τέχνης. Οι φιλόδοξοι ηγούμενοι της εποχής ανέλαβαν την αποκατάσταση της γεωργικής παραγωγής και την ανασυγκρότηση των εκκλησιαστικών συγκροτημάτων. Αυτό οδήγησε στην επέκταση των μοναστηριακών δομών και στην αυξημένη ζήτηση για καλλιτεχνική διακόσμηση, ιδιαίτερα στον τομέα της γλυπτικής. Η γλυπτική, που μέχρι πρότινος, περιοριζόταν κυρίως στη μικροτεχνία, εξελίχθηκε σε μνημειακή τέχνη. Οι πρώτοι γλύπτες της περιόδου, αν και συχνά ανώνυμοι, προέρχονταν είτε από τις τάξεις των εξειδικευμένων λιθοξόνων είτε από τεχνίτες που εργάζονταν με πολύτιμα υλικά, όπως το ελεφαντόδοντο και το μέταλλο, οι οποίοι μετέφεραν τις τεχνικές τους δεξιότητες στη γλυπτική με πέτρα. Αρχικά, η γλυπτική περιοριζόταν σε ταπεινά διακοσμητικά στοιχεία, όπως τα κιονόκρανα και τα μικρά ανάγλυφα στις εισόδους των εκκλησιών. Ωστόσο, μέχρι τον 12ο αιώνα, η γλυπτική έφτασε στο απόγειό της, με μνημειώδεις πέτρινες μορφές να κοσμούν τις πύλες των ναών. Η σύγχρονη εκτίμηση της δύναμης και της ομορφιάς της Ρωμανικής τέχνης είναι συχνά περιορισμένη, κυρίως λόγω της απώλειας πολλών από τα αρχικά γλυπτά, είτε λόγω φυσικής διάβρωσης με την πάροδο του χρόνου είτε εξαιτίας λεηλασιών και καταστροφών, γεγονός που εμποδίζει την πλήρη κατανόηση της σημασίας αυτής της τέχνης.⁴⁹ Επίσης, αν

⁴⁸ Michael Norris and Rebecca Arkenberg, "Overview of Medieval Art and Its Time," essay, in *Medieval Art: A Resource for Educators* (New York: Metropolitan Museum of Art's, 2005), 11-5.

⁴⁹ Oliver M. Washburn, "The Rise of Romanesque Sculpture," ed. James Morton Paton, *American Journal of Archaeology* 22, no. 4 (October 1918), <https://doi.org/https://www.jstor.org/stable/497269>, 401-4.

και τα έργα της ρωμανικής περιόδου θεωρούνται οι πρόγονοι του πιο παραγωγικού διεθνούς γοτθικού ρυθμού, συχνά επισκιάζονται από τα πιο εξελιγμένα και φιλόδοξα γοτθικά έργα που ακολούθησαν, τόσο σε αισθητική όσο και σε τεχνική.

Μετά την κορύφωση της Ρωμανικής γλυπτικής κατά τον 12ο αιώνα, η παραγωγή έργων τέχνης στη Δυτική Ευρώπη σημείωσε σημαντική εξέλιξη με την εμφάνιση του Γοτθικού ρυθμού, ο οποίος κυριάρχησε από τον 12ο έως τον 15ο αιώνα. Ο Γοτθικός ρυθμός διαφοροποιήθηκε σημαντικά από τον Ρωμανικό, τόσο σε τεχνικό όσο και σε αισθητικό επίπεδο, με την εισαγωγή καινοτομιών στην αρχιτεκτονική και τη γλυπτική. Ο θρησκευτικός προσανατολισμός της τέχνης κατά τη Γοτθική περίοδο διατηρήθηκε, ωστόσο, οι μορφές παρουσίαζαν μεγαλύτερο ρεαλισμό και ζωντάνια, αντλώντας στοιχεία από τα κλασικά ιδεώδη της φυσικής αρμονίας και ομορφιάς. Οι γλυπτικές παραστάσεις που κοσμούσαν τις πύλες των ναών διακρίνονταν για την προσπάθεια απόδοσης της ανθρώπινης μορφής με μεγαλύτερη φυσικότητα, παρουσιάζοντας τις θρησκευτικές σκηνές με έντονη συναισθηματική φόρτιση και λεπτομέρεια (εικόνα.14). Χαρακτηριστικό παράδειγμα Γοτθικού ναού αποτελεί η Παναγία των Παρισίων, στην οποία οι εξωτερικές και εσωτερικές γλυπτικές διακοσμήσεις αντανακλούν τη νέα αυτή τάση για ρεαλισμό και πνευματική ανύψωση.

Η μεσαιωνική περίοδος έφτασε σταδιακά στο τέλος της τον 15ο αιώνα, καθώς οι κοινωνικές, πολιτικές και καλλιτεχνικές δομές υπέστησαν σημαντικές αλλαγές. Η αμφισβήτηση της εκκλησιαστικής εξουσίας, σε συνδυασμό με την εμφάνιση νέων ιδεών και τεχνικών, συνέβαλε στην απομάκρυνση των κλασικών αξιών της αρχαιότητας. Οι εξελίξεις αυτές οδήγησαν σε μια νέα εποχή καλλιτεχνικής και πνευματικής άνθισης, γνωστής ως Αναγέννηση, η οποία κυριάρχησε στην Ευρώπη κατά τον 15ο αιώνα.⁵⁰

⁵⁰ Michael Norris and Rebecca Arkenberg, "Overview of Medieval Art and Its Time," essay, in *Medieval Art: A Resource for Educators* (New York: Metropolitan Museum of Art's, 2005), 18.



(Εικόνα: 14)

Columnar statues of the west portal of Chartres Cathedral, 1145-1155, Γαλλία.

5.2.5 Αναγέννηση

Η Αναγέννηση, η οποία αναδύθηκε στην Ιταλία κατά τον 14ο αιώνα και εξαπλώθηκε στην Ευρώπη κατά τον 15ο και 16ο αιώνα, έφερε σημαντικές αλλαγές στον ευρωπαϊκό πολιτισμό, με κεντρικό άξονα την αναγέννηση των τεχνών, των επιστημών και της φιλοσοφίας. Η περίοδος χαρακτηρίστηκε από την αναβίωση του ενδιαφέροντος για την κλασική αρχαιότητα και τα ιδεώδη της, με την ανθρωπιστική σκέψη και την έμφαση στη δύναμη του ανθρώπινου πνεύματος να κατέχουν κυρίαρχη θέση. Στη γλυπτική, η Αναγέννηση επέφερε ριζικές αλλαγές, με τους καλλιτέχνες να επικεντρώνονται στην ρεαλιστική απεικόνιση του ανθρώπινου σώματος, βασιζόμενοι σε μελέτες ανατομίας και προοπτικής, αντλώντας έμπνευση από τα πρότυπα της αρχαίας ελληνικής και ρωμαϊκής τέχνης.

Ο Niccolò Pisano, ως πρωτοπόρος της Αναγεννησιακής γλυπτικής, εισήγαγε έναν νέο αισθητικό και τεχνικό προσανατολισμό, βασισμένο στον ρεαλισμό και την ακριβή απόδοση της ανθρώπινης έκφρασης, επηρεασμένος από την κλασική παράδοση. Τα έργα του,

σηματοδότησαν την επιστροφή στη μελέτη του φυσικού κόσμου, εστιάζοντας στην ανάλυση της κίνησης και των αναλογιών . Η επιρροή του Pisano επεκτάθηκε μέσω του γιου του, Giovanni Pisano, καθώς και άλλων σημαντικών καλλιτεχνών όπως ο Giotto και ο Andrea Pisano, οι οποίοι απομακρύνθηκαν από τα γοτθικά πρότυπα, υιοθετώντας νέες καλλιτεχνικές αρχές. Ο Donatello, ένας από τους κορυφαίους καλλιτέχνες της Αναγέννησης, πρωτοπόρησε στη χρήση ανάγλυφων γλυπτών, αναπτύσσοντας τη γνωστή τεχνική "stiacciato", προσδίδοντας στα έργα του βάθος και προοπτική. Η Αναγέννηση της γλυπτικής κορυφώθηκε με τον Michelangelo, του οποίου τα αριστουργήματα, όπως ο Δαβίδ (εικόνα.15), ενσωματώνουν μια σύνθεση δραματικής έντασης, εκφραστικότητας και φιλοσοφικού υπόβαθρου, προσδίδοντας μια νέα πνευματική διάσταση στην απεικόνιση της ανθρώπινης μορφής.

Η γλυπτική της Αναγέννησης διακρίθηκε για τη σημαντική πρόοδο στην απόδοση της προοπτικής και τη λεπτομερή μελέτη της ανθρώπινης ανατομίας, γεγονός που επέτρεψε στους καλλιτέχνες να αποτυπώνουν με μεγαλύτερη ακρίβεια την τρισδιάστατη μορφή την κίνηση, και το χώρο. Παράλληλα, η εφαρμογή της χρυσής τομής, διασφάλισε την απόλυτη αρμονία και ισορροπία στην αναπαράσταση , ενισχύοντας την αίσθηση της φυσικότητας. Τα κυριότερα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν ήταν το μάρμαρο, ο μπρούντζος και το ξύλο, με το μάρμαρο να αποτελεί το πλέον εκλεπτυσμένο και συνδεδεμένο με την κλασική παράδοση υλικό. Επίσης, ο μπρούντζος αποτέλεσε σημαντικό υλικό για μνημειακά έργα, όπως τα έφιππα αγάλματα, ενώ το ξύλο χρησιμοποιήθηκε κυρίως για λατρευτικά γλυπτά, ιδιαίτερα σε εκκλησιαστικά περιβάλλοντα, αποτελώντας βασικό υλικό θρησκευτικής έκφρασης.⁵¹

⁵¹ William Ordway Partridge, "History of Sculpture," essay, in *Technique of Sculpture* (Boston: Ginn, 1895), 15.



(Εικόνα: 15)

Michelangelo, *David*, 1501-4, μάρμαρο, 517 × 199 εκ., Accademia Gallery of Florence, Φλωρεντία.

5.2.6 Μοντέρνα Εποχή

Κατά την περίοδο της Μοντέρνας Τέχνης, η γλυπτική απομακρύνθηκε από τις παραδοσιακές τεχνικές και τα κλασικά ιδεώδη που επικρατούσαν στην Αναγέννηση, εστιάζοντας σε νέες μορφές έκφρασης και αντίληψης του χώρου. Οι καλλιτέχνες της περιόδου εισήγαγαν σημαντικές καινοτομίες, απελευθερώνοντας τη γλυπτική από την εξάρτηση της αρχιτεκτονικής, αναδεικνύοντάς την ως ένα αυτόνομο καλλιτεχνικό μέσο. Ο Auguste Rodin αποτελεί ορόσημο στην ιστορία της μοντέρνας γλυπτικής, καθώς ανέπτυξε νέες προσεγγίσεις

στην απόδοση των μορφών, στην πλαστικότητα και τη δυναμική κίνηση, επηρεάζοντας καθοριστικά την εξέλιξη της γλυπτικής στον 20ό αιώνα. Παράλληλα, ο Constantin Brâncuși έθεσε τις βάσεις για τη γλυπτική αφαίρεση, απορρίπτοντας τον ακαδημαϊκό ρεαλισμό και εστιάζοντας στην απλότητα, την αφαίρεση και τις γεωμετρικές αναλογίες, αναζητώντας την καθαρότητα των μορφών (εικόνα.16).

Με την έλευση του 20ού αιώνα, η βιομηχανική παραγωγή και η τεχνολογική πρόοδος δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη νέων καλλιτεχνικών πρακτικών. Οι καλλιτέχνες της εποχής άρχισαν να ενσωματώνουν υλικά που δεν είχαν χρησιμοποιηθεί στη γλυπτική, όπως πλαστικά και υφάσματα. Η χρήση νέων υλικών, σε συνδυασμό με καινοτόμες μεθόδους, διεύρυνε τις εκφραστικές δυνατότητες του μέσου. Παράλληλα, παραδοσιακά υλικά όπως το αλουμίνιο, ο σίδηρος, ο μόλυβδος και ο χάλυβας επαναπροσδιορίστηκαν μέσω της χρήσης σύγχρονων τεχνικών, όπως οι συγκολλήσεις, επεκτείνοντας τα όρια της δημιουργικής διαδικασίας. Ο Κυβισμός αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα παραδείγματα αφαίρεσης στη Μοντέρνα εποχή, εισάγοντας καινοτόμες προσεγγίσεις στη μορφή και τον χώρο. Μέσω της αποδόμησης των καθιερωμένων αναλογιών και της γεωμετρικής ανασύνθεσης των επιφανειών, επαναπροσδιόρισε την οπτική αναπαράσταση, προβάλλοντας ταυτόχρονα πολλαπλές όψεις ενός αντικειμένου από διαφορετικές οπτικές γωνίες. Επιπλέον, η χρήση ανακυκλωμένων αντικειμένων και βιομηχανικών υλικών μετέβαλε τις παραδοσιακές τεχνικές. Παράλληλα, ο Φουτουρισμός επηρεάστηκε βαθιά από τη μηχανική πρόοδο και την έννοια της ταχύτητας. Καλλιτέχνες όπως ο Umberto Boccioni εστίασαν στη δυναμική κίνηση και τη σύνθεση ανθρώπινων και μηχανικών στοιχείων, προωθώντας την ιδέα της συνεχούς κίνησης και της ταχύτητας. Τα έργα του Boccioni αντικατοπτρίζουν την τεχνολογική εξέλιξη και τη βιομηχανική εποχή, ενσωματώνοντας τη δυναμική του μοντέρνου κόσμου. Τα κινήματα του Ντανταϊσμού και του Σουρεαλισμού εισήγαγαν τον αυθορμητισμό και τον πειραματισμό στη γλυπτική. Σημαντικοί εκπρόσωποι όπως ο Jean Arp και ο Max Ernst χρησιμοποίησαν την παραμόρφωση και την αφαίρεση για να αμφισβητήσουν τις συμβατικές αντιλήψεις και να δημιουργήσουν έργα που αντανakλούσαν τον υπερρεαλισμό και τον πειραματισμό με τις φόρμες (εικόνα. 17). Επιπρόσθετα, ο Κονστρουκτιβισμός, που αναδύθηκε στη Ρωσία στις αρχές του 20ού αιώνα, προσέγγισε τη γλυπτική ως καθαρή κατασκευαστική διαδικασία, εστιάζοντας στη χρήση βιομηχανικών υλικών όπως ο χάλυβας και το αλουμίνιο. Εμβληματικές μορφές της εποχής όπως ο Naum Gabo και ο Antoine Pevsner εισήγαγαν νέες μεθόδους κατασκευής, αναδεικνύοντας τη δομή και την αλληλεπίδραση των γλυπτών με τον περιβάλλοντα χώρο. Η τεχνολογική εξέλιξη της εποχής επέτρεψε επίσης την ενσωμάτωση της κίνησης στη γλυπτική, ο Alexander Calder, με τα κινητικά γλυπτά του, παρουσίασε την έννοια της κίνησης στον χώρο, με τα έργα του να αλληλεπιδρούν με τον αέρα και να δημιουργούν μια

διαρκώς μεταβαλλόμενη οπτική εμπειρία. Η κινητική γλυπτική αντικατοπτρίζει τις βιομηχανικές και τεχνολογικές συνθήκες της εποχής, ενσωματώνοντας την κίνηση ως βασικό στοιχείο της καλλιτεχνικής έκφρασης.

Τέλος, η φεμινιστική γλυπτική εισήγαγε έναν καινοτόμο τρόπο καλλιτεχνικής έκφρασης, αμφισβητώντας τις παραδοσιακές αντιλήψεις γύρω από τη γυναικεία ταυτότητα και την αναπαράσταση του σώματος, ενώ παράλληλα ανέδειξε τη συνεργασία και την κοινότητα ως κεντρικά στοιχεία της καλλιτεχνικής διαδικασίας. Καλλιτέχνιδες όπως η Judy Chicago και η Louise Bourgeois συνεργάστηκαν με άλλες γυναίκες καλλιτέχνες και χειροτέχνες, αναδεικνύοντας τη σημασία της συλλογικής καλλιτεχνικής παραγωγής. Παράλληλα, η χρήση μη παραδοσιακών υλικών, όπως ο γύψος, το λάτεξ, το υφασμα και άλλα οργανικά υλικά, ανέδειξε μορφές τέχνης που είχαν υποτιμηθεί από τις ανδροκρατούμενες καλλιτεχνικές παραδόσεις (εικόνα.18). Η αμφισβήτηση των ανδρικών αντιλήψεων περί τέχνης δημιούργησε νέα προσέγγιση στη σύνδεση μεταξύ φύλου, ταυτότητας και υλικών, προωθώντας ταυτόχρονα τη γυναικεία αλληλεγγύη και το συνεργατικό πνεύμα.⁵²

⁵² Caterina Y. Pierre, "Modern Sculpture," *Oxford Bibliographies Online Datasets*, June 27, 2017, <https://doi.org/10.1093/obo/9780199920105-0111>.



(Εικόνα: 16)

Constantin Brancusi, *Maiastrea*, 1912, ορείχαλκος σε βάση από ασβεστόλιθο, 73 x 20 x 20 εκ, The Solomon R. Guggenheim Foundation, Νέα Υόρκη.



(Εικόνα: 17)

Jean Arp, *Classic Sculpture*, 1960–63, γύψος και βαφή, 129,5 x 23,5 x 19,1 εκ, Solomon R. Guggenheim Museum, Νέα Υόρκη.



(Εικόνα: 18)

Louise Bourgeois, *Fillette*, 1968, λάτεξ πάνω σε πλαστικό, 59,6 x 26,6 x 19,5 εκ., Museum of Modern Art, Νέα Υόρκη.

5.2.7 Σύγχρονη εποχή

Η σύγχρονη εποχή χαρακτηρίζεται από ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις, οι οποίες έχουν επιφέρει σημαντικές αλλαγές στον τομέα της γλυπτικής και της τέχνης γενικότερα, αναδιαμορφώνοντας τις καλλιτεχνικές πρακτικές και εντάσσοντας την τέχνη σε ένα ψηφιακό και διαδραστικό περιβάλλον. Αρχικά, η υιοθέτηση καινοτόμων τεχνολογιών, όπως η τρισδιάστατη εκτύπωση, οι σαρωτές καθώς και συστήματα χάραξης με την χρήση μηχανών «CNC» (Computer Numerical Control), έχουν εισαγάγει νέες μεθόδους παραγωγής, επιτρέποντας τη χρήση προηγμένων υλικών, όπως συνθετικά, πολυμερή και μέταλλα. Παράλληλα, η αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων, όπως η ψηφιακή μοντελοποίηση, η επαυξημένη πραγματικότητα και η τεχνητή νοημοσύνη, διευρύνουν τις δυνατότητες καλλιτεχνικής έκφρασης και αλληλεπίδρασης με το κοινό. Η ενσωμάτωση της ψηφιακής

τεχνολογία επιτρέπει τη δημιουργία έργων που υπερβαίνουν τους φυσικούς περιορισμούς, απελευθερώνοντας τον καλλιτέχνη από τις υλικές και φυσικές δεσμεύσεις που επιβάλλουν οι παραδοσιακές τεχνικές. Οι ψηφιακές τεχνολογίες έχουν συμβάλει στη δημιουργία νέων καλλιτεχνικών ρευμάτων, όπως η τέχνη των νέων μέσων (new media art), όπου η τεχνολογία διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο τόσο στην παραγωγή όσο και στην πρόσληψη του καλλιτεχνικού έργου. Η τεχνολογία, ως αναπόσπαστο στοιχείο της δημιουργικής διαδικασίας, επεκτείνει τις δυνατότητες καλλιτεχνικής έκφρασης μέσω της χρήσης διαδραστικών ψηφιακών εργαλείων, ενώ παράλληλα επαναπροσδιορίζει την καλλιτεχνική εμπειρία μέσα από την αλληλεπίδραση με το κοινό. Επιπλέον, η ανάπτυξη του διαδικτύου και των κοινωνικών δικτύων επιτρέπει στους δημιουργούς να παρουσιάζουν τα έργα τους σε ένα παγκόσμιο κοινό, διευκολύνοντας τη διάδοση και την πρόσβαση σε πραγματικό χρόνο, ανεξαρτήτως φυσικής παρουσίας.⁵³

5.2.7.1 Τρισδιάστατη σάρωση

Η σάρωση, είναι τεχνολογία που επιτρέπει την τρισδιάστατη καταγραφή αντικειμένων, δημιουργώντας λεπτομερή ψηφιακά αρχεία. Μέσω αυτής της διαδικασίας, οι μορφές και οι διαστάσεις καταγράφονται με εξαιρετική ακρίβεια, καθιστώντας την κατάλληλη για εφαρμογές που απαιτούν υψηλή πιστότητα αναπαράστασης. Στον καλλιτεχνικό τομέα, η σάρωση έχει βρει ευρεία εφαρμογή, διευκολύνοντας την ψηφιοποίηση και την ακριβή αναπαραγωγή έργων τέχνης για εκθέσεις, συντήρηση ή αποκατάσταση. Σε συνδυασμό με την ψηφιακή μοντελοποίηση, παρέχει νέες δυνατότητες επεξεργασίας και αναδιαμόρφωσης των έργων, επεκτείνοντας την καλλιτεχνική δημιουργία.⁵⁴

5.2.7.2 Ψηφιακή μοντελοποίηση

Η ψηφιακή μοντελοποίηση, αποτελεί μέθοδο σχεδιασμού και δημιουργίας τρισδιάστατων αντικειμένων σε εικονικό περιβάλλον, με τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών και εξειδικευμένων λογισμικών, όπως το CAD (Computer-Aided Design). Το λογισμικό CAD προσφέρει ένα πλήθος εξελιγμένων εργαλείων για την ακριβή αναπαράσταση και προσομοίωση σύνθετων γεωμετρικών μορφών, επιτρέποντας την αναλυτική μελέτη παραμέτρων όπως η δομική σταθερότητα, η γεωμετρική πολυπλοκότητα και η αλληλεπίδραση

⁵³ Mohamed Aghena, Ahmed Abed Aziz, and Eslam Abada, “The Impact of Digital Technology on Relief Sculpture,” *Journal of Art & Architecture Research Studies - JAARS*, 9, 5, no. 9 (June 9, 2024): 297–312, <https://doi.org/10.47436/jaarsfa.v1i2>, 298-99.

⁵⁴ Abid Haleem et al., “Exploring the Potential of 3D Scanning in Industry 4.0: An Overview,” *International Journal of Cognitive Computing in Engineering* 3 (June 2022): 161–71, <https://doi.org/10.1016/j.ijcce.2022.08.003>, 162-61.

με εξωτερικούς παράγοντες. Η ψηφιακή μοντελοποίηση όχι μόνο διευκολύνει την ανάπτυξη και τη βελτιστοποίηση σχεδίων, αλλά συντελεί στη μείωση των σφαλμάτων κατά τη διαδικασία παραγωγής, αυξάνοντας έτσι την αποδοτικότητα και μειώνοντας το κόστος κατασκευής. Εφαρμόζεται σε ένα ευρύ φάσμα τομέων, από τη βιομηχανική σχεδίαση και την αρχιτεκτονική, έως και τη σύγχρονη γλυπτική με την χρήση λογισμικών CAM (Computer-Aided Manufacturing). Το λογισμικό CAM αναλαμβάνει τη μετατροπή των ψηφιακών σχεδίων που παράγει το λογισμικό CAD, σε διαδρομές εργαλείων, οι οποίες κατευθύνουν συσκευές όπως τρισδιάστατους εκτυπωτές και μηχανές CNC στη διαδικασία παραγωγής του τελικού προϊόντος.⁵⁵

5.2.7.3 Τρισδιάστατη σάρωση

Η τρισδιάστατη εκτύπωση, συνιστά μια καινοτόμο τεχνολογία προσθετικής κατασκευής (Additive Manufacturing - AM), που έχει προσελκύσει αυξανόμενο ερευνητικό και καλλιτεχνικό ενδιαφέρον τα τελευταία χρόνια. Η τεχνολογία αναπτύχθηκε τη δεκαετία του 1980 από τον Charles Hull και βασίζεται στη διαδοχική προσθήκη υλικών, στρώμα προς στρώμα, για τη δημιουργία τρισδιάστατων αντικειμένων. Υπάρχουν διάφοροι τύποι εκτυπωτών ανάλογα με το είδος των υλικών που χρησιμοποιούν, ορισμένα από τα πλέον χρησιμοποιούμενα υλικά περιλαμβάνουν πολυμερή, μεταλλικές σκόνες, σύνθετα υλικά ακόμη και βιολογικούς ιστούς. Δύο από τις πιο ευρέως διαδεδομένες τεχνικές είναι η στερεολιθογραφία (Stereolithography - SLA) και η μοντελοποίηση σύντηξης εναπόθεσης (Fused Deposition Modeling - FDM). Στην περίπτωση της SLA, υγρά φωτοευαίσθητα πολυμερή στερεοποιούνται μέσω εκπομπής φωτός σε συγκεκριμένα σημεία, ενώ στην FDM, η διαδικασία περιλαμβάνει την εναπόθεση ρευστών υλικών στρώμα προς στρώμα, τα οποία στερεοποιούνται σταδιακά.⁵⁶ Η εφαρμογή της τρισδιάστατης εκτύπωσης στη γλυπτική προσφέρει στους δημιουργούς ένα ισχυρό εργαλείο προσομοίωσης και ανάλυσης, καθιστώντας δυνατή την αναπαραγωγή σχεδίων και μοντέλων, επιτρέποντας τη διερεύνηση της μορφής, των αναλογιών και των λεπτομερειών. Επιπρόσθετα, η δυνατότητα παραγωγής σύνθετων γεωμετρικών σχημάτων με μεγάλη ακρίβεια διευρύνει τα όρια της δημιουργικότητας, ενώ ταυτόχρονα επιτρέπει την επανερμηνεία και αποκατάσταση αρχαίων έργων τέχνης με πρωτοφανή ακρίβεια. Ενισχύει επίσης την αποδοτικότητα της παραγωγικής

⁵⁵ Abid Haleem et al., "Exploring the Potential of 3D Scanning in Industry 4.0: An Overview," *International Journal of Cognitive Computing in Engineering* 3 (June 2022): 161–71, <https://doi.org/10.1016/j.ijcce.2022.08.003>, 137-8.

⁵⁶ Ramya Ambikapathi and Sai Vanapalli, "3D Printing Technologies in Various Applications," *International Journal of Mechanical Engineering and Technology* 7, no. 3 (May 2016): 396–409.

διαδικασίας μέσω της ταχείας πρωτοτυποποίησης, μειώνοντας σημαντικά τον χρόνο που απαιτείται από την αρχική σύλληψη ενός σχεδίου μέχρι την τελική υλοποίηση, δίνοντας την δυνατότητα στους καλλιτέχνες να αναπτύσσουν και να τροποποιούν έργα με μεγαλύτερη ευελιξία και μικρότερο κόστος. Η τρισδιάστατη εκτύπωση έχει εφαρμοστεί επιτυχώς σε σύγχρονα έργα τέχνης, όπως το "Token Homes" της Βρετανίδας καλλιτέχνιδας Matthew Plummer Fernandez. το έργο ύψους 3 μέτρων, αποτελείται από 400 μικροσκοπικά σπίτια, κατασκευασμένα με τη χρήση τεχνολογίας τρισδιάστατης εκτύπωσης, και λειτουργεί ως καλλιτεχνική κριτική της στεγαστικής κρίσης στο Λονδίνο (εικόνα.19). Μέσω αυτής της προσέγγισης, η καλλιτέχνης αναδεικνύει τη σταδιακή μετατροπή της στέγας από βασική ανθρώπινη ανάγκη σε χρηματοοικονομικό προϊόν, σχολιάζοντας τις κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις της πρακτικής αυτής.⁵⁷



(Εικόνα: 19)

⁵⁷ Matthew N. Sadiku, Paul A. Adekunle, and Janet O. Sadiku, "3D Printing in Sculpture," *International Journal of Trend in Scientific Research and Development* 8, no. 3 (May 2024). 1128.

Matthew Plummer Fernandez, *Token Homes*, 2018, γλυπτό κατασκευασμένο με τρισδιάστατη εκτύπωση, πολυμερή, 3μ., εγκατάσταση στο York Mediale, York, Ηνωμένο Βασίλειο.

5.2.7.4 Τεχνολογίες κοπής και χάραξης

Οι μηχανές CNC (Computer Numerical Control) αποτελούν ένα τεχνολογικό προηγμένο σύστημα αριθμητικού ελέγχου που χρησιμοποιείται για την ακριβή χάραξη και κοπή υλικών, όπως ξύλο, μέταλλο, πλαστικά και γυαλί. Η διαδικασία λειτουργίας τους βασίζεται στη μετατροπή των πληροφοριών σχεδιασμού και διαστάσεων ενός αντικειμένου σε ψηφιακά σήματα, τα οποία καθοδηγούν την κίνηση των εργαλείων με εξαιρετική ακρίβεια. Η τεχνολογία αυτή επιτρέπει την πλήρως αυτοματοποιημένη και προγραμματισμένη λειτουργία των μηχανημάτων, διασφαλίζοντας αποτελέσματα υψηλής ακρίβειας. Η χρήση των μηχανών CNC βελτιστοποιεί τις παραγωγικές διαδικασίες, μειώνοντας σημαντικά τον χρόνο κατασκευής και το κόστος, λόγω της αυξημένης αποδοτικότητας και της μειωμένης ανάγκης για ανθρώπινη παρέμβαση. Επιπλέον, οι μηχανές CNC παρέχουν τη δυνατότητα επεξεργασίας σύνθετων γεωμετρικών σχημάτων με υψηλό βαθμό λεπτομέρειας, συμβάλλοντας στη δημιουργία καινοτόμων κατασκευών με ελάχιστα περιθώρια σφάλματος.⁵⁸

5.2.7.5 Τεχνητή νοημοσύνη

Στην εποχή μας, η ταχεία ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης έχει επιφέρει σημαντικές αλλαγές σε πολλούς τομείς, συμπεριλαμβανομένης της τέχνης. Η τεχνητή νοημοσύνη έχει τη δυνατότητα να προσομοιώνει ορισμένες γνωστικές λειτουργίες του ανθρώπινου εγκεφάλου, όπως η εκτέλεση σύνθετων εργασιών και η λήψη αποφάσεων, γεγονός που έχει προκαλέσει ανησυχίες σχετικά με το ενδεχόμενο υποκαταστήσει του ανθρώπινου παράγοντα σε συγκεκριμένες επαγγελματικές δραστηριότητες. Στον χώρο της τέχνης, η ενσωμάτωση της τεχνητής νοημοσύνης, ως εργαλείο για την παραγωγή έργων έχει προκαλέσει συζητήσεις σχετικά με τη φύση και την αξία της καλλιτεχνικής δημιουργικότητας. Κάποιοι εκφράζουν επιφυλάξεις, διερωτώμενοι εάν η χρήση της μπορεί να υπονομεύσει την αυθεντικότητα και τη δημιουργικότητα ενός έργου τέχνης. Ωστόσο, η καλλιτεχνική αξία δεν εξαρτάται αποκλειστικά από την τεχνολογία που χρησιμοποιείται, αλλά από την πρωτοτυπία και τη σημασία του έργου. Η τεχνητή νοημοσύνη μπορεί να λειτουργήσει ως εργαλείο ενίσχυσης της δημιουργικής

⁵⁸ Mohamed Agha, Ahmed Abed Aziz, and Eslam Abada, "The Impact of Digital Technology on Relief Sculpture," *Journal of Art & Architecture Research Studies - JAARS*, 9, 5, no. 9 (June 9, 2024): 297–312, <https://doi.org/10.47436/jaarsfa.v1i2>, 300.

διαδικασίας, προσφέροντας νέες δυνατότητες, αλλά μπορεί επίσης να περιορίσει τη δημιουργικότητα, ανάλογα με το πώς εφαρμόζεται. Σε κάθε περίπτωση, η τέχνη οφείλει να αντανakλά τα χαρακτηριστικά της εποχής της, και η τεχνητή νοημοσύνη αναμφίβολα αποτελεί ένα από τα πιο ισχυρά και καθοριστικά στοιχεία του 21ου αιώνα.⁵⁹

5.2.7.6 Εικονική και επαυξημένη πραγματικότητα

Η έννοια του χώρου στην τέχνη έχει επαναπροσδιοριστεί ριζικά κατά σύγχρονη εποχή, η ενσωμάτωση τεχνολογιών όπως η επαυξημένη πραγματικότητα (Augmented Reality - AR) και η εικονική πραγματικότητα (Virtual Reality - VR) έχει επιτρέψει την υπέρβαση των φυσικών ορίων στην έκθεση έργων, δημιουργώντας νέες δυνατότητες αλληλεπίδρασης και εμπειρίας για το κοινό. Μέσω των τεχνολογιών αυτών, τα έργα τέχνης μπορούν να παρουσιαστούν σε εικονικά περιβάλλοντα, επιτρέποντας την πρόσβασή τους από ηλεκτρονικές συσκευές από οποιοδήποτε σημείο του κόσμου σε πραγματικό χρόνο. Η προσέγγιση αυτή όχι μόνο διευρύνει τις εκφραστικές δυνατότητες της γλυπτικής αλλά αναδιαμορφώνει και έννοιες όπως η υλικότητα, η παρουσία και η αισθητηριακή εμπειρία. Η ψηφιακή αναπαράσταση και η αλληλεπίδραση με τα έργα σε εικονικά περιβάλλοντα προσθέτουν νέες προοπτικές στην πρόσληψη της τέχνης, απελευθερώνοντάς την από φυσικούς και υλικούς περιορισμούς.⁶⁰

6. Γλυπτικής σύνθεση

Η υλοποίηση της γλυπτικής σύνθεσης αποτέλεσε ένα σύνθετο εγχείρημα, το οποίο συνδυάζει την καλλιτεχνική δημιουργία με τις δυνατότητες των σύγχρονων ψηφιακών τεχνολογιών, με σκοπό την ανάδειξη του κοινωνικού φαινομένου της έμφυλης βίας. Η μορφοποίηση της σύνθεσης επιτυγχάνεται μέσω αφαιρετικής προσέγγισης, η οποία επαναπροσδιορίζει τη γυναικεία μορφή και εμπνέεται από τις αρχές της κυβιστικής τέχνης και συνδέεται με φεμινιστικές θεωρίες. Η συγκεκριμένη αισθητική επιλογή επιτρέπει την

⁵⁹ Sara Abdoh, "Sculpture and AI: Intersection of Human Creativity and Machines," *International Design Journal*, 59, 14, no. 1 (January 1, 2024): 475–80, <https://doi.org/10.21608/idx.2024.330633>, 476.

⁶⁰ Roberta Spallone et al., "3D Modelling and Virtual Reality for Museum Heritage Presentation: Contextualisation of Sculpture from the Tang Era," *The International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences XLVIII-2/W4-2024* (February 14, 2024): 413–20, <https://doi.org/10.5194/isprs-archives-xxviii-2-w4-2024-413-2024>, 413-4.

αποδόμηση των παραδοσιακών απεικονίσεων του γυναικείου σώματος και την διαμόρφωση μιας νέας σύνθετης οπτική, στην οποία η συμβολική και εννοιολογική διάσταση του έργου υπερβαίνει της ρεαλιστικής αναπαράστασης. Επιπλέον, η αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων διερευνά τις εκφραστικές δυνατότητες, επιτρέποντας έναν σύγχρονο επαναπροσδιορισμό της γλυπτικής τέχνης.

6.1 Περιγραφή γλυπτικής σύνθεσης

Η γυναικεία μορφή, με επίκεντρο την Αφροδίτη, διατηρεί διαχρονική παρουσία στην ιστορία της τέχνης, αντικατοπτρίζοντας τις κοινωνικές και καλλιτεχνικές αντιλήψεις κάθε περιόδου. Στην προϊστορική εποχή, η απεικόνισή της συνδέεται με τη γονιμότητα και τη μητρότητα, ενώ στην αρχαιότητα ως θεά του έρωτα και της ομορφιάς, παρουσιάζεται με έμφαση στην ιδανική γυναικεία μορφή. Κατά την Αναγέννηση, επανερμηνεύεται ως σύμβολο της ιδεατής ομορφιάς, με αναφορές σε ανθρωπιστικές και θρησκευτικές αξίες, και κατά την μοντέρνα τέχνη η εικόνα της υφίσταται συνεχή αναδιαμορφώσεις, από ρεαλιστικές μέχρι αφαιρετικές προσεγγίσεις, αναδεικνύοντας τον τρόπο με τον οποίο τα αισθητικά και κοινωνικά πρότυπα επαναπροσδιορίζουν τη γυναικεία αναπαράσταση.

Στη σύγχρονη εποχή, η γυναικεία μορφή αποκτά νέα διάσταση μέσα από φεμινιστικές προσεγγίσεις και κοινωνικά ζητήματα που αφορούν την έμφυλη ισότητα και τη βία κατά των γυναικών. Το σύγχρονο γλυπτό της "Αφροδίτης" επιδιώκει να αναθεωρήσει την παραδοσιακή απεικόνιση της, επαναπροσδιορίζοντάς την ως σύμβολο ευαισθητοποίησης και αντίστασης στην έμφυλη βία. Μέσα από μια αφαιρετική προσέγγιση, επηρεασμένη από φεμινιστικές θεωρίες, το γλυπτό αναδεικνύει την πολυπλοκότητα και τη δυναμική της γυναικείας εμπειρίας, αποστασιοποιούμενο από στερεότυπες αντιλήψεις που συνδέουν τη γυναικεία ομορφιά με την παθητικότητα ή την αντικειμενοποίηση του γυναικείου σώματος. Με αυτόν τον τρόπο, το έργο λειτουργεί ως καλλιτεχνική έκφραση κοινωνικού προβληματισμού, προωθώντας μια εννοιολογική διερεύνηση της γυναικείας εμπειρίας και της σύγχρονης ταυτότητάς της, ενώ παράλληλα ενισχύει τον διάλογο για την κοινωνική αλλαγή και την έμφυλη ισότητα.

Η οπτική παρουσίαση του έργου επικεντρώνεται στην αφαιρετική απεικόνιση της γυναικείας μορφής, η οποία διαμορφώνεται μέσα από 29 επιμέρους γεωμετρικά τμήματα. Αντλώντας έμπνευση από τις αρχές της κυβιστικής τέχνης, η σύνθεση προσεγγίζει τη γυναικεία μορφή μέσα από μια πολυεπίπεδη προοπτική, με πολλαπλές οπτικές γωνίες που μεταβάλλουν δυναμικά την αντίληψη του παρατηρητή μέσω της εναλλαγής του φωτός και των σκιών. Με αυτόν τον τρόπο, τα επίπεδα και οι όγκοι του γλυπτού αναδεικνύουν μια μορφή

που, παρά την αποσπασματικότητα της, διατηρεί εν μέρει τα χαρακτηριστικά της αρχικής φόρμας, αναδεικνύοντας τη διαδικασία αποδόμησης και ανασύνθεσης.



(Εικόνα: 20)

Θεόδωρος Ασδρλές, Αφροδίτη, γλυπτική σύνθεση με την τεχνική της τρισδιάστατης εκτύπωσης, πλαστικό.

6.2 Προπαραγωγή

Η επιλογή της θεματολογίας βασίστηκε σε προσωπικό ενδιαφέρον για τις αναδυόμενες ψηφιακές τεχνολογίες και ειδικότερα για την τρισδιάστατη εκτύπωση, σε συνδυασμό με τον έντονο προβληματισμό που εγείρει η ραγδαία αύξηση των περιστατικών βίας κατά των γυναικών. Πηγή έμπνευσης για τη δημιουργία του γλυπτού αποτέλεσε το ψηφιακό μοντέλο

της συμφοιτήτριας Χριστίνας Κεχαγιά, που αναπαριστά με ρεαλιστικό τρόπο ένα γυναικείο σώμα, το οποίο δημιουργήθηκε στο πρόγραμμα ψηφιακής μοντελοποίησης ZBrush (εικόνα.21). Επιπρόσθετα, τα μαθήματα του καθηγητή Φώτη Ραφτόπουλου, και η εφαρμογή του εργαλείου Slicer Fusion 360, το οποίο διδάχθηκε στο πλαίσιο του μαθήματος «Ψηφιακή Γλυπτική II», διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της τελικής ιδέας του έργου. Συγκεκριμένα, η σύνδεση της γυναικείας μορφής, με τη μακρά της ιστορική παρουσία ως κεντρικό θέμα στην τέχνη, με τις προηγμένες δυνατότητες γεωμετρικής ανάλυσης και διαμελισμού του λογισμικού Slicer Fusion 360, αποτέλεσαν τη βάση για την ανάπτυξη μιας γλυπτικής σύνθεσης εμπνευσμένης από τις αρχές του κυβισμού.



(Εικόνα: 21)

Χριστίνα Κεχαγιά, ρεαλιστικό γυναικείο σώμα ψηφιακής μοντελοποίησης στο λογισμικό Zbrush.

6.3 Παραγωγή

6.3.1 Παρουσίαση Λογισμικών και Εργαλείων Ψηφιακής Γλυπτικής

Κατά την διαδικασία της παραγωγής χρησιμοποιήθηκαν εξειδικευμένα λογισμικά για την ανάπτυξη και την επεξεργασία του τρισδιάστατου γλυπτού. Αυτά τα εργαλεία όχι μόνο διευκόλυναν τη διαδικασία δημιουργίας της γλυπτικής σύνθεσης, αλλά και διαμόρφωσαν την καλλιτεχνική προσέγγιση του έργου, επιτρέποντας μια σύγχρονη πρακτική που συνδυάζει την παραδοσιακή τέχνη με την ψηφιακή τεχνολογία.

1. ZBrush: Ψηφιακή Γλυπτική και Μοντελοποίηση

Το ZBrush της Pixologic, είναι ένα λογισμικό ψηφιακής γλυπτικής και μοντελοποίησης που προσομοιώνει τη διαδικασία της φυσικής γλυπτικής. Διακρίνεται για τα προηγμένα του εργαλεία, τα οποία επιτρέπουν την υψηλή ακρίβεια επεξεργασίας επιφανειών και μικρολεπτομερειών, καθιστώντας το κατάλληλο για την παραγωγή οργανικών και σύνθετων μορφών, όπως η αναπαράσταση του ανθρώπινου σώματος.

2. Netfabb: Βελτιστοποίηση και Διόρθωση Γεωμετρίας

Το Netfabb της Autodesk, αποτελεί λογισμικό εξειδικευμένο στη βελτιστοποίηση και προετοιμασία τρισδιάστατων μοντέλων για κατασκευή και εκτύπωση. Λειτουργεί ως ένα προηγμένο εργαλείο για τον εντοπισμό και τη διόρθωση γεωμετρικών ανωμαλιών, συμπεριλαμβανομένων μη κλειστών επιφανειών, κενών και λανθασμένων τοπολογιών, που ενδέχεται να επηρεάσουν την ποιότητα της τελικής κατασκευής. Το λογισμικό προσφέρει μια σειρά λειτουργιών ανάλυσης και επισκευής της δομής του μοντέλου, συμβάλλοντας στη βελτιστοποίηση της γεωμετρίας του. Έτσι, εξασφαλίζεται η ακεραιότητα και η ακρίβεια του τρισδιάστατου αντικειμένου πριν την τελική παραγωγή.

3. Fusion 360: Διαμελισμός και Συναρμολόγηση

Το Slicer for Fusion 360, λογισμικό της Autodesk, είναι σχεδιασμένο για την προετοιμασία και την επεξεργασία τρισδιάστατων μοντέλων, επιτρέποντας τον διαμελισμό της αρχικής μορφής σε επιμέρους κομμάτια. Η λειτουργία βασίζεται σε παραμέτρους όπως το πάχος των στρωμάτων, ο αριθμός και η κατεύθυνση των τμημάτων, καθώς και άλλες σχετικές ιδιότητες που καθορίζονται από τον χρήστη.

4. 3ds Max: Τελική Επεξεργασία και Διαμόρφωση Μοντέλου

Το 3ds Max, επίσης προϊόν της Autodesk, αποτελεί ένα εξελιγμένο εργαλείο ψηφιακής μοντελοποίησης, επιτρέποντας την επεξεργασία της γεωμετρίας και την εφαρμογή τροποποιητών για τη βελτιστοποίηση των χαρακτηριστικών τρισδιάστατων μοντέλων. Επιπλέον, παρέχει προηγμένες λειτουργίες δημιουργίας υλικών και φωτισμού, συμβάλλοντας στην παραγωγή ρεαλιστικών απεικονίσεων του τελικού έργου. Επιτρέποντας την ολοκληρωμένη εικονική παρουσίαση και αξιολόγηση της σύνθεσης πριν την υλοποίησή της, διασφαλίζοντας την αισθητική και τεχνική αρτιότητα του αποτελέσματος.

5. PrusaSlicer: Παραμετροποίηση και Προετοιμασία για Τρισδιάστατη

Το PrusaSlicer, λογισμικό ανοικτού κώδικα που αναπτύχθηκε από την Prusa Research, διακρίνεται για την προετοιμασία τρισδιάστατων μοντέλων προς εκτύπωση. Λειτουργεί ως πρόγραμμα το οποίο μετατρέπει το τρισδιάστατο μοντέλο σε εντολές που μπορεί να εκτελέσει ένας τρισδιάστατος εκτυπωτής. Επιπλέον, παρέχει δυνατότητες παραμετροποίησης, όπως ρύθμιση πάχους στρώσεων, ταχύτητα εκτύπωσης, πλήρωση (infill), δομές υποστήριξης (support structures) και θερμοκρασίες ακροφυσίου (nozzle) και επιφάνειας εκτύπωσης (bed). Το PrusaSlicer είναι γνωστό για την ευελιξία του, την ευκολία στη χρήση και αποτελεί ισχυρό εργαλείο για την ακριβή και αποτελεσματική τρισδιάστατη εκτύπωση.

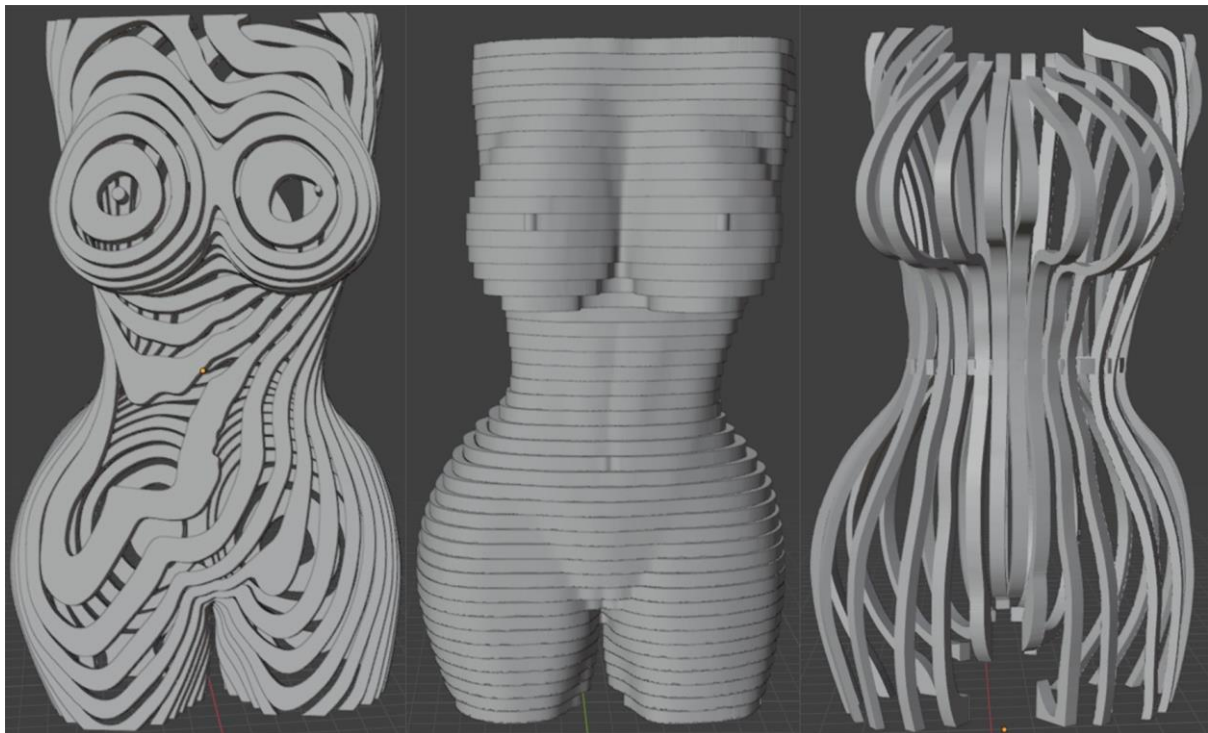
Τα παραπάνω λογισμικά αξιοποιήθηκαν με στόχο την ανάπτυξη του γλυπτού, αξιοποιώντας τις ιδιαίτερες δυνατότητες και τα χαρακτηριστικά του κάθε εργαλείου. Η τελική σύνθεση που προέκυψε αντιπροσωπεύει έναν συγκερασμό τεχνικών καινοτομιών και καλλιτεχνικής δημιουργίας, αντικατοπτρίζοντας τη διασύνδεση μεταξύ τέχνης και ψηφιακής τεχνολογίας στη σύγχρονη εικαστική πρακτική.

6.3.2 Διαδικασία υλοποίησης γλυπτικής σύνθεσης

Κατά την διαδικασία της παραγωγής, το αρχικό ψηφιακό μοντέλο του γυναικείου σώματος, για το οποίο εξασφαλίστηκε η άδεια χρήσης από τη συμφοιτήτριά μου, υποβλήθηκε σε επεξεργασία με το λογισμικό Netfabb για τη βελτιστοποίηση της γεωμετρίας του. Λόγω της φύσης της ψηφιακής μοντελοποίησης, οι οργανικές μορφές τείνουν να εμφανίζουν γεωμετρικές ατέλειες ή τοπολογικές ασυνέπειες, οι οποίες επηρεάζουν τη δομική ακεραιότητα του μοντέλου. Η αξιοποίηση του λογισμικού Netfabb επέτρεψε τον εντοπισμό και την

επιδιόρθωση των προβλημάτων, εξασφαλίζοντας την απαιτούμενη γεωμετρική αρτιότητα, προετοιμάζοντας το μοντέλο για το επόμενο βήμα επεξεργασίας.

Μετά τη βελτιστοποίηση της γεωμετρίας του μοντέλου, το επόμενο στάδιο περιλάμβανε τον διαμελισμό του σε επιμέρους τμήματα. Διαδικασία που πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του λογισμικού Fusion 360, και στόχευε στην ανασύνθεση της μορφής, μεταβαίνοντας από τη ρεαλιστική αναπαράσταση του γυναικείου σώματος σε μια νέα αφαιρετική προσέγγιση. Μέσα από μια σειρά πειραματισμών με διάφορες κλίσεις κοπής και μεθόδους διαμελισμού, δημιουργήθηκαν πολλαπλές παραλλαγές του μοντέλου, καθεμία με διακριτά χαρακτηριστικά και ιδιότητες (εικόνα.22). Η τελική επιλογή βασίστηκε σε τρεις κύριους άξονες αξιολόγησης που πρέπει να επιτευχθούν σε κάθε στάδιο της παραγωγής: η αποτελεσματική μετάδοση του καλλιτεχνικού μηνύματος, η διασφάλιση της δομικής αρτιότητας του έργου και η εξασφάλιση της επιτυχούς υλοποίησης στον πραγματικό κόσμο.

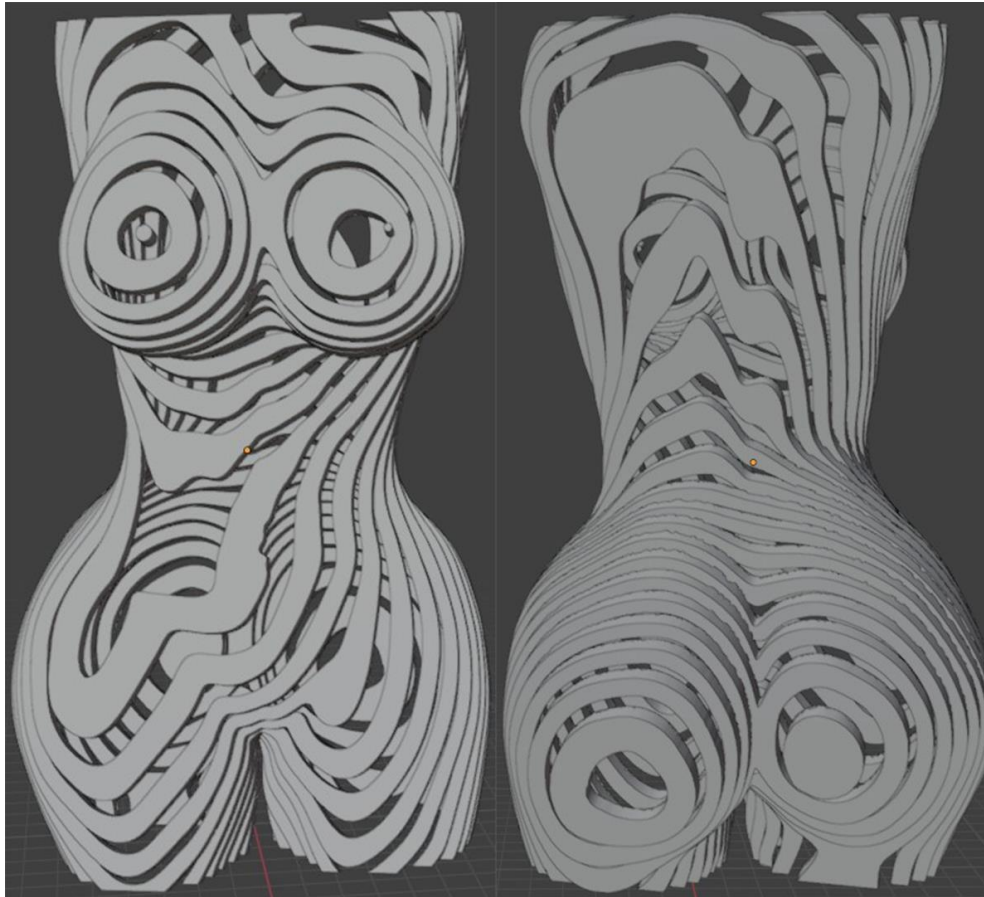


(Εικόνα: 22)

Παραλλαγές διαμελισμένης σύνθεσης έπειτα από επεξεργασία στο λογισμικό Slicer Fusion 360.

Στη συνέχεια, το επιλεγμένο διαμελισμένο μοντέλο, αποτελούμενο από 42 αυτόνομα τμήματα που συνθέτουν τη γυναικεία μορφή (εικόνα.23), εισήχθη στο λογισμικό 3ds Max για περαιτέρω επεξεργασία και βελτιστοποίηση. Κατά το στάδιο αυτό, εφαρμόστηκαν επιλεγμένες τροποποιήσεις και αφαιρέθηκαν περιττά τμήματα, διασφαλίζοντας τόσο την αισθητική αρτιότητα όσο και τη λειτουργική σταθερότητα της σύνθεσης. Παράλληλα, διορθώθηκαν

γεωμετρικές δυσαναλογίες, ενώ πραγματοποιήθηκαν δοκιμαστικοί πειραματισμοί με διάφορους τροποποιητές (modifiers), ώστε να επιτευχθεί μια μορφή που να ανταποκρίνεται πλήρως στις καλλιτεχνικές και τεχνικές προδιαγραφές του τελικού έργου.



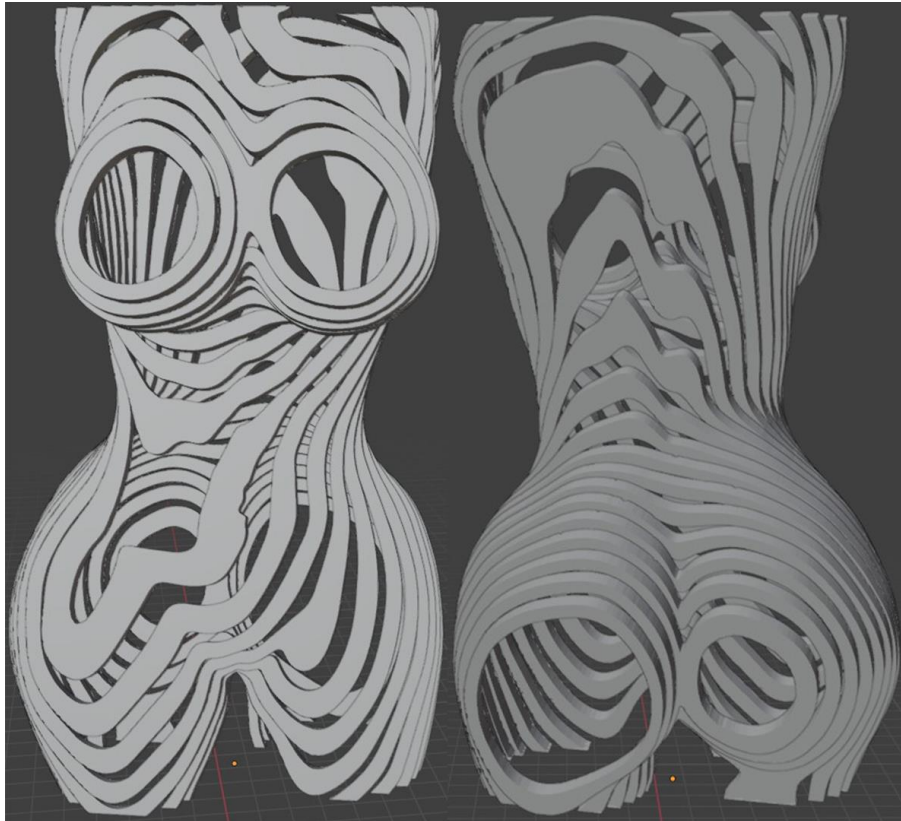
(Εικόνα.23)

Τελική επιλογή διαμελισμένης σύνθεσης από το λογισμικό Slicer Fusion 360.

Επιπρόσθετα, μετά από εκτεταμένους πειραματισμούς με τη γεωμετρία και τις δοκιμαστικές εκτυπώσεις, αποφασίστηκε η εκτύπωση του τελικού γλυπτού ως ενιαίο σύνολο. Η επιλογή αυτή επέτρεψε την αποφυγή εκτύπωσης του μοντέλου σε ξεχωριστά κομμάτια και κατά συνέπεια, την αποφυγή δημιουργίας οδηγών συναρμολόγησης. Επιπλέον, κρίθηκε πιο αποδοτικό να αξιοποιηθεί το μέγιστο ωφέλιμο ύψος του διαθέσιμου τρισδιάστατου εκτυπωτή.

Μετά την ολοκλήρωση της διαμόρφωσης στο 3ds Max, το τρισδιάστατο μοντέλο, το αποτελούμενο πλέον από 29 τμήματα (εικόνα.24), υποβλήθηκε εκ νέου σε διόρθωση γεωμετρίας με τη χρήση του Netfabb. Η επαναληπτική διαδικασία αποτελεί απαραίτητη λόγω των γεωμετρικών τροποποιήσεων που προέκυψαν κατά τον διαμελισμό και τη διαμόρφωση, οι οποίες δημιούργησαν νέα γεωμετρικά στοιχεία και προκάλεσαν πρόσθετες ανωμαλίες στη δομή του μοντέλου. Δεδομένης της επιλογής εκτύπωσης του γλυπτού ως ενιαίο σύνολο, το

μοντέλο επεξεργάστηκε ως ολότητα, και όχι ως ξεχωριστά τμήματα. Εάν είχε επιλεγεί η εκτύπωση κάθε τμήματος μεμονωμένα, θα ήταν απαραίτητη η ξεχωριστή διόρθωση της γεωμετρίας για κάθε επιμέρους κομμάτι. Ωστόσο, ως ενιαίο σύνολο, η διόρθωση εστιάζει στη συνολική δομική ακεραιότητα και στη διασφάλιση της σωστής εφαρμογής και συναρμογής όλων των τμημάτων, ώστε να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της τρισδιάστατης εκτύπωσης και να διασφαλίζεται η λειτουργικότητα και συνοχή του έργου



(Εικόνα.24)

Επεξεργασία διαμελισμένης σύνθεσης στο λογισμικό 3ds Max.

Τέλος, πραγματοποιήθηκε η προετοιμασία για την τρισδιάστατη εκτύπωση του μοντέλου, κατά την οποία καθορίστηκαν κρίσιμοι παράμετροι που θα επηρεάσουν το τελικό αποτέλεσμα. Οι παράμετροι αυτοί περιλάμβαναν την ανάλυση της εκτύπωσης, το μέγεθος, το κατάλληλο υλικό εκτύπωσης, την ταχύτητα εκτύπωσης, καθώς και τις αναγκαίες υποστηρικτικές δομές για τη διατήρηση της σταθερότητας σε επιμέρους σημεία του μοντέλου κατά τη διαδικασία της κατασκευής. Η προπαρασκευαστική διαδικασία αποτέλεσε καθοριστική για την εξασφάλιση ποιοτικού αποτελέσματος κατά την διαδικασία της εκτύπωσης. Έπειτα από συνεχείς πειραματικές εκτυπώσεις σε διάφορα μεγέθη και κλίσης της τελικής σύνθεσης, αξιολόγηση προηγούμενης εμπειρίας και συμβολής του επιβλέποντα διδάκτορα,

καθορίστηκαν οι τελικές ρυθμίσεις που χρησιμοποιήθηκαν για την τρισδιάστατη εκτύπωση του μοντέλου, πιο συγκεκριμένα:

1. Μέγεθος Γλυπτού:

- Το τελικό μέγεθος του γλυπτού ορίστηκε στα 9.5 x 10.7 x 18 cm, εξασφαλίζοντας την πλήρη αξιοποίηση του ωφέλιμου χώρου εκτύπωσης του Prusa Mini. Η επιλεγμένη κλίμακα επιτρέπει την πιστή απόδοση της μορφής, διασφαλίζοντας τη συνολική αισθητική συνοχή του έργου.

2. Ταχύτητα Εκτύπωσης:

- Ρυθμός Κίνησης (Print Speed): Ορίστηκε στα 40 mm/s για τις γενικές στρώσεις εκτύπωσης, ώστε να διατηρηθεί μια βέλτιστη ισορροπία μεταξύ ακρίβειας των στρώσεων και συνολικού χρόνου εκτύπωσης.
- Ταχύτητα Εξωτερικών Στρώσεων (External Perimeter Speed): Οι εξωτερικές στρώσεις εκτυπώθηκαν με μειωμένη ταχύτητα στα 30 mm/s, για τη διασφάλιση ομαλής επιφάνειας και λεπτομερούς απόδοσης του τελικού μοντέλου.
- Ταχύτητα Εσωτερικών Στρώσεων (Infill Speed): Ρυθμίστηκε στα 80 mm/s, ώστε να επιταχυνθεί η εκτύπωση στις λιγότερο ορατές εσωτερικές στρώσεις, όπου η λεπτομέρεια είναι λιγότερο κρίσιμη.
- Ταχύτητα Ironing: Ορίστηκε στα 15 mm/s, για την εξομάλυνση των ανώτερων επιφανειών, με σκοπό την επίτευξη λείας τελικής επιφάνειας και την εξάλειψη τυχόν ατελειών.
- Ταχύτητα Εκτύπωσης Δομών Υποστήριξης (Support Speed): Ρυθμίστηκε στα 50 mm/s, προκειμένου να εξασφαλιστεί σταθερή στήριξη του μοντέλου, διατηρώντας έναν ισορροπημένο χρόνο εκτύπωσης.

3. Ανάλυση Εκτύπωσης (Layer Height):

- Ορίστηκε στα 0.20 mm, που αντιστοιχεί στο πάχος κάθε στρώσης εκτυπώσιμου υλικού. Όσο μικρότερη είναι η τιμή του ύψους στρώσης, τόσο μεγαλύτερη είναι η ακρίβεια και η ποιότητα της εκτύπωσης, με αντίστοιχη αύξηση στον χρόνο παραγωγής. Η επιλογή ύψους στρώσης στα 0.20 mm προσφέρει βέλτιστη ισορροπία μεταξύ λεπτομέρειας και αποδοτικότητας, επιτυγχάνοντας υψηλή ακρίβεια στην απεικόνιση των λεπτομερειών, διατηρώντας ταυτόχρονα τον χρόνο εκτύπωσης σε αποδεκτά επίπεδα.

4. Υλικό Εκτύπωσης:

- PLA (Polylactic Acid), επιλέχθηκε ως υλικό εκτύπωσης, λόγω της σταθερότητάς του, της ευκολίας χρήσης και της ικανότητας παραγωγής λεπτομερών δομών.
- Θερμοκρασία Nozzle: Ρυθμίστηκε στους 215°C για την επίτευξη σταθερής ροής του υλικού κατά την εκτύπωση.
- Θερμοκρασία Bed: Ρυθμίστηκε στους 60°C για να βελτιστοποιήσει την προσκόλληση της πρώτης στρώσης του μοντέλου στην επιφάνεια εκτύπωσης.

5. Πλήρωση (Infill):

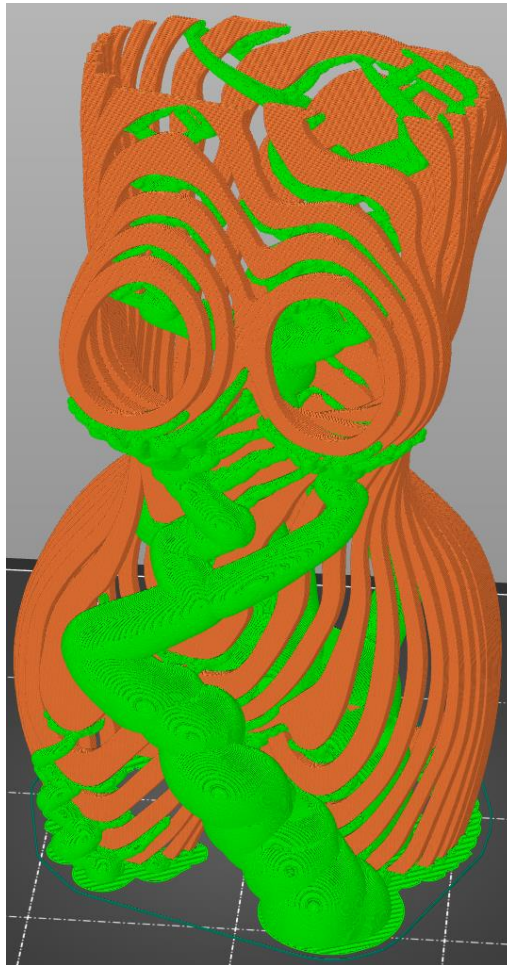
- Ορίστηκε στο 15% με μοτίβο "Gyroid". Το μοτίβο επιλέχθηκε λόγω της ιδιαίτερης γεωμετρίας του, η οποία παρέχει δομική σταθερότητα και ομοιόμορφη κατανομή της πίεσης στο εσωτερικό του μοντέλου. Σε συνδυασμό με την πλήρωση στο 15%, το "Gyroid" διατηρείται την αντοχή του τελικού αντικειμένου χωρίς να αυξάνεται υπερβολικά το βάρος και ο χρόνος εκτύπωσης.

6. Δομές Υποστήριξης (Supports):

- Χρησιμοποιήθηκαν οργανικές δομές υποστήριξης (organic supports) σε περιοχές του μοντέλου με προεξοχές και σε τμήματα όπου δεν υπήρχε υποκείμενη στρώση υλικού για επαρκή στήριξη, ώστε να αποφευχθεί ενδεχόμενη κατάρρευση στρώσεων. Οι οργανικές δομές υποστήριξης είναι διακλαδωτές κατασκευές που θυμίζουν κλαδιά δέντρου και προσαρμόζονται δυναμικά στο γεωμετρικό σχήμα του τρισδιάστατου μοντέλου (εικόνα.25). Παρέχουν στοχευμένη στήριξη στα σημεία που τη χρειάζονται, διασφαλίζοντας τη δομική σταθερότητα κατά τη διάρκεια της εκτύπωσης, ενώ παράλληλα ελαχιστοποιούν τη χρήση υλικού.
- Maximum Branch Angle: Ορίστηκε στις 60°, καθορίζοντας τη μέγιστη κλίση που μπορεί να έχει ένα "κλαδί" της υποστηρικτικής δομής πριν απαιτηθεί η δημιουργία πρόσθετων παρακλαδίων για την υποστήριξη της ίδιας περιοχής. Με αυτή την επιλογή, τα κλαδιά των δομών υποστήριξης μπορούν να στηρίζουν περιοχές με κλίση έως και 60°, τιμή που κρίθηκε κατάλληλη έπειτα από πειραματικές δοκιμές. Αυτό επιτρέπει την αποφυγή περιττών διακλαδώσεων, εξοικονομώντας υλικό και χρόνο κατά τη διαδικασία της εκτύπωσης.

7. Κατεύθυνση Εκτύπωσης (Orientation):

- Το μοντέλο τοποθετήθηκε κατακόρυφα στην επιφάνεια εκτύπωσης (bed), μια απόφαση που βασίστηκε σε πειραματικές εκτυπώσεις υπό διάφορες κλίσεις, με στόχο τη βέλτιστη απόδοση της εκτυπωτικής διαδικασίας. Τα αποτελέσματα αυτών των πειραμάτων ανέδειξαν ότι η κατακόρυφη διάταξη συμβάλλει στην ελαχιστοποίηση των στρωματικών ασυνεπειών, μειώνει την ανάγκη για πρόσθετες υποστηρικτικές δομές, και ταυτόχρονα μειώνει τον συνολικό χρόνο κατασκευής.



(Εικόνα.25)

Υποστηρικτικές δομές στο λογισμικό PrusaSlicer.

Για την υλοποίηση του γλυπτού, χρησιμοποιήθηκε ο τρισδιάστατος εκτυπωτής Prusa Mini, ένας επιτραπέζιος εκτυπωτής τεχνολογίας FDM (Fused Deposition Modeling). Ο εκτυπωτής διαθέτει μέγιστο ωφέλιμο χώρο εκτύπωσης 18 x 18 x 18 cm και διάμετρο ακροφυσίου 0.4 mm, καθιστώντας τον κατάλληλο για την παραγωγή τρισδιάστατων αντικειμένων μικρού και μεσαίου μεγέθους, όπως το συγκεκριμένο γλυπτό. Η συνολική διάρκεια εκτύπωσης ανήλθε σε περίπου 25 ώρες, βάση των προσαρμοσμένων ρυθμίσεων

εκτύπωσης που επιλέχθηκαν κατά την προπαρασκευαστική διαδικασία. Χρησιμοποιήθηκαν συνολικά 157 γραμμάρια εκτυπώσιμου υλικού, με κόστος που ανέρχεται στα 5,65 ευρώ, καθώς το 1 κιλό του συγκεκριμένου υλικού κόστισε 36 ευρώ. Μετά την ολοκλήρωση της τρισδιάστατης εκτύπωσης, αφαιρέθηκαν οι υποστηρικτικές δομές (supports) που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια της κατασκευής του μοντέλου, και λόγω των επιλογών εκτύπωσης, δεν απαιτήθηκαν επιπλέον διαδικασίες όπως η λείανση των επιφανειών, καθώς το τελικό αποτέλεσμα ήταν ήδη ομαλό και απαλλαγμένο από ατέλειες. Για την υλοποίηση της τελικής εκτύπωσης, πραγματοποιήθηκαν δύο δοκιμαστικές εκτυπώσεις σε κλιμακωτά αυξανόμενα μεγέθη (εικόνα.26). Ο σκοπός αυτών των δοκιμών ήταν η αξιολόγηση της απόδοσης και της συμπεριφοράς της διαδικασίας εκτύπωσης σε μικρότερες κλίμακες, με στόχο τον έγκαιρο εντοπισμό και την αποφυγή πιθανών προβλημάτων ή αστοχιών πριν από την τελική παραγωγή σε μεγάλη διάσταση.



(Εικόνα.26)

Η γλυπτική σύνθεση της Αφροδίτης σε διάφορα μεγέθοι.



(Εικόνα.27)

Διαδικασία εκτύπωσης του τελικού μοντέλου, με τον τρισδιάστατο εκτυπωτή Prusa Mini.

Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι η τελική σύνθεση είναι αποτέλεσμα δοκιμών και πειραματισμών με διάφορες παραλλαγές και συνθέσεις, οι οποίες συνέβαλαν στην επιλογή της βέλτιστης μορφής. Κατά τη διαδικασία αυτή, απορρίφθηκαν και επανεξετάστηκαν διάφορες εναλλακτικές (εικόνα.25).



(Εικόνα.25)

Παραλλαγή της τελικής σύνθεσης

7. Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, η παρούσα εργασία καταδεικνύει την πολυδιάστατη φύση της έμφυλης βίας, αναδεικνύοντας τον κρίσιμο δεσμό της με την πατριαρχική κοινωνική δομή. Οι κοινωνικές και πολιτισμικές πρακτικές, υπό την επιρροή της πατριαρχίας, διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διατήρηση και αναπαραγωγή σεξιστικών αντιλήψεων και συμπεριφορών. Το φεμινιστικό κίνημα, μέσα από συνεχή θεωρητική εξέλιξη και στρατηγικές παρεμβάσεις, έχει επιδιώξει την αποδόμηση των πατριαρχικών δομών, προωθώντας την ισότητα και κοινωνική δικαιοσύνη. Παρόλα αυτά, η αυξητική τάση των περιστατικών ενδοοικογενειακής και σεξουαλικής βίας στην χώρα μας υπογραμμίζει την ανάγκη για

στοχευμένες παρεμβάσεις και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις με σκοπό την προστασία των θυμάτων και την αναθεώρηση των αντιλήψεων που υποθάλπουν τη βία κατά των γυναικών.

Η ανάλυση της κοινωνικής θέση των γυναικών, καταδεικνύει πώς οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές δομές έχουν διαμορφώσει μια ανδροκεντρική κυριαρχία που οδήγησε σε άνιση κατανομή δικαιωμάτων και ρόλων. Η ιστορική ανάλυση αποκαλύπτει ότι οι θεσμοί αυτοί περιόρισαν συστηματικά τα δικαιώματα των γυναικών, γεγονός που περιόρισε σημαντικά την πρόσβασή τους σε ευκαιρίες και πόρους. Παρά τις θεσμικές και κοινωνικές προσπάθειες για αλλαγή, η απόλυτη ισότητα παραμένει ανεκπλήρωτη πρόκληση. Επιπλέον, η εικαστική αναπαράσταση της γυναικείας μορφής στην τέχνη, παρέχει πολύτιμα δεδομένα για την κατανόηση των αντιλήψεων και των αλλαγών στη θέση των γυναικών. Από τους αρχαίους πολιτισμούς, οι απεικονίσεις της γυναικείας μορφής αντικατοπτρίζουν όχι μόνο τις αισθητικές αλλά και τις κοινωνικές αντιλήψεις περί φύλου. Αυτό αποδεικνύει πώς η τέχνη μπορεί να αναπαράγει, να επαναπροσδιορίζει και να αμφισβητεί τους κοινωνικούς ρόλους και τα στερεότυπα, λειτουργώντας ως μέσο κατανόησης και κριτικής των κοινωνικών προτύπων.

Όσον αφορά τη γλυπτική, η ιστορία της αποκαλύπτει μια συνεχή εξέλιξη που υπερβαίνει την τεχνική και υλική διάσταση. Η ανάλυση των μορφών και των θεματολογιών που αναδύονται από τα γλυπτά κατά την πάροδο των αιώνων, παρέχει σημαντικές πληροφορίες για τις μεταβαλλόμενες αξίες και τα ιδανικά που διαμορφώνουν την ανθρώπινη ύπαρξη. Καθίσταται, λοιπόν, σαφές ότι από τα πρωτόγονα ειδώλια της προϊστορίας έως τα σύγχρονα ψηφιακά έργα, η γλυπτική λειτουργεί ως ισχυρό μέσο αφήγησης της ανθρώπινης εμπειρίας, αποτυπώνοντας τις κοινωνικές, πολιτισμικές και τεχνολογικές συνθήκες κάθε εποχής. Ωστόσο, η συζήτηση γύρω από την ενσωμάτωση της ψηφιακής τεχνολογίας στην τέχνη εγείρει ποικίλες απόψεις, η αρνητική στάση απορρέει από την αντίληψη ότι η γλυπτική, ως τέχνη βασίζεται στην άμεση φυσική αλληλεπίδραση με τα υλικά, και χάνει την αυθεντικότητα και τη χειροτεχνική της αξία μέσω της ψηφιοποίησης. Ωστόσο, οι αναδυόμενες τεχνολογίες ωθούν τους καλλιτέχνες και τους θεωρητικούς να αναθεωρήσουν τις καθιερωμένες αντιλήψεις, προκειμένου να κατανοήσουν και να αξιοποιήσουν τις νέες δυνατότητες που αναδύονται στη σύγχρονη εποχή. Τέλος, η δημιουργία της γλυπτικής σύνθεσης "Αφροδίτη" αποδεικνύει την τέχνη ως φορέα κοινωνικής κριτικής και αναστοχασμού. Το έργο, προσεγγίζοντας ζητήματα έμφυλης βίας και ισότητας μέσα από μια σύγχρονη προοπτική, ενσωματώνει παραδοσιακές καλλιτεχνικές αρχές με τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών και σύγχρονων μεθόδων παραγωγής. Αυτός ο συνδυασμός παρουσιάζει την αναδυόμενη καλλιτεχνική τάση, που διευρύνει τα όρια της δημιουργικής πρακτικής και προσφέρει νέους τρόπους καλλιτεχνικής έκφρασης, συμβάλλοντας στην κριτική καινοτομία στη γλυπτική τέχνη.

Σε αυτό το πλαίσιο, η εργασία επιτυγχάνει τους στόχους της, προσεγγίζοντας το

φαινόμενο της έμφυλης βίας μέσω διεπιστημονικής ανάλυσης που ενοποιεί τη θεωρητική έρευνα και την καλλιτεχνική πρακτική, συμβάλλοντας στην ευρύτερη κατανόηση και ευαισθητοποίηση γύρω από το ζήτημα της βίας κατά των γυναικών. Συνοψίζοντας, η διαδικασία υλοποίησης του γλυπτού αποτελεί παράδειγμα της επιτυχούς συνδυαστικής χρήσης τεχνολογικών εργαλείων και καλλιτεχνικών μεθόδων για την ανάδειξη και την ευαισθητοποίηση του φαινομένου της έμφυλης βίας. Το έργο όχι μόνο αντανάκλα τις κοινωνικές και πολιτισμικές ανισότητες αλλά προάγει τον διάλογο μέσω της καινοτόμου χρήσης ψηφιακών τεχνολογιών.

8. Πρόταση για επιπλέον ανάπτυξη

Η παραπάνω έρευνα παρουσιάζει σημαντικές δυνατότητες για περαιτέρω ανάπτυξη, τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο. Σε ερευνητικό επίπεδο, η μελέτη θα μπορούσε να επεκταθεί προς μια διευρυμένη ανάλυση της έμφυλης βίας, λαμβάνοντας υπόψη τις εμπειρίες των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων. Με αυτόν τον τρόπο, θα επιτευχθεί μια ολιστική προσέγγιση του φαινομένου, λαμβάνοντας υπόψη όχι μόνο το φύλο αλλά και τη σεξουαλικότητα, καθώς και τις διασταυρούμενες σχέσεις τους με τις κοινωνικές δομές. Στο πρακτικό πεδίο, η γλυπτική σύνθεση θα μπορούσε να εξελιχθεί περαιτέρω με την κατασκευή του έργου σε μεγαλύτερη κλίμακα. Αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω της συναρμολόγησης τμημάτων είτε με την υπάρχουσα τεχνολογία της τρισδιάστατης εκτύπωσης ή ακόμη και μέσω της χρήσης άλλων τεχνικών, όπως η χαρακτηριστική, αξιοποιώντας διαφορετικά υλικά, όπως το μέταλλο ή το ξύλο.

Βιβλιογραφία

- Abdoh, Sara. "Sculpture and AI: Intersection of Human Creativity and Machines." *International Design Journal*, 59, 14, no. 1 (January 1, 2024): 475–80. <https://doi.org/10.21608/idj.2024.330633>.
- Agena, Mohamed, Ahmed Abed Aziz, and Eslam Abada. "The Impact of Digital Technology on Relief Sculpture." *Journal of Art & Architecture Research Studies - JAARS*, 9, 5, no. 9 (June 9, 2024): 297–312. <https://doi.org/10.47436/jaarsfa.v1i2>.
- Al-Zadjali, Zahra. "The Significance of Art in Revealing a Culture's Identity and Multiculturalism." *Open Journal of Social Sciences* 12, no. 01 (2024): 232–50. <https://doi.org/10.4236/jss.2024.121015>.
- Ambikapathi, Ramya, and Sai Vanapalli. "3D Printing Technologies in Various Applications." *International Journal of Mechanical Engineering and Technology* 7, no. 3 (May 2016): 396–409.
- Azevedo, Luiza Moura, and Uanderson Pereira Silva. "Psychological Violence against Women: A Silent Pandemic." *Health and Medicine: Science, Care, and Discoveries*, January 11, 2024. <https://doi.org/10.56238/sevened2023.004-019>.
- Baiges, María Méndez, and Diana Mathieson. "An Archaeology of Modernism." In *Les Demoiselles d'Avignon and Modernism*, 11–9. Firenze, Italy: Firenze University Press, 2022. <https://books.fupress.com/catalogue/les-demoiselles-davignon-and-modernism/4869>.
- Bell Hooks, "Feminist Politics: Where We Stand," In *Feminism Is for Everybody: Passionate Politics*. Cambridge, MA: South End Press, 2000.
- Brunell, Laura, and Elinor Burkett. "The Second Wave of Feminism." *feminism*, July 29, 2024. <https://www.britannica.com/topic/feminism>.
- Bystrom, Dianne G., and Barbara C. Burrell. "First-Wave of Feminism." *Women in the American political system: An encyclopedia of women as voters, candidates, and office holders*. USA: Bloomsbury Publishing, 2018.

Chen , Diyu, and Cui Yang . “Analysis of Sculpture Art in the Context of Ancient Greek Society and Culture.” *Art and Performance Letters* 4, no. 8 (2023).

<https://doi.org/10.23977/artpl.2023.040802>.

Cramer, Charles, and Kim Grant. "Surrealism and Women." In *Smarthistory*. March 25, 2020. <https://smarthistory.org/surrealism-and-women/>.

Farag, Mahmoud M. “Historical Overview: Dawn of History to Neoclassism.” Essay. In *Materials and Processes of Contemporary Sculpture*, 22–67. Newcastle: Cambridge Scholars Publisher, 2020.

Fawole, Olufunmilayo I. “Economic Violence to Women and Girls.” *Trauma, Violence, Abuse* 9, no. 3 (July 2008): <https://doi.org/10.1177/1524838008319255>.

Finocchio, Ross. *Nineteenth-Century French Realism*, October 2004.

https://doi.org/https://www.metmuseum.org/toah/hd/rism/hd_rism.htm.

Foster, Hal, Rosalind Krauss, Yve-Alain Bois, and Benjamin H. D. Buchloh. *Η τέχνη από το 1900: Μοντερνισμός, αντιμοντερνισμός, μεταμοντερνισμός*. 3η έκδοση. Επιμ. Μ. Παπανικολάου. Μετάφραση Ι. Τσολακίδου. Αθήνα: Επίκεντρο, 2013.

Gao, Chao, Feng Wang, Xiaobing Hu, and Ming Zhang. “Research on the Analysis and Application of Polymer Materials in Contemporary Sculpture Art Creation.” *Polymers* 15, no. 12 (June 18, 2023): 2727. <https://doi.org/10.3390/polym15122727>.

Goodman, Lisa A., Mary P. Koss, and Nancy Felipe Russo. “Violence against Women: Physical and Mental Health Effects. Part I: Research Findings.” *Applied and Preventive Psychology* 2, no. 2 (1993): 79–89. [https://doi.org/10.1016/s0962-1849\(05\)80114-3](https://doi.org/10.1016/s0962-1849(05)80114-3).

Gustlin, Deborah, and Zoe Gustlin. “Cubism (1907–the 1920s).” In *Herstory: A History of Women Artists*, 7.3.1–11. LibreTexts, 2023.
[https://human.libretexts.org/Bookshelves/Art/Herstory%3A_A_History_of_Women_Artists_\(Gustlin\)/07%3A_Women_Artists_in_the_Early_20th_Century_\(1900_CE_-_1940_CE\)/7.03%3A_Cubism_\(1907-the_1920s\)](https://human.libretexts.org/Bookshelves/Art/Herstory%3A_A_History_of_Women_Artists_(Gustlin)/07%3A_Women_Artists_in_the_Early_20th_Century_(1900_CE_-_1940_CE)/7.03%3A_Cubism_(1907-the_1920s)).

Haleem, Abid, Mohd Javaid, Ravi Pratap Singh, Shanay Rab, Rajiv Suman, Lalit Kumar, and Ibrahim Haleem Khan. “Exploring the Potential of 3D Scanning in Industry 4.0: An

- Overview.” *International Journal of Cognitive Computing in Engineering* 3 (June 2022): 161–71. <https://doi.org/10.1016/j.ijcce.2022.08.003>.
- Kalra, Gurvinder, and Dinesh Bhugra. “Sexual Violence against Women: Understanding Cross-Cultural Intersections.” *Indian Journal of Psychiatry* 55, no. 3 (2013): <https://doi.org/10.4103/0019-5545.117139>.
- Liu, Kehan. “Explore the Realistic Thought in Courbet’s Works.” *Journal of Education, Humanities and Social Sciences* 28 (April 1, 2024): 535–40. <https://doi.org/10.54097/j9yvzp68>.
- Lorenzi-Cioldi, Fabio, and Clara Kulich. “Sexism.” *International Encyclopedia of the Social Behavioral Sciences*, 2015, 693–9. <https://doi.org/10.1016/b978-0-08-097086-8.24089-0>.
- Kirk, Elizabeth Gail. *Neo-Orientalism: Ugly Women and the Parisian Avant-Garde, 1905–1908*. PhD diss., University of British Columbia, 1988. <http://dx.doi.org/10.14288/1.0097681>.
- Mark, Joshua J. “Women in the Middle Ages.” In *World History Encyclopedia*, March 18, 2019. <https://www.worldhistory.org/article/1345/women-in-the-middle-ages/>.
- Masters, Rachel D. *The Portraiture of Women During the Italian Renaissance*. Honors Thesis, University of Southern Mississippi, 2013. https://aquila.usm.edu/honors_theses/118.
- Millard, Charles W. “Fauvism.” *The Hudson Review* 29, no. 4 (1976): 576–580. <https://doi.org/10.2307/3850497>.
- Mukherjee, Sreecheta, and Tarun Tapas Mukherjee, eds. Chitrolekha International Magazine on Art and Design. Vol. 6, No. 1 (2016). “Woman in Early Indian Paintings.” www.chitrolekha.com/V6/n1/03_women_in_paintings.pdf.
- Nash, C.J. “Patriarchy.” *International Encyclopedia of Human Geography*, 2009, 102–7. <https://doi.org/10.1016/b978-008044910-4.00982-2>.
- Norris, Michael, and Rebecca Arkenberg. “Overview of Medieval Art and Its Time.” Essay. In *Medieval Art: A Resource for Educators*. New York: Metropolitan Museum of Art’s, 2005.

O'Neill, Mora Dianne. "In Her Place: Changing Images of Women in Western Society from the Seventeenth to the Twentieth Century." *Atlantis: A Women's Studies Journal* 11, no. 2 (April 1, 1986): 154–79.

Partridge, William Ordway. "History of Sculpture." Essay. In *Technique of Sculpture*. Boston: Ginn, 1895.

Pierre, Caterina Y. "Modern Sculpture." *Oxford Bibliographies Online Datasets*, June 27, 2017. <https://doi.org/10.1093/obo/9780199920105-0111>.

Polley, Krishnendu, and Ranjana Ray. "Prehistoric Art, Artefact and Gender." In *Gendering Material Culture: Representations and Practice*, 65–78. Bhopal, Jaipur: Indira Gandhi Rashtriya Manav Sangrahalaya Rawat Publications, 2013.

Poplawski, Paul. "The Romantic Period, 1780-1832." In *English Literature in Context*, 2nd ed., 274–352. Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
<https://books.google.gr/books?id=tUoDwAAQBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>.

Rich, Jack C. "The Anatomy of Sculpture." Essay. In *The Materials and Methods of Sculpture*. New York: Dover Publications, 1988.

Sadiku, Matthew N., Paul A. Adekunle, and Janet O. Sadiku. "3D Printing in Sculpture." *International Journal of Trend in Scientific Research and Development* 8, no. 3 (May 2024): 1127–33.

Shiva, Negar, and Zohreh Nosrat Kharazmi. "The Fourth Wave of Feminism and the Lack of Social Realism in Cyberspace." *Journal of Cyberspace Studies* 3, no. 2 (July 2019): 129–46. <https://doi.org/10.22059/jcss.2019.72456>.

Spallone, Roberta, Fabrizio Lamberti, Laura Vigo, Francesca Ronco, David Calandra, and Matteo Ferraro. "3D Modelling and Virtual Reality for Museum Heritage Presentation: Contextualisation of Sculpture from the Tang Era." *The international archives of the photogrammetry, remote sensing and spatial information sciences XLVIII-2/W4-2024* (February 14, 2024): 413–20. <https://doi.org/10.5194/isprs-archives-xlvi-2-w4-2024-413-2024>.

- Tolan, Patrick, Deborah Gorman-Smith, and David Henry. "Family Violence." *Annual Review of Psychology* 57, no. 1 (August 31, 2006): 557–83.
<https://doi.org/10.1146/annurev.psych.57.102904.190110>.
- Tong, Rosemarie. "Third-Wave Feminism." In *Feminist Thought: A More Comprehensive Introduction*, 284–9. Boulder, Colorado: Westview Press, 2009.
- "Violence against Women." World Health Organization. Accessed August 30, 2024.
<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>.
- Washburn, Oliver M. "The Rise of Romanesque Sculpture." Edited by James Morton Paton. *American Journal of Archaeology* 22, no. 4 (October 1918).
<https://doi.org/https://www.jstor.org/stable/497269>.
- White, Jacquelyn Yvonne. "The Surrealist Woman: The Art of Remedios Varo." Syracuse University Honors Program Capstone Projects, 2014.
https://surface.syr.edu/honors_capstone/744.
- Washburn, Oliver M. "The Rise of Romanesque Sculpture." Edited by James Morton Paton. *American Journal of Archaeology* 22, no. 4 (October 1918).
<https://doi.org/https://www.jstor.org/stable/497269>.
- Wiesner-Hanks, Merry E. *Gender in history: Global perspectives*. 2nd ed. Malden, Mass: Wiley-Blackwell, 2011.
- Zhao, Eva. "Women in Italian Renaissance Art: Representation, Societal Ideals, and Identity." *The General: Brock University Undergraduate Journal of History* 2 (April 17, 2017). <https://doi.org/https://doi.org/10.26522/tg.v2i0.1489>.
- Foster, Hal, Rosalind Krauss, Yve-Alain Bois, and Benjamin H. D. Buchloh. *Η τέχνη από το 1900: Μοντερνισμός, αντιμοντερνισμός, μεταμοντερνισμός*. 3η έκδοση. Επιμ. Μ. Παπανικολάου. Μετάφραση Ι. Τσολακίδου. Αθήνα: Επίκεντρο, 2013.
- Arnason, H. Harvard. *Ιστορία της σύγχρονης τέχνης: Ζωγραφική, γλυπτική, αρχιτεκτονική, φωτογραφία*. 2nd ed. Θεσσαλονίκη: επίκεντρο, 2006.
- Foster, Hal, Rosalind Krauss, Yve-Alain Bois, and Benjamin H. D. Buchloh. *Η τέχνη από το 1900: Μοντερνισμός, αντιμοντερνισμός, μεταμοντερνισμός*. 3η έκδοση. Επιμ. Μ. Παπανικολάου. Μετάφραση Ι. Τσολακίδου. Αθήνα: Επίκεντρο, 2013.

Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων. "Στατιστικά Στοιχεία Παρατηρητηρίου και Δικτύου Δομών." Στο *4η Ετήσια Έκθεση για τη Βία κατά των Γυναικών*. Αθήνα, Νοέμβριος 2023. <https://isotita.gr/wp-content/uploads/2023/11/4h-ethsia-ekthesi-gia-ti-Via-kata-twn-gynaikwn.pdf>.